

LOS HECHOS

Jesucristo, cā yee quetire cā ca wede doti cojoricarā cāja ca tiiriquere owarica pūuroa, Lucas, Añurije Quetire cā ca owariquere ca nii nənəua waarijera nii. Ati pūurore ca owaricħa, cā ca owa jħorica pūurora, “Niipetirije Jesús cā ca tiiriquere, to biri bojocare cā ca bueriquere,” owaupi (Hch 1.1).

Ati pūuro jiro cā ca owarica pūuro peera: “Bii yai, cati tua, umareco tutipħi tua mħa waa cā ca biirique menara, Jesús yee queti peticā yerijāa waa biitiupa,” cā ca īi wede majorique nii. Bojoca watoare to birora bojoca cäticħa niimi Jesús.

Ati pūuroa, Jesús yee quetire ca tħo nənħejje jħoricarā, Añuri Yeri cā ca majoro mena, Jesús're tħo nənħejjerique maquēre, o biro tiiri, bħaro jañuro niipetiri taberipħi, Jerusalén mena bii jħo waa, jiro Judea yepa, jiro muipū cā ca mħa doori nħħa pee ca niiri yeparipħi, to biri Samariapħi, jiro judíos ca niitriġapħre, Antioquía, Siriapħi, ca bii nħħa waaro tħalli, īi wede.

Atere īi wede yapano, Pablo, Jesús yee quetire wede yujugħi cā ca biiriquere wede nħħa waa. To biri Jesús yee queti, Asia macā yepa jīcā yepapħure ca ea waarique maquēre, too bii nħħa waorora, ape yeparipħi, Greciapħi, jiro Romapħi ca bii ea waariquere wede nħħa waa.

Ate queti, Jesús yee quetire ca tħo nənħejjerā cāja ca bii nħħa dooriquere wede nħħa doo, nūcā jiro ati yepa niipetiro jañuripħi, to biri paux yuteari jiro ati yepa niipetiropħre Jesús yee quetire cāja ca

wede bato peoticāpere, “To biro biirucu,” cā ca ū
owarique nii.

Ati pūuroa, Pedro, Pablo, cāja ca tii niiriquere
buaro peti wede. Íi pacaro díámacā petira Añuri
Yeri cā ca doti tutua niirije mena, cā ca j̄o tii niirije
mena, Jesucristo to birora ca niicōa niigapare yeri
jañacāri cāre ca t̄o nñuejerā cāja ca nii jeeña
earo cā ca tiiriquere wede. Itia wāme nii, Jesús
cā yee quetire cā ca wede doti cojoricarā cāja ca
biiriquere ca wederije:

- (1) Jesús, cā buerāre “Ate m̄ja tii niirucu,” cājare
íicā, ñucā “O biirije m̄jare ȳ tiirucu,” cājare
íiri jiro m̄areco tutip̄ cā ca tua m̄ua waari-
quere (1.1-14), Jesucristore ca t̄o nñuejerā
Jerusalén're cāja ca bii j̄oriquere (1.15—8.3),
wede.
- (2) Palestina yepare añurije quetire cāja ca wede
bate nñua waariquere wede (8.4—12.35).
- (3) To biicāri yua Mediterráneore ca niiri
yeparire Añurije Quetire wede nñua waara,
Romap̄ cāare cāja ca wedecā ea waariquere
wede. Añurije quetire Pablo cā ca wede yujuḡ
waa j̄oriquere (13.1—14.28) wede nñua
waa, Jesús buerā, bojocare ca j̄o niirā mena
Jerusalén're cāja ca nea pooriquere (12.1-35),
Pablo, p̄ati añurije quetire cā ca wede yujuḡ
waa nemoriquere (15.36—18.22), Pablo itiati
añurije quetire cā ca wede yujuḡ waariquere
(18.23—21.16), wede nñua waa. To biicāri
yua, Jerusalén'p̄, Cesareap̄, jirop̄ra yua
Romap̄, Pablore cāja ca tia cūuriquere wede
yapano ea (21.17—28.31).

Jesús buerā cāja ca tiiriique

Añuri Yerire cā ca tiicojope maquē

¹ Yü ca maigü Teófilo, yü ca owa jüorica püurore niipetirije Jesús cā ca tii jüoriquere, cā ca bue majio jüoriquere, ² cā yee quetire cā ca wede doti cojoparā cā ca bejerigarāre, Añuri Yeri jüori cājare wede majori jiro, ümureco tutipü cā ca ami müa waa ecoriquepü yü owa yapano eawü. ³ Cā ca bii yairicaro jiro ca nii pacaro, cā ca catirijere ñögü cā majuropeera īa majircarora bau niigüra paü tiiri, cuarenta* rümäri peti cājare baua ñño nii, Ümureco Pacü cā ca doti niiri tabe maquēre cājare wede, tii niiupi.

⁴ Ména, cāja mena niigü, Jerusalén macārā cājare niicā dotiupi. O biro cājare ñiupi:

—Yü Pacü “Yü tiicojorucu” cā ca ñiriquere, müjare yü ca wederiquere yueya ména.

⁵ Yee mééra Juan, oco mena uwo coeupi. Müja pea, no cānacā rümu jiro mééra, Añuri Yeri mena uwo coe ecorā doorā müja tii —cājare ñiupi Jesús.

Jesús ümureco tutipü cā ca tua müa waarique

⁶ Jesús mena ca nea pooricarā pea, o biro cāre ñi jāñupa:

—Wiogü, ¿mecā to niiti yua, Israel yepare, ñucā cāja majuro cāja ca doti niiro müca tiipa rümu? —cāre ñiupa.

⁷ To biro cāja ca ñiro tøogü, o biro cājare ñi yüüpü Jesús:

* **1:3** 1.3 Püarā bojoca yee cōro niiri rümu.

—Majara, tii tabe ca niiro, tii r̄m̄a ca niiro, Um̄areco Pac̄a cā majuro ca doti majiḡa niiri cā ca tiipere, m̄aja ca majipe méé nii. ⁸ Biirāp̄a, Añuri Yeri m̄ajapure cā ca ñaajāa nucā earo, m̄aja ca yeri tutuapere ñee yapanori, yu yee maquēre m̄aja wede yujurā waarucu. Jerusalén'ra m̄aja wede j̄orucu, jiro Judea yepa, to biri Samaria yepa, jiro ati yepa niipetiropu yu yee quetire m̄aja wede yuju peticā cojorucu —cājare ñiupi Jesús.

⁹ Atene ñi yapanogura, cāre cāja ca ñarucurora, um̄areco tutipu ami m̄a waa eco, bueri bārua cāre ca paa ñmaarora, bauticā yerijāa waaupi Jesús. ¹⁰ Jesús cā ca m̄a waaro, em̄aro pee wado cāja ca ña m̄ene nucūrucuro, p̄uarā juti botirije jāñaricarā cāja p̄ato baua ea nucā eari, o biro cājare ñiupa:

¹¹ —Galilea macārā, ¿ñee tiirā um̄areco tuti pee m̄aja ña m̄enecā nucūti? Ano m̄aja mena ca nijjāḡa Jesús, um̄areco tutipu ca ami m̄a waa ecojāḡra, cā ca m̄a waaro m̄aja ca ñajāri wāmera doorucumi ñucā —cājare ñiupa.

Judas're ca wajoapu Matías're cāja ca beje amirique

¹² To cōrora Jesús cā ca tua m̄a waaro jiro, Olivos Buuropu ca niiricarā, ca yoati jañuri maa pee[†] tuacoaupa Jerusalén pee, doti cūurique yerijāarica r̄um̄re ca dotirore biro. ¹³ Macāpu tua ea, wiipure earā, jotoa macā jawi cāja ca niirica jawipu m̄ua waaupa. Pedro, Santiago, Juan, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Alfeo macā Santiago, Zelote yaa puna macā Símon, to biri Santiago[‡]

† **1:12** 1.12 1,100 metros ca yoari maa pee. ‡ **1:13** 1.13 Cāra Jacobo wāme cūticāupi ñucā.

yee wedegʉ Judas, niiupa. **14** Cāja niipetirā, Jesús bairā, cā paco María, to biri aperā romiri mena to cānacā tiira nea poori, jīcā wāmera tāgoeñā yeri cātiri, to birora juu buecōa niirucuupa.

15 Tii rāmārire Pedro, ciento veinte cōro ca niirā bojoca Jesús yee quetire ca tuo nānājeerā watoapʉ ca niiricʉ wāmʉ nācā, o biro cājare īi wedeupi:

16 —Yʉ yaarā, David niiquīricʉ, Añuri Yeri cā ca majorije mena Judas, Jesús're ca ñeeparāre maa jugue waa, cā ca tiipere, “O biro biirucu,” cā ca īi owaricarore birora ca biipe niiupa mee. **17** Judas cāa mani mena macāra nii, mani ca pade niirijerena tii nemo, tii niimiwi biigupʉa. **18** To biro bii pacagʉ, Jesús're cā ca wedejāarije wapa, wapa tiirica tiiri cāre cāja ca tiicojorique mena waa, jīcā yepa wapa tiupi. Jiro cā dāpʉga pee ñaaduwí waa, cā paaga yiga, cā ʉta miji witi bate, biicā yai waupi. **19** Jerusalén macārā to biro cā ca bii yai waariquere queti tuori, tii yepare Acéldama wāmeo tiupi. Cāja wederique menara, “Díi Yepa,” ñirāgaro īi. **20** Mee, to biro cā ca biipere Ùmāreco Pacāre īi nācā bñó baja peorica pñuropʉre o biro īi owa tuurique niiupa:

“Cā yaa wii, yucʉ mani, ca bopori yepa jeeñā, to biicā yai waajato.”

Jīcā ʉno peera tii yepare cā niiticājato.”*

Ñucā,

“Cā ca pademiriquera apñpʉ cā pade wajoajato,”†
īi.

21 To biri, Jesús mani mena cā ca niiri cuu cōrora mani mena bapa cāti nii, **22** Jesús're, Juan cā ca uwo

§ **1:17** 1.17 Mt 27.3-8. * **1:20** 1.20a Sal 69.25. † **1:20** 1.20b Sal 109.8.

coeri tabepra nii, Umareco tutipu cā ca mua waari tabepu, mani mena ca niiricarā ano niima. To biri jīcū cāja mena macā mani mena Jesús cā ca cati tuaro cā ca ñariquere manire ca wede nemopure bejerique booro bii —cājare ñiupi Pedro.

²³ To biro cā ca ñiro, puarâre, José cārena ñucā Barsabás (cā buirica wāme peera Ca Añugu) cāja ca ñigu, apī Matías're jeeupa. ²⁴ To biro tiicā, o biro ñi juu bueupa:

—Upu, mu, niipetirāre cāja yeripu cāja ca tagoeñarijere ca majigu, mu majuropeera anija puarâre, mu ca beje amiricure jāare ñoña, ²⁵ cā ca ñañarije wapa, cā ca waapa tabepra waa, cā ca bii yai weorique Judas paderique ca niimiriquire ca ña nanujee wajoapure —ñi juu bueupa.

²⁶ To biro ñi yapano, “¿Niipe cā niiti Umareco Pacu cā ca amiricu?” ñi majirugarā, cōa peo buarique mena tiirā, Matías're to ca ñaapea buaro tiiupa. To biri Jesús buerā pua amo peti, depore jīcāga penituario ca niirā mena macā nii eaupi Matías.

2

Añuri Yeri cā ca doorique

¹ Pentecostés* boje rumu ca earo, niipetirā Jesucristore ca tuo nanujeerā jīcā tabera nea poori niupa. ² Ca niiro tujarora, Umarecopu buaro wino paa puu duwi doorore biro buju duwi doo, cāja ca niiri wiire paa puu ame jā dadacoaupa. ³ To

* **2:1** 2.1 Pascua boje rumu jirore cincuenta rumari ca earo cāja ca tiiri boje rumu, ote ca bucua yapanoro cāja ca tiiri boje rumu niupa. Añuro petira cāja ote ca bucua yapanoro, Umareco Pacare añu majuropecā ñirā cāja ca tiiri boje rumu niupa.

biro biirora, cāja ca niiro cōrorena cāja jotoarire pecame ca ūurore biro ū ūapea eaupa. ⁴ To biro ca biiri tabera, cāja niipetirāpūrena Añuri Yeri cāja yeripūre ūajāa nucā eaupi. To biro cā ca biirora, Añuri Yeri cā ca boorore biro cāja ca niiro cōrora apeye wederiquere wede juo waaupa.

⁵ Tii rūmūrire Jerusalén macāre, judíos, boje rūmūri cōrorena ca juu buerā earucurā, niipetiri yeparipū macārā ca dooricarā niiupa. ⁶ Bojoca pea ca būjūrijere tūori, nea pooma ūrā, Jesús're ca tūo nūnūjeerā cōrora, cāja wederiquerena cāja ca wederijere tūori, do biro pee ū majitiupa.

⁷ Do biro pee ū majiti, tūo ūchua biima ūrā, o biro ameri ūupa:

—¿Anija ano ca wede niirā niipetirā, Galilea macārā méé cāja niiti? ⁸ ¿Do biro pee biicāri, mani yee wederiquere añuro cāja ca wedero mani tūoti? ⁹ Anora Partia, Media, Elam, Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto, Asia yepare ca niiri macāri macārā, ¹⁰ to biri Frigia, Panfilia, Egipto, Africa macā yepari macārā, Cirene ñoo peepū macārā, ūucā Roma macārā ati macāre ca niirā, jīcārā judíos, aperā judíos yee pee ca bii wajoaricarā, ¹¹ Creta macārā, to biri Arabia macārāpū, mani nii anora. ¡Niipetirāpūra mani ca wederije mena Uñureco Pacū añurije cā ca tiirique quetire cāja ca wedero mani tūo! —ameri ūupa. ¹² Niipetirāpūra to biro ca biirijere ū ūchuarī, do biro ū majitima ūrā, o biro ameri ū jāñaupa:

—¿O biro cāja ca biirijea do biirije peti biro to biiti? —ūupa.

¹³ Aperā pea:

—Cūmurā biima —cājare ū buicāupa.

Pedro cājare cā ca wederique

¹⁴ To cōrora Pedro pea, cā mena macārā p̄a amo peti, d̄apore jīcāga penituarō ca niirā mena wāmā nucā, tutuaro wederique mena o biro cājare ūupi:

—Muja judíos, to biri muja Jerusalén macāre ca niirā niipetirā, ano ca biirije muja ca ūarijere mujare yu wede majioruga. To biri añuro t̄ooya, ano mujare yu ca ūipere.

¹⁵ "Anija, "Cūmurā tiima" muja ca ūirā, "Cūmurā méé tiima," cūmurica tabe uno méé nii, boeri tabe jiroacāra[†] niicā ména. ¹⁶ Ano muja ca ūarijea, ca biipere wede jugueri maju Joel, "O biro biirucu," cā ca ū owaquīrique bii earo bii:[‡]

¹⁷ " 'Ca t̄ajari r̄amurire o biro biirucu,' ūimi Umuareco Pacu. Yu Añuri Yerire bojoca niipetirāp̄urena yu tiicojorucu. Muja puna: umu, nomia ca biipere wede juguerucuma. Wāmarā, ca bii ūnorijere ūarucuma. Bucurā pea cāja ca biiruga t̄ugoeñarijere quēñarucuma.

¹⁸ Nucā tii r̄amurire yure ca padē bojarā, umu, nomia cācare yu Añuri Yerire yu tiicojorucu. To biro yu ca tiiro ca biipere wede juguerucuma.

¹⁹ Umuareco tutip̄ure, ati yepare, uwiorije, díi, ca ūurije, ca bue m̄enerije, yu ūnorucu.

²⁰ Muipū umuareco macā naifacoarucumi. Ñami macā pea, díire biro jeeñacoarucumi, Wiogu yaa r̄amu, ca nii majuropeeri r̄amu, ca añuri r̄amu ca eaparo juguerore.

† 2:15 2.15 Nueve de la mañana. ‡ 2:16 2.16 Jl 2.28-32.

21 To ca bii pacaro, ‘Wiogʉ wāme mena ūicāri tii nemoriique ca jāirā niipetirā amet̄uarucuma,’ ūimi Ūmureco Pacʉ,” ūipi Joel.

22 Israelitas, atere añuro t̄oya: Muja ca ūarora, Jesús, Nazaret macā cā ca doti majirijere, cā menapʉ do biro ca tiiya manirijepʉ ūaricaro añuriye tii, ca ūañaña manirije tii bau nii, muja watoare cā ca tiirije mena mujare ūnowi Ūmureco Pacʉ, teere añuro muja ca majirore birora. **23** Cāre, Ūmureco Pacʉ “To biro biirucumi,” cā ca ūiricarore birora wedejāa eco, ca biigʉre muja pea bojoca ūañarā j̄oripʉ cāre muja j̄lawʉ, yucʉ tenipʉ cāre paa pua tuuri. **24** To biro muja ca tiicā pacaro Ūmureco Pacʉ pee cā ca cati tuaro cāre tiiri, ūañaro peti puniro bii yairiquere cāre amet̄eneupi. Bii yairique cāa, do biro pee cāre bii amet̄ua nucā majiticāupa. **25** Wiogʉ David cāa, Jesús'rena ūigu, o biro ūiquūipi: ‘Ūpʉ to birora yʉ mena cā ca niicōa niiro yʉ ūawʉ.

Cā, yure cā ca tii nemoro j̄icā wāme uno peera ūañaro yʉ ca biiro yure tiitirucu.

26 To biri yʉ yeri ujea nii. Buaro ujea niiriique mena yʉ baja ujea nii. Yʉ upʉripʉ cāa, uwiricaro maniro cāpʉre yuecōa niirucu.

27 Yʉ ca cati niirijere, ca bii yairicarā cāja ca niiri tabepʉra cūu cōacā, tiitirucumi; ūucā cāre pade bojari majʉ ca ūañarije manigʉ upʉri niiquīrique cāare ca boa yairo tiitirucumi.

28 Muca boorore biro nii nūnʉa waariquere yure mu ūnowʉ; yʉ pʉtora muca bojoca cati niiriije mena, buaro yʉ ca ujea niiro mu tiirucu,”§

§ **2:28** 2.28 Sal 16.8-11. Catirique ca niiri maarire yʉ ca majiro yure mu tiiwʉ.

ĩiquĩupi David, Jesús cã ca biipere.

29 Yu yaarã, díamacã mujare yu wede majoruga, mani ñicã David niiquĩricu, bii yaicoa, yaa cõa eco, cã ca biiriquere. Mecãripu cãare cã majah ope mani watoara niicã ména. **30** David niiquĩricu, ca biipere wede jugueri majah niiquĩupi. To biri Umureco Pacu: “Yee méé mure yu ĩi,” ĩrique mena, “Mu pãramerã ca nii cojorãpure jucã wiogu cã ca ni-iro yu tiirucu,” cãre cã ca ĩrijere majicãquĩupi mee. **31** To biri, Umureco Pacu cã ca tiicojoricu Mesías, ca bii yaicoaricãpura cã ca cati tuarijere ãa jugueri, o biro cã ca biiperena ĩgu: “Mesías, cãre cãja ca yaa cõarica opepura biicã yerijãa waa, cã upuri niiquĩriquea tii opepura boa yaicoa, biitirucu,” ĩi wedequĩupi David. **32** To biri, ani Jesús'rena cã ca cati tuaro cãre tiiwi Umureco Pacu. Teere mani niipetirãpura “To birora biiwu,” ca ĩirã wado mani nii. **33** Umureco Pacu cã ca tutuarije juori, ca nii majuropeegu tii eco, cã díamacã nunã pee cõu eco, biiri jiro, ñucã, “Añuri Yerire mujare yu tiicojorucu,” jãare cã ca ĩricure cã Pacu cãre cã ca tiicojogure ñeeri jiro, cã pea jãa niipetirãpure tiicojomí. Atere mecare ãa, tuo, muja tii. **34** David'ra umureco tutipu muja waatiupi. Biiti pacagu o biro ĩupi:

“O biro ĩwi Upu yu Wiogure, ‘Yu díamacã nunã pee duwiya,

35 mu waparãre cãja ca doca cõmuro yu ca tiropu,’ ĩupi.”*

36 Muja Israel yaa pooga niipetirã, atere añuro majiña, yucu tenipu muja ca paa pua tuu jãa

* **2:35** 2.35 Sal 110.1.

cōajāgū Jesús'rena, Wiogħu, Mesías,[†] cū ca niiro tiimi Ūmureco Pacu —cūjare īiupi Pedro.

37 To biirije Pedro cū ca īiro tħorā, too ca nea pooricarā pea, niipetirāpħra bħaro tħogħiex-pai ametuacoari, Pedrone, ñucā cū mena macārāre o biro īiupa:

—Jāa yaarā, ¿ñee ca tiiparā jāa niiti? —cūjare īi jāiħa upa.

38 To biro cāja ca īiro, o biro cūjare īi yuħupi Pedro:

—Nañarije mħaja ca tiirucurijere tħogħiex yeri wa-joari Ūmureco Pacu peere tħo nħażżeen, mħaja ca niiro cőrora Jesucristo wāme mena uwo coe dotiya, mħaja ca nañarijere Ūmureco Pacu cū ca acobopere biro īirā. To biro mħaja ca tiiro, cū pea Añuri Yerire mħajre tiicojorucumi. **39** Ate, “O biro yu tiirucu,” cū ca īriquea, mħaja yee, mħaja puna yee, ñucā yoaroripu ca niirā niipetirā Ūpħu mani Ūmureco Pacu cū ca juorugħarā yee, niiro bii atea —cūjare īiupi Pedro.

40 Ate, ñucā apeye paħħ wāmeri mena cūjare wede majio, o biro cūjare īi wedeupi Pedro:

—jAnija bojoca nañarāre camotatiya! —cūjare īiupi. **41** To biri, Pedro cū ca wederijere ca tħo nħażżeer ħarran, uwo coe ecoupa. Tii rħamx Jesucristo re ca tħo nħażżeer, itia mil peti nii nemo waħħadha. **42** Cāja niipetirā, Jesús, cū yee quetire cā ca wede doti cojoricarā cūjare cāja ca bue majori-jere añuro tħo nħażżeen, cāja ca cħorijere ameri dica woo, ñucā jīcāri mena juu bue, pan dica woo baa, tiirugħarā nea poo, biicā niirucu upa.

[†] **2:36** 2.36 Hebreo wederique menara Mesías īiro: “Ūmureco Pacu cā ca ami dica wooricu,” īrugaro īi.

Jesucristore ca tuo nʉnʉjee jʉoricarā cāja ca bii niirique

⁴³ Jesús, cā yee quetire cā ca wede doti cojoriarā, paʉ wāmeri ca īa ñaaña manirije cāja ca tii bau niirijere īarā, niipetirāpʉra do biro pee ī ma-jiticāupa. ⁴⁴ Jesús're ca tuo nʉnʉjeerā niipetirāpʉra jīcāri mena nii, cāja ca cʉorije mena cāja majurope ameri dica woo, tii niirucuupa. ⁴⁵ Cāja yee ca niirijere, cāja ca apeye cʉti niirijere, noni wapa jeeri, cāja ca boorije ea tuaro, wapa tiirica tiirire ameri dica woorucuupa. ⁴⁶ To cānacā rʉmʉra Umʉreco Pacʉ yaa wiipʉ neacōa niirucuupa. Ñucā cāja yaa wiijeri cōro añuro yeri ʉjea niirique mena pan're baa, baarique cāja ca cʉorijere jīcāri mena ameri dica woo baa, ⁴⁷ Umʉreco Pacʉre ī ñucā buo baja peo, ñucā niipetirā bojoca cājare añuro cā ca īa mairijere bii ʉjea nii, bii niirucuupa. To cānacā rʉmʉra aperā, Jesucristore ca tuo nʉnʉjeerā, cāja ca nii nemo nʉnʉa waaro cājare tiiupi Umʉreco Pacʉ.

3

Ca bʉʉricʉre Pedro cā ca catiorique

¹ Jīcā rʉmʉ, Pedro, Juan, yucʉ jotoa muipū cā ca tʉja duwi waaro* juu buerica tabe ca ni-iro, Umʉreco Pacʉ yaa wiipʉ juu buerā waaupa. ² Umʉreco Pacʉ yaa wii jope, Añuri Jope† ca wāme cʉtiri jope pʉtore, baʉagʉpʉra ca bʉʉricʉ ca ni-iricʉre to cānacā rʉmʉra cāre ami waari, tii wii ca jāa waaraře wapa tiirica tiiri cā jāijato īirā, cāja ca cūuricʉ niiupi. ³ Cā pea Pedro, Juan, Umʉreco

* ^{3:1} 3.1 Tres de la tarde. † ^{3:2} 3.2 Puerta llamada “La Hermosa”.

Pacu yaa wiipure jää waarañ doorä cäja ca biiro ñari, wapa tiirica tiire cäjare jääupi. ⁴ To biro cäjare cäca ñiro, cäja pea añuro cäre ña ñpõtño, o biro cäre ñiupi Pedro:

—Jääre ñaña —ñiupi.

⁵ To biro cäre cäca ñiro, ca buuricu pea: “Apeye uno yare tiicorarä doorä tiicuma,” ñigu, cäjare ñaupi.

⁶ To cõrora Pedro pea o biro cäre ñiupi:

—Wapa tiirica tiiri unora, oro unora, yu choti. Biigupua, yu ca cuorijera mure yu tiicorucu: “Jesuscristo, Nazaret macu cäca dotiro mena, ‘Wãmu nucä waaguja,’ mure yu ñi” —cäre ñiupi.

⁷ To biro cäre ñigura, cä amo diámacu nucõare ñeeri, cäre tää wãmuo nucõcäupi. To biro cäre cäca tiirije menara, cä ñicäri, cä aña tñigaari[‡] cäa, tutuacoaupa.

⁸ To cõrora ca buuricu pea bupu wãmu nucä waari, waa juo waaupi. Jiro, Ùmureco Pacu yaa wiipu cäja mena jää waagu cä majurope bupuriqe mena jää nuna wa, Ùmureco Pacure ñi nucä buo, ñi jää waaupi. ⁹ Niipetirä, ca waatimiricura waa, Ùmureco Pacure ñi nucä buo baja peo, cä ca tiiro ñarä:

¹⁰ —Ùmureco Pacu yaa wii jope, “Añuri Jope” ca wãme cutiri jope puto wapa tiirica tiiri ca jää duwirucujägura niimi —ñi ña majiri, buaro ña ucua do biro pee ñi majiticäupa, to biro cäre ca biirique juori.

Pedro cä ca wederique

¹¹ Ca buuricure cäja ca catioricu pea, Pedro, Juan're camotatiitiupi. Niipetirä bojoca to biro ca biirijere ña ucua niirära, Ùmureco Pacu yaa wii,

[‡] 3:7 3.7 Dupo bearí.

Salomón yaa tabe Pórtico de Salomón Pedro, Juan, cāja ca niiri tabe cāja puto pee ūmaa nea poo waaupa. ¹² To biro cāja ca biiro ūari, o biro cājare ūupi Pedro:

—Maja israelitas, ¿Ñee tiirā maja ūa ueuati? ¿Ñee tiirā jāa majuropeera jāa ca yeri tutuarije mena, ūucā cāre mai ūama ūirā ani ca būericure cā ca waa majiro jāa ca tiirore biro, jāare maja ūati? ¹³ Abraham, Isaac, Jacob jāa, Ùmureco Pacu, mani ūnicā jāa Ùmureco Pacu, cā paderi maju Jesús, ūparāpūre maja ca tiicojo cōagure, ūucā Pilato pee cā ca wienerūga pacaro maja ca bootigure ca nii majuropeegu cā ca niiro cāre tuijapi. ¹⁴ Ca añugu, ca ñañarije manigu, ca niigu peere junacāri, bojoca ca jīagu peere maja wiene dotiwu. ¹⁵ To biro tiiri maja jīa cōawu, catirique manire ca tiicojogure. To biro maja ca tiimijata cāare, Ùmureco Pacu pea cūre caticocāwi, to biro cā ca tiirijere ca ūaricarā, “Jāara jāa nii.” ¹⁶ Ano maja ca ūagu, maja ca majigure, cā upuri ca tutuaro ca tiirijea, Jesucristore díamacā tao ūucā būoriquera to biro tii. Ate Jesucristore díamacā tao ūucā būorique ca doorijera, añuro diarique manigu pūca ca niiro tii, ano maja niipetirā maja ca ūarore birora.

¹⁷ “Yū yaarā, mee yū maji. Maja, maja wiorā, Jesús're jīarā, to biro maja ca tiirijere majiti pacarā to biro cūre maja tiicāwu. ¹⁸ Biropu, ate mena, mee tūrumapura cā yee quetire wede jūgueri maja niipetirā mena, “Yū ca tiicojo co-jogu Mesías bii yaicoarucumi,” Ùmureco Pacu cā ca ūi jūguericarore birora bii earo biiupa. ¹⁹ To biri ñañarije maja ca tiirijere to cōrora tii yerijāa tūgōeña wajoa, Ùmureco Pacu tao ūnūjeeyā,

maja ca ñañarijere cū acobojato ñirā. To cōro docare Ḫph, añuro niirica yateari tiicojorucumi,²⁰ m̄jare ñima ñiḡa mee jīcātop̄ra cā ca ami dica wooricā Mesías're cāra Jesús ca niiḡare m̄jare tiicojori.²¹ Ména mecāra Jesucristo, um̄areco tutip̄ra cā ca niipera niicāro bii, t̄r̄um̄a macā yatearip̄are ca dooquīricarā, Um̄areco Pac̄, cā yeere wederi maya ca ñañarije manirā mena, “To biro yā tiirucu” cā ca ñiricarore birora, niipetirijep̄rena añuro ca nii earo cā ca tiiri tabep̄. ²² Mani ñicā jām̄are o biro ñi wedequīupi Moisés: “Ḣpu maya Um̄areco Pac̄, jīcā Um̄areco Pac̄ yee quetire wede jugueri maj̄, yure biro ca biiḡare maya watoare cā ca nii earo tiircumi. M̄jare cā ca wederije niipetirije cāre tuo nānājeeyā. ²³ Cū, Um̄areco Pac̄ yee quetire wede jugueri maj̄ cā ca ñirijere ca tuo nānājeetiḡa, jīa cōacārique niirucu” ñiquīupi Moisés. §

²⁴ ”Ñucā niipetirā Um̄areco Pac̄ yee quetire wede jugueri maya niiquīricarā, Samuel jiro macārā niipetirāp̄ra ati r̄am̄uri o biro ca biiperena wedequīupa cūja cāa. ²⁵ M̄jara maya nii, Um̄areco Pac̄, cā yee quetire wede jugueri maya mena: “To biro yā tiirucu” cā ca ñiriquere cāo nānājee, ñucā Um̄areco Pac̄ maya ñicā jām̄a niiquīricarāp̄re: “O biro mani tii nijaco” cā ca ñiriquere cāo nānājee, ca tiirā. Um̄areco Pac̄ o biro ñupi Abraham're: “M̄a pārami j̄uori niipetirā ati yepa macārā bojoca poogaari añuro tii ecorucuma,” ñupi.* ²⁶ To biro ca ñiricā niiri, Um̄areco Pac̄, cā Macāre cā ca cati tuaro tiiri, m̄jare tiicojo j̄oupi, añuro m̄jare tii, maya

§ **3:23** 3.23 Dt 18.15, 18-19. * **3:25** 3.25 Gn 22.18; 26.4.

cōrorena ñañaro m̄ja ca tiirucuriquere to cōrora
tii yerijāa, t̄goeña wajoa m̄ja ca bīipere biro ūigū
—cājare ii wedeupi Pedro.

4

Pedrore, Juan're wiorā p̄topu cāja ca ami waarique

¹ Ména, Juan, Pedro, bojocare o biro cāja ca wede niirora, paia, Uムareco Pacu yaa wiire ca coterā uwamarā wiogu mena, to biri Saduceos mena eaupa. ² Pedro, Juan, “Ca bii yairicarā cāja ca cati tuarije Jesucristo menara bii bau niicāupa,” bojocare cāja ca ii wederije j̄ori buaro ajiaupa.

³ To biri cājare ñee, ñamipu ca niiro macā, ape rāmupu cājare jāiñarugara tia cūurica wiipu cājare tia cūucāupa. ⁴ To ca bii pacaro, Pedro cā ca wederijere ca t̄oricarā pau tuo nānājeeupa. To biri Jesús're ca tuo nānājeerā umua wadora, jīcā amo cōro mil cōro peti eacoaupa.

⁵ Ape rāmu peere Jerusalén're judíos wiorā, buchrā ca j̄eo niirā, doti cūuriquere ca j̄eo buerā, neaupa. ⁶ Paia wiorā Anás, Caifás, Juan, Alejandro, to biri paia uparā yaarā ca niirā niipetirā, toore niiupa. ⁷ Nea poo yapano, tia cūurica wiipu ca niirā, Pedro, Juan're ami doo doti, cāja juguero cājare nucōri, o biro ii jāiña j̄eo waaupa:

—¿Ñee doti majiri que mena, ñiru wāme mena, atere to biro m̄ja tuijāri? —cājare ūupa.

⁸ To biro cāja ca ii jāiñaro Pedro pea, Añuri Yeri cāre cā ca majori que mena, o biro cājare ii yūupi:

—Bojocare ca doti niirā, to biri Israel macārāre ca j̄eo niirā: ⁹ M̄ja, mecāre, ca diari que cātigure

añuro jāa ca tirique jorira jāare jāiña, “¿Do biro cā tii catio ecojāri?” jāare ūi jāiña, māja ūi. ¹⁰ To biri māja niipetirā māja ca tuo cojoro, ūucā Israel yepa macārā niipetirā cāja ca majipere biro ūirā, ani ca bāuricā ca niimiricā, māja niipetirā māja ca ūa cojoro ca niigā, Jesucristo Nazaret macā, yucā tenipā māja ca paa pua tuu cōaricārena, ūmāreco Pacā cā ca cati tuaro cā ca tiiricā cā ca doti tutuarije mena catio ecojāwi. ¹¹ Jesucristoa,
“Māja, wijeri tiiri maja, ūtāga ca añutiricare māja
ca beje cōamiricagara, mecāra yua ūtāga ca
nii majuropeerica ca nii earicā, niimi.”*

¹² To biri apī jīcā uno peera ūañaro mani ca bipere manire ca ametāenegā manimi. “Ūañaro cāja ca bii yaiboriquere cā jorí ametāharucuma,” ūigu ūmāreco Pacā cā ca tiicojoricā, ati yepa niipe-tiropārena apī manicāmi —cājare ūi yāupi Pedro.

¹³ Ūparā pea, Pedro, Juan, uwi tāgoeñaricaro maniro cāja ca wedero ūarā, ca buetiricarā nii,[†] watoa macārāra niicā, cāja ca biirijere ūa maji, ūee pee ūi majiticā, biima ūirā, “Jesús buerāra niima,” ūi majiupa.

¹⁴ Ūucā ca bāuricāre cāja ca catoricā pee cāa cāja menara cā ca niiro macā do biro pee cājare ūi boca yāupi majiticāupa. ¹⁵ Do biro pee cājare ūi majitima ūirā, cājare witi waa doti, too ca nearicarā wado o biro ameri ūi wede peni niiupa:

¹⁶ —¿Anijare do biro mani tiirāti? Jerusalén macārā niipetirāpāra ca bāuricāre cāja ca catoricāre maji peticāma. “To biro biicāro bii, yee ūima,”

* **4:11** 4.11 Sal 118.22. † **4:13** 4.13 Judíos yee doti cūuriquere añuropā ca bue ame witiricarā.

mani ñi majiti. ¹⁷ Ate bojoca watoare ño jañuro bii jeja nucā waare ñirā, Jesús yeere jicā peerena cāja ca wedetipere biro ñirā, “Ñañaro mūjare jāa tiirucu,” cājare mani ñi uwiojaco –ameri ñi wede peniupa.

¹⁸ To biro ñicāri, cājare juo cojo:

–Jesús yee maquēre jicā wāme uno peera bue, wede majio, tii nemoticāña yua –cājare ñiupa. ¹⁹ To biro cāja ca ñiro, Pedro jāa pea o biro cājare ñi yuupua:

–¿Mūjara, Ùmureco Pacu cā ca ñia cojorore Ùmureco Pacu cā ca dotirije peere tuo nūnūjeetirāra, mūja ca dotirije peere jāa ca tuo nūnūjeero, to añucāgajati? Mūja majuropeera tāgoeña bejeya. ²⁰ Jāa, jāa ca ñariquere, jāa ca tāoriquere, jāa wede yerijāa majiti –cājare ñi yuupua.

²¹ To biro cājare cā ca ñi yuurigere tāorā, uparā pea ñucā:

–Teere mūja ca wedejata, ñañaro mūja tii ecorucu –cājare ñi nemo, cājare piticāupa. Ñañaro cājare cāja ca tiipa wāmere do biro pee tii būaticāupa, niipetirā bojoca ca birique cāja ca ñariquere Ùmureco Pacu cāja ca ñi nucā buo niiro macā. ²² Ca būuricare cāja ca catioriché pea, cuarenta cāmari ametüenero ca chogu niiupi.

Jesucristore ca tuo nūnūjeerā cāja ca juu buerique

²³ Pedro, Juan jāa cājare cāja ca wienero jiro, ñucā cāja mena macārā putopu tua waari, niipetirije paia wiorā, to biri būchrā bojocare ca juo niirā cājare cāja ca ñiri que niipetirije cājare wedeupa.

24 Teere cāja ca wedero tāori jiro, jīcāri mena o biro Ȣmāreco Pacāre ū juu bueupa:

—Niipetirije Ȣpu, ati Ȣmārecore, ati yepare, dia pairi yaare, to biri teepāre ca niiriye niipetirije ca tiiricā, **25** Añuri Yeri menapā, māre padē bojari majā jāa ñicū David menapā, o biro mā ūiupa:

“¿Ñee tiirā bojoca poogaari to cōro peti cāja wede
mecāti? ¿Ñee tiirā bojoca, watoa petira “O
biro mani tijaco,” cāja ūiti?”

26 Wiorā, ati yepare ca doti niirā, jīcāri mena Ȣmāreco Pacā menare to biri mā ca beje amiricā Mesías menare, ū junama.”[‡]

27 To birira Herodes, Poncio Pilato, judíos, judíos ca niitirā mena, ati macāre nea pooupa, mā ca beje amiricā Jesús, ca ñañarije manigā, māre padē bojari majāre ū junari, **28** tīrāmāpāra “To biro biirucu,” mā ca ūiricarore birora, to biijato ūirā.

29 Ȣpu, mecāra ñañaro jāare cāja ca tiirāgarijere ūña. Mā paderi majare uwiricaro maniro mā yeere jāa ca wede yujuro jāare tiiya. **30** To biri mā ca yeri tutuarije mena ca diarique cutirāre catio, ñucā māre padē bojari majā ca ñañarije manigā Jesús wāme mena, ca ū ñaaña manirije jāa ca tii maji niiro tiiya —ū juu bueupa.

31 Cāja ca juu bue yapanorora, cāja ca niiri tabe bāaro nanaupe. To biro ca biiro, niipetirāpāra Añuri Yeri cāja yeripāre cā ca ñaañā ñucā earo, uwiricaro maniro Ȣmāreco Pacā wederiquere wede yujuupa.

Niipetirije cāja ca chorije, niipetirā yee ca niiriye

[‡] **4:26** 4.26 Sal 2.1-2; Dan 9.24f; Hch 10.38; He 1.9.

³² Jesucristore ca tuo nʉnʉjeerā niipetirā jīcā peere birora bii, jīcāri cōro tʉgoeñā biiupa. Jīcā peera cāja ca cʉorijere, “Yʉ yee wado nii,” ūricaro maniro, “Mani niipetirā yee niiro bii,” ameri ūupa. ³³ Jesús yee quetire wederi maja pea, Wiogʉ Jesús cā ca cati tuarique quetire do biro tiiya maniro to birora wedecā nʉnʉa waaupa. Umʉreco Pacʉ pea cāja niipetirāpʉrena bʉaro jañuro, añuro cājare tii nemo nʉnʉa waaupi. ³⁴ Cāja watoare jīcā ʉnora ca boo pacagʉ maniupi. Yepari ca cʉorā, ūucā wiijeri ca cʉorā, aperāre noni wapa jeeri, ³⁵ wapa tiirica tiirire Jesús buerāre tiicojori, bate dotirucuupa cāja ca niiro cōrorena, cūja ca cʉotirijere cāja jeejato ūrā. ³⁶ To birora tiiupi, Leví yaa puna macā José ca wāme cʉtigʉ, Chipre yucʉ pooga macā, Jesucristo yee quetire wederi maja, Bernabé cāja ca wāmeo tiiricʉ cāa, (Bernabé ūro, “Tʉgoeñā bayiricaro ca tiigʉ,” ūrugaro ū), ³⁷ cā yaa yepare aperāre noni wapa jeeri, wapa tiirica tiirire Jesús buerāpʉre tiicojoupi.

5

Ananías, Safira, ūañaro cāja ca tiirique

¹ Ananías, cā nʉmo Safira mena, cāja cāa, cāja yaa yepare noniupa. ² Cā nʉmo Safira mena, “To biro mani tijaco,” ameri ūi wede peniri, wapa tiirica tiirire jee dʉori, ca dʉjarijere Jesús buerāre noniupa. ³ Pedro pea o biro ūi jāñuaupi Ananías're:

—Ananías, ¿ñee tiigʉ Satanás mʉ yeripʉ ūaajāa nʉcāri mʉre doti ametʉene nʉcā, Añuri Yerire ū dito, mʉ yaa yepare mʉ ca noni wapa taarique wapa tiirica tiirire jee dʉo, tee mena tua, mʉ ca

tiiro cā tiijāri? ⁴ ¿Mʉ ca noniparo juguero, mʉ yaa yepa méé to niijāri? ¿Mʉ ca noniro jiro, wapa tiirica tiiri mʉ yee méé to niijāri? ¿Nee tiigʉ to biirije peti mʉ tiicājāri? Bojocare īi ditogʉ méé mʉ tii. Ùmʉreco Pacʉre īi ditogʉ mʉ tii –cāre īiupi.

⁵ O biirije Pedro cāre cā ca ñirijere taogʉra, dia ñaacñumucoaupi Ananías. Niipetirā to biro ca biiriquere ca taorā, bʉaro uwiupa. ⁶ To biro cā ca biiro īa, wāmarā doo, cā upuri niiquíriquere jutiro quejero mena paa ûmaa, cāre yaarā waarañ amicoaupa.

⁷ No cōro mee itia horas jiro, ca biiriquere majiricaro maniro jāa dooupo Ananías niiquírica nūmo. ⁸ Cō cāare o biro cōre īi jāiñaupi Pedro:

—Safira, yʉre wedeya: ¿Jāare wapa tiirica tiiri mʉja ca noni jāaro cōrora mʉja yaa yepare mʉja noni wapa jeejāri? —cōre īi jāiñaupi.

—Ùgjá. To cōrora jāa noni wapa jeejāwʉ —cāre īi yʉupi.

⁹ To biro cāre cō ca īi yʉurora:

—¿Nee tiirā mʉja puarāpʉra, Ùmʉreco Pacʉ yʉʉ Añuri Yerire “O biro cāre mani īi ñaajaco” mʉja ameri īi wede penijāri? ¡ñaña! Íijā tua dooma, mʉ manʉ niiquírichre ca yaarā waaricarā. Mʉ cāare ñucā ami waarañ doorā tiima —cōre īiupi Pedro.

¹⁰ To biro cōre cā ca ñirije menara, Safira cāa Pedro pʉtora dia ñaacñumucoaupo. Cō manʉ niiquírichre ca yaarā waaricarā wāmarā jāa earā, cō cāare ca bii yairicopʉre bʉa ea, cōre ami waa, cō manʉ niiquírichre pʉtora cōre yaaupa. ¹¹ To biri niipetirā Jesucristore ca tuo nʉnʉjeerā, ñucā niipe-tirā teere ca taoricarā, bʉaro uwiupa.

Ca diarique cʉtirāre paʉ cāja ca catiorique

12 Jesú斯 buerā menapu, pau wāmeri bojoca watoare ca ūa ñaaña manirije tii bau nirique niiupa. Ñucā niipetirā Jesucristore ca tuo nūnūjeerā, jīcū peere biro t^ugoeñarique c^utiri, Pórtico de Salomón* cāja ca ūri tabere nea poorucuupa. **13** Aperā pea b^uharopura c^ujare nucū buocā pacarā, jīcū uno peera cāja mena niirucu biitiupa. **14** Wiogure ca tuo nūnūjeerā pea, pau jañuro nomia, umua, nii nūnua waaupa. **15** To biri, ca diarique c^utirāre wiijeri watoa waarica maaripu jee wieneri, cāni pejaricaro jotoarira, diari majare ami waaricaro jotoarira, cūu cojoupa, Pedro cā ca ametua waaro petopura, cāja mena macārā jīcārāre cā wātī† c^utí ñaapeajato ūirā. **16** Ñucā Jerusalén puto macā macāri macārā cāa, ca diarique c^utirāre, wātīa j^uori ñañaro ca biirāre, cājare jee doorā pau tii macāre earucuupa. Niipetirāpura catio ecoupa.

Jesú斯 buerāre ñañaro tiirugarā cāja ca nūnūrique

17 Paia upu, cā mena ca niirā saduceos're ca tuo nūnūjeerā, b^uaro ajiaupa. **18** To biri Jesú斯 buerāre ñeeri, tia cūurica wii, macā macā wiipu cājare tia cūucāupa. **19** To biro cāja ca tiimijata cāare, jīcū Ùmureco Pacu puto macā ñamira cājare pāa wiene, o biro ūipi:

20 —Waa, Ùmureco Pacu yaa wiipu ea nucāri, niipetirije ate catirique quetire bojocare wederāja —cājare ūipi.

21 Cāja pea to biro cā ca ūrijere cāja ca tuo ricarore birora, ape r^um^u meepu, ca boerije mena Ùmureco

* **5:12** 5.12 Ùmureco Pacu yaa wiipu waru macā naña peere wii botari ca nii tīa waari tabe niiupa. † **5:15** 5.15 Sombra.

Pacu yaa wiipu jää waari, wede juo waaupa. To biro cäja ca ñi nii ditoye, paia upu, to biro cä mena ca niirä mena doo, israelitas're ca juo niirä niipetiräre juo neo, Jesús buerä tia cüurica wiipu ca niiräre juo doti cojoupa. 22 Cäja ca juo doti cojoricarä uwamarä pea, tia cüurica wiipu earä cäjare buatiupa. To biro o biro ñi wede tua eaupa:

23 —Tia cüurica wii niipetiri joperipära añuro biarica joperi wado nii, ñucä tii wiire coteri maja uwamarä cäa tii joperi cörorena cote, bii nijapa. To biro cäja ca bii pacaro, jää pea tii wiire jope päarä, tii wii jupeapära jicu ñonora jää buaticäjawu —cäjare ñi tua eaupa.

24 Teere tuorä, Umureco Pacu yaa wiire ca coterä uwamarä wiogu, ñucä paia ca nii majuropeerä, do biro pee ñi majiti:

—¿Tee niipetirije ñeepu to bii yapanorägabuti? —ameri ñiupa.

25 To biro cäja ca ñi niiri tabera, jicu o biro cäjare ñi eaupi:

—Tia cüurica wiipu mäja ca tia cüuquñjärä, Umureco Pacu yaa wiipu bojocare buerä tiima ñucä —ñiupi.

26 To biro cä ca ñiro tuo, uwamarä wiogu cä uwamarä mena waa, bojocare ñta mena dee j*ia* ecorägatigu uwima ñigu, Jesús bueräre ñañaro cäjare tiitigära cäjare jeecoaudi. 27 Ea, wiorä pätopu cäjare jee waaupa. Paia upu pea o biro cäjare ñiupi:

28 —“Jicati uno peera cä yee maquäre wede nemoeto,” mäjare jää ñijawu doca. Mäja pea, to biro mäjare jää ca ñicä pacaro mäja ca bue majorije mena Jerusalén macäre ca jeja nucä peticoaro

m̄aja tii, ñucā to biro m̄aja ca ñi niirije watoara, cā ca bii yairiquere, jāarena, “Cāre m̄aja jīawā,” m̄aja ñi nii —ñiupi.

²⁹ To biro cā ca ñiro, Pedro, to biri cā mena macārā:

—Jāara, bojoca cāja ca ñirije peere tii nñanjee jñorica tabe unora, Ùmureco Pacu cā ca tii dotirije peere jāa ca tii nñanjee jñopera niicāro bii. ³⁰ Mani ñicā jāa niiquñricarā Ùmureco Pacura, Jesú's're, yucu tenipu m̄aja ca paa pua tuu cōagare cā ca cati tuaro tiiwi. ³¹ Cārena, Ùmureco Pacu, ca nii majuropeegu cāre tii, cā diámacā nñña pee cāre cūuri, Wiogu, manire Ca Ametñenegu, cā ca niiro tuijapi, Israel bojoca ñañarije cāja ca tii niirijere to cōrora tii yerijāa, Ùmureco Pacu mena pee nii ea, ñañarije cāja ca tiirijere acobo eco, cāja ca biipere biro ñigu. ³² Jāara jāa nii, atere ca ñaricarā, ñucā Ùmureco Pacu, cāre ca tuo nñanjearāre cā ca tiicojoricu Añuri Yeri cāa, ate to biro ca biiriquere, “To birora biiwu” ca ñigu niimi —cājare ñiupi.

³³ Cāja pea atere tuo, bñaropura ajia ametuacoari, cājare jīacārugaupa. ³⁴ To biro cāja ca biiro, jīcū fariseo, Gamaliel ca wāme cātigu, doti cūriquere jñu bueri maju bojoca niipetirā cāja ca nucā bñogu, uparā cāja ca nea poori tabepure wāmu nucāri, Jesús buerāre jīcā nimaro cājare wiene cojo doticāupi. ³⁵ Cāja ca witi waaro jiro o biro ñiupi:

—Israelitas, anijare m̄aja ca tiirugarijere tagoeña bojoca catiya. ³⁶ Tagoeñaña tñrumupure Teudas ca wāme cātigu, “Yu yu nii ca nii majuropeegu,” cā ca ñiro, cuatrocientos peti cā ca ñirijere tuo nñanjeeupa. To ca bii pacaro cāre

jīacāupa. Cāre cāja ca jīarora, cāre ca nānāmiricarā waa bate peti, to cōrora niipetiro peti nācācoaupa.

³⁷ Jiro jañuro ūucā, cūja wāme cūja ca owa peori rāmārire, Galilea macā Judas cāa, to birora īiri, bojoca cāre cāja ca tāo nānājeero tiimiupi. ūucā cā cāare jīa cōacāupa. To biro cāja ca tiirora, cāre ca nānāmiricarā cāa waa bate peticoaupa.

³⁸ “Mecā peera, anijare to birora cūjare īacāña,” mājare yā ūi wede majio. ¡Cūjare piticāña! Ano ca biirije bojoca cāja ca dotirije to ca nijata, peticoarucu.

³⁹ Ūmāreco Pacā cā ca dotirije to ca nijata docare, do biiro pee māja tii ametā nācā majitirucu. Bojoca catiya, Ūmāreco Pacā menara māja ameri quēecā niire —cūjare ūiupi Gamaliel, cā mena macārā wiorāre.

To biro cā ca ūirije mena, cā mena macārāre cāja ca tāgoeña wajoaro tiiupi.

⁴⁰ To biri Jesús buerāre juo cojo, cūjare bape yapano, “Jesús yee maquēre wede nemoticāña,” cūjare ūiupa. Jiro cūjare piticāupa.

⁴¹ Jesús buerā pea, uparā pāto ca niiricarā witi waarā: “Jesús yee quetire mani ca wederije juori, manire cāja ca bapero manire tiimi Ūmāreco Pacā,” ūi upjea niicā witi waaupa.

⁴² To cānacā rāmāra, Ūmāreco Pacā yaa wiipā, wiijeripā, bojocare bue, Jesús'ra Mesías ca niigā yee maquē añurije quetire wede, tiicā niirucuupa.

6

Ca pade nemoparāre cāja ca bejerique

¹ Tii cāmarire Jesús yee quetire ca tāo nānājeerā paū nii nānāa waama ūirā, griego bojoca pee, hebreo bojocare:

—Jāa yee wederā romiri ca manā jāmāa bii yai ecoricarā griega romirire, manire cāja ca tii nemorijere baarique dica woorā, “Añuro cājare tiitima” —ūi wede pai jāo waaupa.

² To biri Jesús buerā pāa amo peti, dāpore pāaga penituarō ca niircarā pea, niipetirā Jesucristore ca tāo nānājeerāre neori, o biro cājare ūiupa:

—Jāa Jesús buerā ca niircarā, baarique bato coterūgarāra, Umāreco Pacā yeere jāa ca wede yerijāaro añuti. ³ Jāa yaarā, māja majuropeera māja mena ca niirāre, “Anijarā añuma” māja ca ūirā, ca majirāre, Añuri Yeri ca cāorāre, jīcā amo peti, ape amore pāaga penituarō ca niirā umāa tee paderiquere ca tii niiparāre cājare amaña. ⁴ Jāa pea, juu bue, Umāreco Pacā cā ca ūirijere bojocare wede, jāa tiicā nānāa waarucu —cājare ūiupa.

⁵ To biro cāja ca ūiro, niipetirāpāra “To birora mani tuijaco” ūi, bāaropāra díamacā ūtugoeña tutua, Añuri Yeri cāo, ca biigā Esteban're, Felipere, Prócoro, Nicanor, Timón, Parmenas, to biri Antioquía macā Nicolás, jāguero peera judíos yee peere ca tii nācā bāorucuricāre, jāoupa. ⁶ Cājare beje yapano, Jesús buerā pātopā cājare jee waaupa. Cāja pea Umāreco Pacāre cājare jāi boja, cāja amori mena cājare ūia peo, cājare ūiupa.

⁷ Umāreco Pacā yee queti pea bāaro jañuri jeja nācā waaupa. To biri Jesús yee quetire ca tāo nānājee waarā paū jañuro nii nānāa waaupa

Jerusalén're. Ñucā paiaþu cāa, paþ Jesú斯 yee añuriye quetire tuo nñuñeeupa.

Esteban're cāja ca ñeérique

8 Esteban, Ùmureco Pacu añuro cā ca tiirije, cā ca yeri tutuarije cāocāri, bojoca watoare ca īa ñaaña maniri wāmeri tii bau nii niiupi. **9** Jīcārā nea poo juu buerica wii, Pade Coteri Maja Ca Ametħaricarā, ca wāme cātiri wii macārā, jīcārā Cirene, Alejandría, Cilicia, to biri Asia yepa macā macāri macārā mena, Esteban mena ameri tuti jāo waupa. **10** To biro ñi pacarā, Esteban're do biro pee cāre ñi ametħa nñcā majitiupa, Añuri Yeri cū ca majorije mena cū ca wedero macā. **11** Do biro ñi majitima ñirā, jīcārāre wapa tiiupa, watoara, “Moisés cā ca doti cūuriquere, Ùmureco Pacu, Esteban ñañarije cā ca ñi tutiro jāa tħojāwū,” cāja ñijato ñirā. **12** To biro cāja ca tiiricarā niiri, bojocare, bojocare ca jāo niirāre,* doti cūuriquere ca jāo buerāre, cājare wede mecāo peticā cojoupa. To biri Esteban're ûmaa nea poo, cāre ñee, uparā cāja ca nea pooropu cāre amicoaupa. **13** Ñucā yeera, “ ‘Ania Moisés cū ca doti cūuriquere, to biri ati wii Ùmureco Pacu yaa wii ca ñañarije maniri wiire ñañaro ñi yerijāati majuropeecāmi.’ **14** ‘Ñucā Jesú斯, Nazaret macā, ati wii Ùmureco Pacu yaa wiire cōacā, mani ca tii niirije Moisés manire cā ca cūuriquere wajoacā, tiirucumi’ cā ca ñirijere jāa tħojāwū,” ca ñi dito wedejāa nemoparāre amaupa. **15** To cōrora uparā,† to ca duwirā niipetirāpħra,

* **6:12** 6.12 Ancianos. † **6:15** 6.15 Sanedrín. Hch 6.13.

Esteban're ūarā, Úmureco Pacu puto macāre biro cā ca diámacū cūtiro ūupa.

7

Esteban cā ca wederique

¹ To cōrora paia wiogu pea o biro cāre ūi jāiñupi:
—¿Ano mure cāja ca wedejāarije díamacūra to niiti? —ūupi.

² Cā pea o biro ūi yuuupi:
—Yu yaarā, yu pacua, yare tuoya. Mani Úmureco Pacu do biro ca tiiya manigu, mani fiicū Abraham're, Harán pee cā ca niigu waaparo jāguero, ména Mesopotamiapura cā ca niiro cāre baua eari,
³ “Mu yaa yepare, mu yaarāre witi weori, mure yu ca ūnopa yepapu waaghja,” cāre ūupi.* ⁴ To biri caldeos yaa yepare witiri, Harán yepa pee niigu waaupi. Toopu cā ca niiro, cā pacu cā ca bii yairo jiro, Úmureco Pacu ati yepa, mecāre muja ca niiri yepare, cāre ami dooupi. ⁵ To biro cāre tii pacagu, ati yepare cā yee ca niipe cāre tiicojo, ūucā ūicā tabe ūnoacā cā ca niipa tabe ūnora cāre tiicojorucu, tiitiupi. Biigupha, “Mure yu tiicojorucu mu ca bii yairo jiro mu pāramerā yaa yepa ca niipere biro ūigu,” cāre ūupi, ména Abraham tii tabepura cā ca puna mani pacaro. ⁶ Ūucā Úmureco Pacu o biro cāre ūupi: “Mu pāramerā ca nii ūnuua waara, cāja yaa yepa ca niitropu ape yepa macārāre biro niirucuma, cuatrocientos cāmari peti pade coteri maya nii, ūañaro tii eco, cāja ca bii niiparopure. ⁷ Yu pea cājare ca pade doti eperāre ūañaro cājare yu tiirucu. Jiro mu pāramerā tii yepare witi weori, ati

* ^{7:3} 7.3 Gn 12.1.

yepapu yare tii nacu buorucuma," ūiupi Umareco Pacu Abraham're.[†] ⁸ Umareco Pacu, Abraham're, "O biro mani tii niirucu," cāre cā ca ūrijere ca bii ūñorije to niijato ūigu, jeyua quejero yapare wide taatiriquere[‡] cāre tii dotiupi. To biri cā macu Isaac cā ca bauaro jiro jicā amo peti, ape amore itiaga penituar o ca niiri rumuri ca nii waaro, cā jeyua quejero yapare wide taaupi. ūucu Isaac cāa cā macu Jacob're to birora tiiupi. Jacob cāa to birora tiiupi, cā puna Israel macarāpu amo peti, dupore puaga penituar o niiri poogaari ca niiparā pacua cāare.

⁹ "Anija Jacob puna mani ūicu jāa ca niiricarā cāja bai Josére ūa tutiri, pade coteri majure biro cāja ca noni cōagure, Egiptopu cāre ami waaupa. To biro cāre cāja ca tii pacaro, Umareco Pacu pea cā menara niiri, ¹⁰ niipetirije cā ca tugoeñarique pairijere cāre tii nemo ametueñeupi. To biro tii, buaro ca majigu cā ca niiro cāre tiiri, Faraón, Egipto macu upu, Josére Egipto macarāwiogu cā ca niiro, ūucu upu cā ca niiri wiire ca dotigu cā ca niiro cāre tiiupi.

¹¹ "Tii tabere, Egiptore, to biri Canaán yepare aua nii, ūañaro tamuorique nii, biiupa. To biri mani ūicu jāa niiquiřicarā pea cāja ca baape uno cuoticāupa. ¹² Jacob, "Egiptore baarique niijato," cāja ca ūrijere tuori, cā puna, mani ūicu jāa niiquiřicarāre toopu cājare tiicojo juoupi. ¹³ Jiro cāja ca waa nemoro, José pea cā jūwu jāarire cāre cāja ca majiro tiiupi. To biri Faraón pea Josére "Tii pooga macu niijapi," ūi majiupi. ¹⁴ Tee jiro José, cā pacu Jacob, cā puna niipetirā, setenta y cinco bojoca ca

† **7:7** 7.7 Gn 15.13, 14. ‡ **7:8** 7.8 Circuncisión.

niirāre, Egipto pee cājare jee doo dotiupi. ¹⁵ To biro biima ūigū, Egipto yepapū niigū waaupi Jacob. Toopū bii yaiupi. Nucā cā puna, mani ūnicā jāa niiquīricarā cāa, tii yepapūra bii yaiupa. ¹⁶ Jacob niiquīricū cā ca bii yairo cā upūri niiquīriquere Siquem'pū ami waa, Abraham, Hamor punare cā ca wapa tiirica maja opepū cāre yaacōaua.

¹⁷ "Umureco Pacū Abraham're, "To biro yū tiirucu," cā ca ūirica cuu ca ea nūnūa waaro, Israel yaa pooga macārā Egipto yepapū niirā paū bojoca būupu. ¹⁸ To biro cāja ca biiri cūmarire, Josére ca majitigu, Egipto yepare wiogū jāaupi. ¹⁹ To biri cā pea, mani yaa pooga macārāre ū dito, mani ūnicā jāare ūañaro cājare tii epe, cāja puna wāma ca baúharā cāare ūañajee dotiti, cāja ca bii yairo tiiupi. ²⁰ To biro cājare cā ca tiiri cuurena baúauapi Moisés. Umureco Pacū cā ca ūa biijejagu añugū niupi. Cā pacūa pea itiarā muipūa peti cāja yaa wiira cāre majo niupi. ²¹ Jiro cāre jīarema ūima ūirā, diapū cāja ca poo yuu cojogure, faraón macō cāre amiri cō macā majuro peere biro cāre majoupo. ²² To biro cō ca tiiricū niiri, Egipto macārā yee majiriquere bue majio ecori, cā ca wederije, cā ca tiiriije cāare baúaro ū bayi, niipetirije ca tii maji petigū bii maja nūcāupi Moisés.

²³ "Cuarenta cūmari cāogū, cā yaarā israelitas're: "Ca ūagū waape niicu," ūupi Moisés. ²⁴ Cājare ūagū waagū, jīcū Egipto macū, jīcū cāja mena macāre ūañaro cā ca tiiro ūari, cāre camotagū waama ūigura, Egipto macāre quēe jīacāquūupi. ²⁵ "Cā jāori, 'Umureco Pacū manire ametuenerucumi,' ū ūtgoeñarucuma yū yaarā,"

Íi t^ugoeñamiipi Moisés. C^aja pea to biri wāme t^ugoeñatiupa. ²⁶ Ñucā ape r^um^u c^u yaarā p^uarā israelitas wado c^aja ca ameri quēe niiro ñari, añuro c^aja ca niiro tiirugama ñigu, “M^uja jīcā majara m^uja nii, ¿ñee tiirā ñañaro m^uja ameri tiiti?” c^ujare ñimiipi. ²⁷ To biro c^u ca ñirora, c^u mena mac^ure ca quēe nijāgu pea, Moisés're tumicōa cojo, o biro c^ure ñiipi: “¿Ñiru jāare ca dotip^u, jāare ca ña bejep^u, m^ure c^u tuijāri? ²⁸ ¿Ñamica, egipcio bojoc^ure m^u ca jīajārore birora, y^u c^ucare jīarug^u m^u tiiti?” c^ure ñiipi. § ²⁹ To biro c^ure c^u ca ñirijere t^uo uwima ñigu, Madián yepap^u duticoaupi Moisés. Tii yepap^ure ape yepa mac^ure biro niirucuupi. Toop^u niig^u, p^uarā puna c^utiipi.

³⁰ "Cuarenta c^umari jiro, ca yuc^u maniri yepa Sinaí ûtág^u p^uto, jīcū Ùm^ureco Pac^u p^uto mac^u, yuc^ug^u ca pota c^utiric^u ca ñurije watoap^u c^ure baua eaupi. ³¹ Moisés pea to biro ca biirijere ñagu, ña uchacoa, añuro ña quenorug^u p^uto jañuro waa nuna waagu, Ùm^ureco Pac^u o biro c^ure c^u ca ñiro t^uoupi: ³² “Y^uha, m^u ñicū jāari Ùm^ureco Pac^u y^u nii. Abraham, Isaac, Jacob jāari Ùm^ureco Pac^u y^u nii,” c^ure ñiipi.* To biro c^ure c^u ca ñiro t^uog^u, c^u pea uwi nana yai waama ñigu, ña cojori méé biicāupi. ³³ To biro c^u ca biiro, Moisés're o biro c^ure ñiipi Ùm^ureco Pac^u: “M^u d^upo jutire tuu weeya. M^u ca nucūri yepa ca ñañarije maniri yepa nii. ³⁴ Y^u yaarā Israel yaa pooga macārā Egiptop^u ca niirā, ñañaro c^aja ca biirijere ña, ‘Ñañaro peti mani tam^uocā anore niirā,’ c^aja ca ñirijere y^u t^uo, to biri c^ujare amet^uenerug^u

§ ^{7:28} 7.28 Hch 2.14. * ^{7:32} 7.32 Ex 3.6.

yu duwi doojāwu. ‘Dooya. Ñucā Egíptopura mure tiicojogu doogu yu tii,’ ” cāre ñiupi Ùmureco Pacu.†

³⁵ “Ani Moisés, “¿Ñiru jāare ca dotipu, jāare ca īa bejepu, mure cā tuijāri?” cūja ca ī īa junaricurena ñucā, Ùmureco Pacu pea cājare ca ametuenepu, cājare ca juo niipu, cāre tiicojoupi Ùmureco Pacu puto macā, potagu ca ùuricu watoapu ca baua earicu cā ca doti tutuarije juori. ³⁶ To biri Moisés'ra tii yepare ca īa ñaañña maniriye tii bau nii, Dia Pairiya Ca Jūari yaare juo tīa, ñucā ca bopori yepapu cāare cuarenta cāmari peti ca īa ñaanā maniriye tii bau nii, ca tiiricura, mani ñicā jāa ni-iquíricarāre cājare juo witi nucāupi. ³⁷ Ñucā cāra, israelitas're: “Muja watoare jīcā cā yee quetire wede jugueri maju yure biro ca biigu cā ca nii earo tiircumi Ùmureco Pacu, cāre muja tuo nunujeerucu,” cājare ñiupi.‡ ³⁸ Ñucā ani, Moisés'ra, ca yucu maniri yepapu Israel bojocare juo niigu, Ùmureco Pacu puto macā, Sinaí buuropu niigu cāre cā ca ñirijere, mani ñicā jāa peere wedecojo niiupi. Ñucā cāra, catirique maquē wederiquere Ùmureco Pacu cā ca tiicojorije cāare ñeeupi, manipure cā ca wede ametuenepere.

³⁹ “Mani ñicā jāa niiquíricarār pea, cājare cā ca wederijere tuo nunujeerugati, teere tuo juna, ñucā Egípto peera tuacoarugaupa. ⁴⁰ To biri: “Jāguēa, manire ca juo waparāre quenoña. Ani Moisés, Egíptopu mani ca niiro manire ca juo witimiricu cāare mani majiti. Do biro peti biicābumi doca,” ñiupi Aarón're.§ ⁴¹ To biro ñicāri jīcā wecu macāre

† **7:34** 7.34 Ex 3.5, 7, 8, 10. ‡ **7:37** 7.37 Dt 18.15. § **7:40** 7.40 Ex 32.1.

biigʉ weeri, waibacurā jīa, cāre tiicojo nacū bao, boje rʉmʉ queno peo, tii ʉjea nii niupa, cāja majuropeera cāja ca quenorichrena. ⁴² Ate jħori Umareco Pacʉ, cājare camotati, umareco tuti macārā ñocðarena cāja ca tii nacū baoro cājare tiiipi. O birijera īi owarique nii Umareco Pacʉ yee quetire wede jħugueri maja cāja ca owarica pūuropure:

"Israelitas, ɿmija, ca yucʉ maniri yepapħure cuarenta cāmari peti niirā, oveja jīari joe jħuti aňu mħene, mħaja ca cħorijere tiicojo, yure mħaja tii nacū bao niiri?

⁴³ "Mħaja tiitiw. To biro tii nacū baoricaro uno, jāguē Moloc peere cā yaa wii menara cāre pħaja waarucu, ñucā jāguē Refán yah ñocð cāre to birora tii, īi nacū baorugħarā mħaja majuropeera mħaja ca weericarārena tii nacū bao, mħaja tiicōa niiw. To biri Babilonia õo peepʉ mħejare yah tiicojo batecārucu," īi.*

⁴⁴ "Mani ñicū jāa ca bopori yepare niirā, Umareco Pacʉ, bojoca watoare cā ca niirijere ca bii īñori wiire, Moisés're, "Mha ca īarica wiire biiri wii tiiya," Umareco Pacʉ cāre cā ca īirica wiire biiri wii cā ca tiirica wiire cħoupa. ⁴⁵ Mani ñicū jāa pea tii wiire ñeeri jiro, ape poogaari macārā yaa yepare Umareco Pacʉ cājare tiicojorugħ, cāja ca īa cojorora cājare cōa wiene, cā ca tiiri yepare Josué cājare cā ca doti niiro mena ēmarā, cāja menara tii wiire ami nħanha waupa. David cā ca niiri cuupu, tii wii toora niicāupa. ⁴⁶ David pea, Umareco Pacʉ aňuro cā ca tiirijere bha eaupi. To biri, Jacob

* **7:43** 7.43 Am 5.25-27.

cā ca tħo nənħejericħ ɻumħareco Pacħ yaa wiire quenorugħu cāre jāiupi. ⁴⁷ Biigħpua, Salomón'pū quenoqu īupi ɻumħareco Pacħ yaa wiire. ⁴⁸ ɻumħareco Pacħ ati ɻumħareco niipetiropħare Ca Doti Niġħu, bojoca cāja ca quenorica wiijeri unorena niitimi, ca biipere wede jagueri maju cā ca īričarore birora: ⁴⁹ “ɻumħareco quejeroa, yu ca doti duwiri cūmuro nii.

Ati yepa pea yu däpori yu ca u ta cūuri tabe nii. ¿To docare do biri wii u no pee yħre mħaja queno bojarati? ¿Noo pee yu ca yerijāa niipa tabe to niiroti?

⁵⁰ ¿Ate niipetirije yu, yu ca tiiriquesti méé to niiti?” Ħimi Ɉpu.[†]

⁵¹ ”iMħaja pea ca ametħene nacā pairā, ɻumħareco Pacħre ca majitirāre biro amoperi cäti, yeri cäti, mħaja bii! To cānacā tiira, Añuri Yerire mħaja junacā. Mħaja ħicā jāmħa niiqu īričarāre birora mħaja biicā. ⁵² Mħaja ħicā jāmħa niiqu īričarā, niipere ɻumħareco Pacħ yee quetire wede jagueri majure, ¿ħnañaro cāja tiitiupari? Ca ħnañarije manigħu cā ca doopere ca wede jaguerā dooričarāre, cājara jīa bateupa. Mecāra yua, ca ħnañarije manigħra ca dooričarena, mħaja pea cāre wedejāa, jīa cōa, mħaja tii yerijāawa. ⁵³ Mħaja, ɻumħareco Pacħ puto macārā menapu doti cūuriquere ca ħneericarā, teere mħaja tii nənħejieti tee cāare” —cājare Ħiupi Esteban.

Esteban cā ca bii yairique

⁵⁴ Atere tħorā, cāja upire baca däpo tuuri nacāri pħażżejjha ajja upa Esteban menare. ⁵⁵ Esteban pea, Añuri Yerire tħo ametħene nacācoa, ɻumħareco pee īa mħene cojogħu, ɻumħareco Pacħ cā ca boe baterijere,

† 7:50 7.50 Is 66.1-2.

ñucā Jesús, Umu'reco Pacu díamacā nñña pee ca nucūgure, īaupi. ⁵⁶ To cōrora o biro īiupi Esteban:

—jīaña. Umu'reco tuti pāa nñcācoa! ¡Ca Nii Majuopeegu Macā Umu'reco Pacu díamacā nñña pee ca niigure yu īa! —cājare īiupi.

⁵⁷ Cāja pea buaro acaro bui, cāja amoperire paa biato, tiicāri, to ca niirā niipetirāpura ûmaa nea poori cāre ñeeupa. ⁵⁸ Cāre ñee, macā t̄jaropu ami witi waari, ûtā mena cāre dee j̄o waaupa. Cāre ca wedejāarā peá, jīcū wāmū Saulo ca wāme cūtigure, cāja juti jotoa cāja ca jāñarijere cote dotiupa. ⁵⁹ Cāre cāja ca deero watoara, o biro īi juu bueupi Esteban:

—Wiogu Jesús, yu yerire ñeeña —īiupi.

⁶⁰ To biro īi ñaanuu waa, o biro īi acaro buiupi: “Wiogu, o biro ñañaro yure cāja ca tiirijere cājare acoboya.” Atere īi yapanogura, bii yaicoaupi Esteban.

8

¹ Saulo cāa, toora Esteban're cāja ca jīaro, “Mee añuro tiima,” īi cote niiupi.

Jesús yaarāre Saulo cā ca nñnrique

Tii r̄um̄ra Jerusalén macārā Jesucristore ca t̄ho nñnjeerā menare ñañaro tiir̄agarā, cāja ca nñnrije bii j̄oupa. To biri niipetirā Judea, Samaria yeparipu waa batecoaupa. Jesús buerā ca niiricarā wado amet̄aupa.

² Jīcārā um̄a ca bojoca añurā, Esteban niiquīgure buaro otí, cāre yaa cōa, tiicā yerijāa

waaupa. ³ Saulo pea wiijeri cōro waari Jesucristo ca tao nānājeerāre cāja yaa wiijeripura, nomia, umāare ñee, wee nānāa waari, cājare tia cūu doti niiupi.

Felipe Samariare añurije queti cā ca wederique

⁴ Jerusalén ca niimiricarā ca waa batericarā pea, noo cāja ca waari taberi cōro añurije quetire wedecā nānāa waaupa. ⁵ Felipe pea, Samaria yepa pee waari, ca nii majuropeeri macāre Jesús yee quetire cājare wede jāo waaupi. ⁶ Felipe cā ca īrijere tao, ca īa ñaaña manirije cā ca tii bau niirijere ñari, paú bojoca cā ca wederijere añuro tao nānājeeupa. ⁷ Paú bojoca ca wātīa jāa ecoricarā ametüene eco, wātīa cājapura ca niirā, cājare witi waarucurā buaro acaro buí, ñucā paú ca buaricarā, ñicā yuriri cāa catio eco, biiupa. ⁸ Ate jāori, tii macāre buaro ujea nirique niiupa.

Simón cūmu

⁹ Tii macāre niiupi jīcā, mee, jāgueropura cūmu niiri ca nii majuropeegura biro biicāri, Samaria macārāre ca īi dito epe niirucuricu Simón ca wāme cātigā. ¹⁰ To biri niipetirā, ca nii majuropeerā, ñucā ca nii coterā cāa, cā ca īrijere añuro cāre tao nānājeeri, “Ania Ùmāreco Pacú cā ca yeri tutuarije niimi,” cāre īi nācā buorucuupa. ¹¹ Cūmu cā ca niirije mena paú cāmari cājare cā ca īi dito niiro macā, cā ca īirore biro cāre tii nānājeerucuupa. ¹² Felipe, Ùmāreco Pacú cā ca doti niiri tabe maquē, to biri Jesucristo yee añurije quetire cā ca wederije peere tao nānājeema ñirā, umāa, nomia, uwo coe dotiupa. ¹³ Ñucā Simón cūmupura, Felipe cā ca wederijere tao nānājee, uwo coe dotiri jiro, ca īa

ñaaña manirije Felipe cã ca tii bau niirijere ña ueja niiri, cãre camotatiri méé cãre bapa cãti yujuupi.

¹⁴ Jesúس buerā Jerusalén ca niirā, Samaria macãrā Umureco Pacu yee quetire cãja ca tuo nãnajeerijere queti tãori, Pedrore, Juan're cãja pãtopu cãjare tiicojoupa. ¹⁵ Cãja pea toopu earā, Samaria macãrā Cristo yee quetire ca tuo nãnajeericarā Añuri Yerire cãja ñeejato ñirā, cãjare juu bue bojaupa, ¹⁶ ména, jíçã uno peerena Añuri Yeri cãjapure cã ca ñaaajãa nucã eatirique ca niiro macã. Wiogu Jesús wãme mena wado uwo coe ecoupa ména. ¹⁷ To biri Pedro, Juan, cãja amorí mena cãjare ñia peo, Añuri Yeri cãjapure cã ca ñaaajãa nucã earo cãjare tiiupa. ¹⁸ Nucã Simón pea Jesús buerā cãja amorire bojocare cãja ca ñia peorora, Añuri Yeri cã ca dooro cãja ca tiirijere ñari, wapa tiirica tiiri cãjare tiicojo, ¹⁹ o biro cãjare ñiupi:

—To biro tii majiriquere yu cãare tiicojoya, niipetirã yu amori mena yu ca ñia peorã Añuri Yerire cãja ca ñeepere biro ñirā —cãjare ñiupi.

²⁰ To biro cã ca ñiro tøogu, Pedro pea o biro cãre ñi yuupi:

—Umureco Pacu wapa maniro cã ca tiicojorijere mu ca wapa tii amirugarije wapa, mu yee wapa tiirica tiiri mu menara ñañaro to tii yaio ecocãjato. ²¹ Jää ca majirije unore ca cãopu méé mu nii mu. Umureco Pacu ca ñaro, mu yeri añuti majuropeecã. ²² Ate ñañarije mu ca cãorijere to cõrora tii yerijãari, Umureco Pacure jãiña. Ape tabera o biirije mu ca tøgoeñarijere mure acobocãbocumi. ²³ Yu ca ñajata, ñañarije wado tøgoeña, ñañarije pee wadore

tií nññjeecã yai waa, biirique wado mñre niicã — cãre ñiupi Simón cñmure.

24 To biro cã ca ñiro tñogu, o biro cãre ñi yññupi Simón:

—Mñjara Ùmñreco Pacure yñre jãi bojaya, ano yñre mñja ca ñirije jñcã wñme uno peera yñre ca biiticãpere biro ñirã —cñjare ñiupi.

25 Pedro, Juan, Jesús cã ca tiirijere cãja ca ñariquere wede, Ùmñreco Pacu wederiquere cñjare bue, tii yapanorã, Jerusalén pee tuacoaupa. To biro bii, tua nññua waarrã Samaria yepare ca niri macãri paú macãripure añurije quetire cñjare wede, ñi nññua waaupa.

Felipe, Etiopía macãre añurije queti cã ca wederique

26 Ate jiro jñcã Ùmñreco Pacu pñto macã o biro ñiupi Felipere: “Jõcã jiro macã nñña peere, Jerusalén mena Gaza pee ca nii bua waari maa, ca yucu maniri yepare ca nii waari maare waagüja,” cãre ñiupi. **27** To biro cã ca ñiro tuo, waacoaupi Felipe. Too waa nññua waagü bua eaupi jñcã Etiopía macu, tii yepa macãrã wiogo Candace ca wñme cñtigo yee wapa tiirica tiirire ña nññjeeri maju ca niigüre. Cñ pea Jerusalén'pu, Ùmñreco Pacure ca ñi nacã bñogu earicu niiupi. **28** To biro bii tua waagü, cã tunurica caballoa cãja ca tñari coropu duwiri, Ùmñreco Pacu yee quetire wede jñgueri maju Isaías cã ca owariquere bue nññua waaupi. **29** Añuri Yeri pea o biro ñiupi Felipere:

—Li coro, ca tunuri coro pñto jañuro waagüja — ñiupi.

30 To biro cã ca ūiro Felipe tii coro putoacã eagã, Etiopía macã pea Isaías cã ca owaquñrica púurore cã ca bue nãnhã waarijere thori, o biro cãre ūi jãiñauipi:

—¿Too mã ca buerijere mã tuo puoti? —ūiupi.

31 To biro Felipe cã ca ūi jãiñaro:

—¿Jicã uno peera yure cãja ca wede majoro cõro, do biro tiicãri yã tuo puobogajati? —cãre ūi yuuupi.

To biro ūi, Etiopía macã pea cã puto Felipere ea jãa dotiupi.

32 Etiopía macã cã ca bue nãnhã waarije pea o biro ūi owarique niiupa:

“Jicã ovejare biro, cãja ca jíapa tabepã ami waa ecowi. Jicã oveja macãre cãja ca poa juaro, cã ca acaro buitirore birora wederucu, titiwi.

33 Ñañaro tii epe ecowi. Ñañaro cãre ca tiirãre ñañaro cãjare tiitiwi. ¿Ñiru pee cã ca bii juo dooriquere cã wede peotibogajati? Ati yepare cã ca cati niimirije ëma ecocoawã,” ca ūirijere bue jãiñauipi.*

34 Etiopía macã pea Felipere o biro ūi jãiñauipi:

—Yure wedeya petopãra. ¿Atera, ñiru pee cã ca biipere cã ūipari Isaías? ¿Cã majuropeera cã ca biipere ūigã cã ūijapari? ¿Apípã cã ca biipere ūigã pee cã ūijapari? —cãre ūi jãiñauipi.

35 To biro cãre cã ca ūi jãiñaro, Felipe pea cã ca bue nãnhã dooriquere cãre wede juo waa, aňurije queti Jesús yeepã cãre wede yapano eaupi. **36** To waa nãnhã waara, jicã tabe oco ca niiri tabe eagãra, o biro ūiupi Etiopía macã, Felipere:

* **8:33** 8.33 Is 53.7-8.

—Íaña, anore oco nii. ¿Ca bii camotarije ḥno to niibogajati yare mʉ ca uwo coejata? —cāre ūupi.

³⁷ To biro cā ca ūiro:

—Mʉ yeri niipetiro menapura mʉ ca tuo nʉnʉjeejata, mʉre yʉ uwo coe maji —cāre ūupi Felipe.

To biro cā ca ūiro:

—Jesucristoa, Ḫmʉreco Pacʉ Macāra niimi; cāre yʉ tuo nʉnʉjee —cāre ū ūupi.

³⁸ To biro ū, cāja tunuricare tua nʉcā doti, cāja phaarāpura duwi ūaanʉcā, diapʉ wau wia waa, Etiopía macāre uwo coeupi Felipe. ³⁹ Cāre uwo coe yapano, cāja ca maa nʉcāri tabera, Ḫmʉreco Pacʉ ū ū Añuri Yeri pea Felipere amicoaupi ūucā. Etiopía macā peea puarti cāre ū nemotiupi yua. To biro bii pacagʉ, buaro ūjea niiri que wede nʉnʉa waacā ū ūaupi. ⁴⁰ Felipe pea, Azoto cāja ca ūiri macāpʉ nii yerijāaupi ūucā. To ca niiri macāri cōro añurije quetire wede ū ūaupi, Cesarea macāpʉ wede eacoaupi.

9

*Saulo, cā ca tʉgoeñā wajoarique
(Hch 22.6-16; 26.12-18)*

¹ Ména Saulo pea, Jesucristore ca tuo nʉnʉjeerāre yerijāari méé jīarʉga nʉnʉjee niigʉra, paia wiogʉ pʉtopʉ eari, ² cāre cā ca doti cojori pūnorire “Yare owa bojaya” cāre ū ūaupi, Damascopʉ nea poo juu buerica wiijeripʉ, Wāma Maa maquēre ca tuo nʉnʉjeerā, nomia, Ḫmʉare, cājare ama buari, Jerusalén'pʉ cājare ami waaguda ūigʉ. ³ Teere tii yapano, waagʉ, mee Damasco macāre ea waagʉ doogʉ cā ca biiro, ca

niiro t^ujarora u^um^urecop^u ca doorije buaro ca boe
ajiyaarije c^u wejare boe ñaac^umu eaupe. ⁴ To biro
ca biiro Saulo, yepap^u ñaac^umu waag^u:

—Saulo, Saulo, ¿ñee tiig^u y^ure m^u n^un^uati? —c^ure
ca ñirijere t^uoupi. ⁵ To biro ca ñirijere t^uori:

—¿Wiog^u, ñiru m^u niiti? —ñi j^uaiñ^uaupi. To biro c^u ca
ñiro, too ca wederije pea:

—Yua Jes^us, ñaÑaro m^u ca tiir^uga n^un^ujeegura
y^u nii. M^u majuropeera potagare nat^ue puag^ure
biro tiig^u m^u tii —ñiupi. ⁶ C^u pe a nanagura buaro
uwirique mena o biro ñiupi: “¿Wiog^u, ñee y^u ca tiiro
m^u booti?” c^ure ñiupi. To c^u ca ñiro Jes^us'pea: “Wām^u
nucāri, macā pee piya waag^uja. Toop^u m^u ca earo,
m^u ca tiipere m^ure wederucuma,” ñi y^uuupi.

⁷ Saulo mena ca waaricarā pea, bojoca bauti
pacaro ca wederijere t^uori, buaro u^ucu^ua uwirāra
tua nucāupa. ⁸ Jiro, Saulo wām^u nucā, c^u capere ña
pāag^u, ñaticāupi. To biri c^u amorip^u ñee, Damascop^u
c^ure amicoaupa. ⁹ Tii macāre itia r^um^u peti ñati,
baati, jiniti, bii niupi Saulo.

¹⁰ Damascore niiupi j^uc^u Jesucristore ca tuo
n^un^ujeeg^u, Ananías ca wāme cutig^u. Quēñag^ure
biro c^u ca bii oto wetirop^u, Wiog^u c^ure baua eari,
o biro c^ure ñiupi:

—¡Ananías! —ñiupi.

To biro c^u ca ñiro:

—Anora y^u nii Wiog^u —c^ure ñi y^uuupi c^u pea.

¹¹ To biro c^u ca ñi y^uuuro, o biro c^ure ñiupi Wiog^u:

—Wiijeri caa, Díamac^u Maa ca wāme cutiri
maap^u, Judas yaa wiip^u waari, “¿Tarso mac^u Saulo
ca wāme cutig^u c^u niiti?” ñi j^uaiñ^uaña. Juu bueg^u
tiimi. ¹² Quēñaricarore biro bii oto weti waag^u, j^uc^u
Ananías ca wāme cutig^u, c^u p^utrop^u j^uaa eari, ñucā

că ūajato ūigă că amori mena căre ca ūia peo ea ūucăgure ūami —căre ūupi.

13 Teere ūogă, o biro ūupi Ananías:

—Wiogă, paă că yee maquëre, ūucă mă yaară ca ūaňarije maniră Jerusalén ca niirăre, niipetirije ūaňaro căja ca biiro că ca tiirijere yure wederucuma. **14** Mecăra ano pee doojapi, mă wāmtere ca ūi ūucă buoră niipetirăre, paia wioră căja ca doti cojoro mena tia cūurica wiipă căjare jee waaruă —ūi yuuupi.

15 To biro că ca ūiro, Wiogă pea o biro căre ūupi ūucă:

—Waaguja. Bojoca, ape yepari macărăpure, ūucă căja wiorăre, to biri israelitas bojocare, yă yee que tire ca wede yujupă yă ca ami dica woojăgă niimi. **16** Yă yee jħori, buaropħura ūaňaro tamħoriquere căre yă ūñorucu —ūupi Ananías're.

17 To biro că ca ūiro tuo, Saulo că ca niiri wiipă waacoaupi Ananías. Că pħotopă jħaa ea, că amori mena căre ūia peo, o biro căre ūupi:

—Yă yee wedegħu Saulo, Wiogă Jesús, maa mă ca dooro mħare ca baua earică, ano mă pħotopă yure tiicojojāwi, ūucă īa, Añuri Yerire boca ami, mă ca biipere biro ūigă —căre ūupi.

18 To biro căre că ca ūirora wai nħtare biirije că capepure ca niirique ca ūaarora, aňuro ūacoaupi ūucă Saulo. To cōrora wāmă ūucă, uwo coe ecoupi.

19 Jiro, baa, upă tutua, biicoaupi ūucă Saulo. To biro bii cati, Damasco macără Jesús yee quetire ca tuo nħnħejerà mena jīcă rħumari niiupi.

Damascore Jesús yee quetire Saulo că ca wed erique

20 Jiro Saulo cāja ca nea poo juu bueri wiijeripu, “Jesús ɻumareco Pacu Macāra niimi” ūi wede juo waaupi. **21** To biro cā ca ūi wedero ca tuorā niipetirā do biro pee ūi majiticā, o biro ūi jāiñarucuupa:

—¿Ania Jerusalén'pu Jesú's're ca tuo nñunjeerāre ca jīaruga nñunjeerucujāgu méé cā niiti? ¿Ano macārā cāare ñee waari, paia wiorāp̄are tiicojorugu ca dooricu méé cā niiti? —ameri ūiupa. **22** Saulo pea cājare cā ca wederije cōrora ðo pee jañuro uwiricaro maniro cājare wede nñunha waa, “Jesús ɻumareco Pacu cā ca tiicojoricāra niimi”* cā ca ūirije mena Damasco macārā judíos're, do biro pee cāja ca ūi majitiropu cājare tiicāupi Saulo.

Judíos're Saulo cā ca dutirique

23 Paa rūmari jiro judíos, Saulore jīarugarā ameri wede peniupa. **24** Cā pea teere queti t̄ouopi. Cūre jīarugarā, ñamiri, ɻumarecori tii macāre witi waaria joperi cōrorena cāre cūmurucuupa.†

25 To biro cāre cāja ca tiirugarijere majiri, Saulo cā ca wederijere ca tuo nñunjeerā pea, piiwāpu cāre jāari, ñamira tii macāre cāja ca wee camota amojoderica t̄adip̄ara cāre yoo duwiocā cojoupa. To biro bii, duticoaupi Saulo.

Jerusalén'pu Saulo cā ca earique

26 Saulo, Jerusalén'pu eagu, Jesú's're ca tuo nñunjeerā mena niirugamiupi. Cāja pea niipetirāp̄ura cāre uwi jañuupa. “Bii ditogu biimi. Jesú's're ca tuo nñunjeegu méé niicumí,” cāre ūi uwi t̄agoeñari. **27** To biro cāja ca ūi pacaro, Bernabé pea, Jesú's buerā p̄utopu cāre ami waaupi. Toopu

* **9:22** 9.22 Mesías, Cristo. † **9:24** 9.24 Vigilar o esperar.

cāre ami ea, “Maapu, Wiogu Jesús cāre cā ca baua earo cā ca ūariquere cāre cā ca wederiquere, Damascopu Jesús yee quetire uwiricaro maniro cā ca wederiquere, yare wedejāwi ani Saulo,” cājare ūi wedeupi Bernabé.

28 O biro bii, cāja mena Jerusalén macāre tuari, ape tabe pee waacoarucu, uwiricaro maniro, Wiogu Jesús yee quetire wede, **29** judíos, griego ca wederā mena wede peni, tutuaro mena cājare wede majio, tii niiupi; cāja pea cāre jīacārugaupa. **30** Jesucristore ca tuo nānājeerā pea to biro cāre cāja ca tiirugarijere majiri, Cesareapu cāre ami bua waa, Tarso pee cāre tiicojocā cojoupa.

31 To cōrore Jesucristore ca tuo nānājeerā, Judea, Galilea, to biri Samaria yepari macārā niipetirāpu añuro jīcāri cōro nii, Úmareco Pacu yee quetire buaro jañuro tāgoeña bayi, bii māa nācā nānua waa, Wiogure añuro tii nācā buorique mena, Añuri Yeri cā ca tii nemoro mena, pau Jesucristore ca tuo nānājeerā nii nānua waaupa.

Eneas're Pedro cā ca catiorique

32 Pedro, Jesucristore ca tuo nānājeerāre ca ūa yuju waarucugu niiri, Lidapu ca niirā Jesucristore ca tuo nānājeerā cāare ūagu waaupi. **33** Toopure bua eaupi jīcā, Eneas ca wāme cātigu, buucāri waari méé, jīcā amo peti, ape amore itiaga penituario ca niiri cāmari peti, cāni pejarica tabepu ca peja yai waagure. **34** Cāre o biro ūiupi Pedro:

—Eneas, māa ca diarique cātirijere Jesucristo māre ametuenemi. Wāmā nācāri, māa ca pejaritore quenoña —cāre ūiupi.

To biro cā ca ūirije menara, wāmū nācācoaupi Eneas. ³⁵ Niipetirā Lida, Sarón macārā Eneas cā ca catirijere ūari, Jesucristo peere tāo nānūjeeupa.

Dorcas cō ca cati tuarique

³⁶ Nucā tii cāmarirena Jope macāpure niiupo jīcō, Jesucristore ca tāo nānūjeego Tabita, ca wāme catigo. Griego wederique menara Dorcas wāme catiupo. Cō pea añurijere tii, ca boo pacarāre tii nemo, tii niirucuupo. ³⁷ Tii rāmārira diarique tamāo bii yaicoaupo Dorcas. Cō ca bii yairo ūa, cō upāri niiquīriquere coe yapano, jotoa macā jawi pee peocāupa. ³⁸ Pedro cā ca earica macā Lida pea, Jope macā pātoacāra niiupa. To biri Jope macārā Jesucristore ca tāo nānūjeerā, “Lida macārā nijagū Pedro,” cāja ca ūirijere tāori, “‘Yoari méé Jopepū dooya,’ cāre ūirāja ūirā,” pārā umāare tiicojo cojoupa.

³⁹ To biri Pedro pea yue mani waaricaro maniro cāja mena waacoaupi. Tii macāpū cā ca earo, cō upāri niiquīriquere cāja ca peorica jawipū cāre jāo waaupa. Toopū cā ca earo, niipetirā ca manū jāmūa dia weo ecoricarā romiri, Dorcas catigo juti, jotoa jāñarique cājare cō ca tii bojariquere Pedrore ūñori, oti amojodeupa. ⁴⁰ Pedro pea too ca niirā niipetirāre cājare witi waa doti, cā ājāro jupearī mena ea nuu waa, juu bueupi. Juu bue yapano, ca bii yairico peere amojode ūa cojo, o biro ūipi:

—¡Tabita, wāmū nācāña! —cōre ūipi.

To biro cōre cā ca ūirora, cō capere ūa pāa, Pedrore ūñgora wāmū nuucoaupo. ⁴¹ To cōrora Pedro pea cō amorire ūee, cōre tāa wāmūo nācōcāupi. To biro cōre tii, Jesucristore ca tāo nānūjeerāre, ca

manu jumua dia weo ecoricarã romirire juo cojo,
ca catigopure cajare ñoupi.

⁴² Teere Jope macãrã niipetirã queti tuo, pau
bojoca Jesús're tuo nenuñjeeupa. ⁴³ Pedro pea
pau rumuri Jope macãre, Simón, ca wãme cutiguu,
waibucurã quejeri paderi maju yaa wiipu niicãupi.

10

Cornelio, Pedrone cu ca juo dotirique

¹ Cesarea macãre niiupi jicuu, cien niirã uwamarã
upu,* uwamarã caja ca niiri tabe Italiano ca wãme
cutiri tabe mena ca padegu Cornelio ca wãme
cutiguu. ² Cuu, cu yaa wii macãrã niipetirã menara,
ca bojoca añuguu, Ùmureco Pacure ca ñ*u* nacu buoguu,
judíos caja ca boo pacarijere tii nemoguu pairo
wapa tiirica tiiri tiicojo, Ùmureco Pacure to birora
juu buecõa nii, ca tiigu niiupi. ³ Jicã rumu, muipu
buaro cu ca aji cõa cuu duwi waari tabe ca niiro,
quenñaricarore biro bii oto weti waaguu, jicã Ùmureco
Pacu yuu[†] care queti wede bojari maju, bau niiro cu
ca niiri tabepu jaa eari:

—Cornelio —care ca ñ*u* jaiñagure ñoupi.

⁴ To biro care cu ca ñ*u* jaiñaro, Cornelio pea
Ùmureco Pacu puto macãre ñ*u*, buaro uwirique
menara:

—¿Wioguu, ñeere mu booti? —care ñ*u* jaiñupi.

To biro cu ca ñ*iro*, o biro care ñ*u*ipi:

—Mu ca juu buerucurijere, ca boo pacarãre mu
ca tii memorijere, care mu ca tiicojo nacu buorijere
biro ñami Ùmureco Pacu. ⁵ To biri Jope macãpu
jicãrãre tiicojoya, Simón ape wãme Pedro ca wãme

* **10:1** 10.1 Centurión. † **10:3** 10.3, 22 Ángel de Dios.

cātigāre cāja jāhorā waajato ūigā. ⁶ Waibācūrā quejeri ca padegā dia tājaro ca niigā, cāre birora Simón ca wāme cātigā yaa wiire niimi —ūiupi.

⁷ Umāreco Pacā pāto macā cā mena ca wede niiricā cā ca waaro jiro, Cornelio pea cā paderi majā pāarāre, to biri jīcā uwamā to birora cā mena ca niicōa niigā Umāreco Pacāre ca nucā bāogāre, jāo cojori, ⁸ ca biirique niipetirije cājare wede yapano, Jope macāpā cājare tiicojocā cojoupi.

Pedrore ca bii ūñorique

⁹ Ape rāmā cāja pea maapā waa nānāa waaraā, Jope macāre cāja ca ea nānāa waaro, Pedro pea, muipū jotoa decomacā eagā doogā cā ca biiro, juu buegā waagā, wii jotoa macā yepa pee māa waaupi. ¹⁰ Bāaro queyari, baarūgaupi. Cāre cāja ca baarique queno boja ditoye, jīcā wāme quēñaricarore biro bii oto weori cāre ca bii ūñorijere ūapi. ¹¹ Umāreco quejero ca pāa nucāro juti quejerore biiri quejero pairi quejero, tii quejero yāparire bapari taberi jiarica quejero yepa pee ca ūnañumu duwi dooro ūapi. ¹² Tii quejeropāre, bapari dāpori ca cāorā waibācūrā cāja ca niiro cōro, yepa cūari ca waaraā, ca wāurā, niiupa. ¹³ To biro cāre ca biiri tabera o biro ca ūrijere tāoupi Pedro:

—Wāmā nucāña Pedro. Waibācūrāre jīari baaya —ūiupi.

¹⁴ To biro ca ūiro, Pedro pea o biro ūi yāupi:

—Biiticu níja, Upu. Yāa jīcāti unora ūnañarāre, docuorāre, yā baa ūnati —ūiupi.

¹⁵ To biro cā ca ūiro, wederique pea o biro cāre ūi nemoupe ūnucā:

—Umureco Paca añurā cā ca tiiricarāre, “Ñañarā niima,” iiticāña mua —iupe.

16 Itiati peti to biro biiupe. Jiro tii quejero umurecopa muacoaupē nucā. **17** Pedro pea to biro cāre ca bii ñorijere, “¿Nee uno petire ñirugaro to biibuti yéé?” cū ca ii tagoeñarique pai niirucurora, Cornelio cā ca juo doti cojoricarā pea Simón yaa wiire ca jāiña ama nānua waaricarā, cā yaa wii jope petire ea yerijāupa. **18** To earāra, tutuaro mena:

—¡Cājí! ¿Ati wiira to niiti Simón Pedro cā ca cāniri wii? —ii jāiñaupa.

19 Ména Pedro pea, cāre ca bii ñorijere cā ca tagoeña niirora, Añuri Yeri pea o biro cāre iiupu: “Íaña. Umua itiarā mure amarā eama. **20** Wāmu nucā duwi waa, ‘Yá waati,’ ñitigura, cūja mena waaguja. Yara yá ca tiicojojārā niima,” cāre iiupi. **21** To biro cū ca iiro Pedro pea duwi waa:

—Anora yá nii. Yara yá nii, muja ca amagá. ¿Neere muja ii doojāri? —cājare iiupi.

22 To biro cā ca iiro, o biro cāre ii yahupu:

—Uwamarā wiogá Cornelio, ca bojoca añugá, Umureco Pacare ca nucā buogá, judíos niipetirā cāja ca nucā buogá cā ca doti cojoro jāa doojawá. Jicá Umureco Paca yá, cāre queti wede bojari majá cāre baua eari, cāre juo doti cojoya ñijapi mure, cā yaa wiipá waari, mu ca ñirijere cā ca tuopere biro ñigá —cāre iiupa Pedre.

23 To biro cāre cāja ca ñirijere tuo, “Jāa dooya” cājare ii, tii ñamire toora cāni, ape rámá cāja mena waacoaupi Pedro. Jicárā Jope macá macárā Jesucristore ca tuo nānjeerā cāre bapa cāti waaupa.

Cornelio yaa wiipu Pedro cã ca earique

²⁴ Jíca rumu jiro Cesareare ea waaupa, Cornelio pea cã yaarã, cã mena macãrã majurope cã ca juo neoricarã mena yue niiupi. ²⁵ Pedro, wiipu cã ca earo, Cornelio cãre jai bocagu witi waagu, cãre ii nucã buorugu, cã ajuro jupear*i* mena ea nuu waaupi. ²⁶ To biro cã ca biiro ia, Pedro pea cãre wãmu nucã dotiri, o biro iiupi:

—Wãmu nucãña. Yu cãa mure birora bojocu yu nii —cãre iiupi.

²⁷ To biro ii, cã mena wede peni jaa waagu, pau bojoca ca nea pooricarãre bua eaupi. ²⁸ Jaa ea, o biro iiupi Pedro:

—Muja anuro muja maji, jaare ca dotirije, judios ca niitirã mena nii dotiti, cãjare ia yuju dotiti, jaare ca biirijere. Umureco Pacu pea jicã uno peerena, “‘Naañagu, docuogu niimi,’ iiticãña,” yure ii majiojawi. ²⁹ To biri yure ca juorã waaricarãre, “To biro mure ii cojojawi,” yure cãja ca iirijere tuogu, “Yu waati” iitigura, yu doocã doojawu. To biri yu majiruga zñeere iira yure muja juojari? —cãjare iiupi Pedro.

³⁰ To biro Pedro cã ca ii jaiñaro, o biro cãre ii yuupi Cornelio:

—Mee bapari rumu ametua, ano cõrora muipu buaro cã ca aji cõa cõu duwi waari tabe ca niiro, ano yu yaa wiira juu buegu yu tiiwu. Tee jaa ca iina maniri tabera jicã umu yu juguerore jutu ca ajiyaa boe baterije jaañacãricu baua ea, ³¹ o biro yure iiwi: “Cornelio, Umureco Pacu mu ca juu buerijere tuo, ca boo pacarãre mu ca tii nemorijere majimi. ³² To biri Jope macãpu jicãrãre tiicojoya Simón, cã buirica wãme peera Pedro cãja ca iigu, apí Simón,

waibuc̄rā quejeri ca padegʉ dia tʉjaro ca niigʉ yaa wiipʉ ca niigʉre cāja jʉorā waajato ūigʉ," yure ūwi. ³³ To biri yue mani waaricaro maniro mure yʉ jʉo doti cojojāwʉ. Mʉ pea añuro mʉ doojapa. Mecūra anore, niipetirā Umureco Pacʉ jʉguerore mani nii, to biri Upu mure cā ca ūi doti cojorique niipetirije jāare mʉ ca wedero jāa tʉoruga —cūre ūi yʉupi Pedrore.

Pedro Cornelio yaa wiipʉ cā ca wederique

³⁴ To cōrora Pedro o biro ūi wede jʉoupi:

—Mecūra díamacāra Umureco Pacʉ bojocare cā ca ūa dica wootirijere yʉ maji. ³⁵ Niipetiri poogaari macārā cāre ūi nacā bʉo, ca niirore biro añurijere tii, ca tiirāre añuro cājare ūami. ³⁶ Umureco Pacʉ, niipetirā Wiogʉ ca niigʉ Jesucristo mena, Israel yaa pooga macārāre ūicāri cōrora añuro niirique añurije quetire tiicojoupi. ³⁷ Mʉja maji ate añurije queti, uwo coerique maquēre Juan cā ca wedero jiro Galilea mena bii jʉo waaro, Judea yepa niipetropʉ ca bii jeja nacā waariquere. ³⁸ Umureco Pacʉ, Jesús Nazaret macāre Añuri Yeri jʉori, niipetirije cā ca tii majipere cā ca tiicojoricʉ niiri, ūucā cā menara Umureco Pacʉ cā ca niiro macā añurije maquēre bojocare tii boja, niipetirā Satanás ūañaro cā ca tiirā cāare ametʉene, cā ca tii yujurique cāare mʉja maji. ³⁹ Jāara jāa nii, niipetirije Judea yepare, to biri Jeusalén'pure Jesús cā ca tiiriquere ca ūaricarā. Jiro yucʉ tenipʉ cāre paa pua tuu, cāre tii jīla cōacāwa. ⁴⁰ To biro cāre cāja ca tii cōacāmijata cāare, Umureco Pacʉ pee itia rʉmʉ jiro cā ca cati tuaro tiiri, jāare cā ca baua ūñoro tiawi. ⁴¹ Biigʉpʉa niipetirāpʉrena baua ūñotiwi. Mee

j̄uguerop̄ara Um̄areco Pac̄, to biro ca biiriquere ca wedeparā jāare cū ca beje jeericarā wadore baua ea iñowi. Cū ca cati tuaricaro jiro, cū mena baa, jini, jāa tiiw̄. ⁴² To biri c̄ara, “Bojoca ca catirāre, ca bii yairicarā cāare ca īa bejep̄ cū ca niiro cāre tiimi Um̄areco Pac̄,” īi wede dotiḡ jāare tiicojowi. ⁴³ Ca biipere wede j̄ugueri maja niipetirā, mee Jesús yee maquērena wede, “Cāre ca t̄o n̄an̄jeerā cōrora cū j̄orira ñañarije cūja ca tiiriquere acobo eco, biirucuma,” īiupa —cūjare īi wedeupi Pedro.

Judíos ca niitirāre Añuri Yeri cū ca earique

⁴⁴ Ména, Pedro to biro cū ca īi wede niirora, cū ca wederijere ca t̄o niirā niipetirāp̄ure Añuri Yeri c̄ajare ñaajāa n̄ucā eaupi. ⁴⁵ To biri Jesucristore ca t̄o n̄an̄jeerā judíos Pedro mena ca waaricarā, Añuri Yeri judíos ca niitirāp̄ cāare cū ca ñaajāa n̄ucā earijere īarā, īa uchacoaupa, ⁴⁶ ca t̄oya manirije wederique wede, Um̄areco Pac̄re baja peo n̄ucā bao, cūja ca īirijere t̄oři.

⁴⁷ To cōrora Pedro pea o biro īiupi:

—¿Anija manire birora Añuri Yeri ca ñaajāa n̄ucā ecorā, oco mena uwo coericaro cūja bootibogajati? —īiupi.

⁴⁸ To biro īi, Jesucristo wāme mena cūja ca uwo coe dotiro tiiupi. Jiro, “Jīcā r̄um̄ari jāa mena tuaya mena,” cāre īiupa Pedrone.

11

Cū ca bii niirijere Pedro cū ca wederique

¹ Jesús buerā, to biri Judea yepa niipetiro macārā Jesucristore ca t̄o n̄an̄jeerā, judíos ca niitirā Um̄areco Pac̄ yee quetire cāja ca t̄o

nunajeerijere queti t̄houpa. ² To biri Pedro Jerusalén'p̄ ca tua earo, judíos cāja ca tii nucā bao niirucuriquere ca tuo nunajee niirucuricarā, ³ o biro cāre īi wede pai jāiñupa:

—¿Ñee tiirā judíos ca niitirā yaa wiip̄ jāa waa, cāja mena baa, muja tijāri? —cāre īiupa.

⁴ To biro cāre cāja ca īiro, Pedro pea ca bii nunua waoricarore biro cājare wede j̄uo waaupi:

⁵ —Jope macāp̄ ȳa ca juu bue niiro, jīcā wāme quēñaricarore biro ȳure bii oto weo īñow̄: Umuñreco tutip̄ jutiro quejerorore biro bapari taberi peti jiarica quejero ñaañumu duwi doo, ȳa p̄ato ca earo ȳa īaw̄. ⁶ ¿Ñee uno peti to niiti tii quejero pupeap̄re? īiḡ, añurop̄ ȳa īacāw̄. Tii quejerop̄re waibucarā bapari dāpori ca dāpori cutirā, waibucarā macāñucū macārā, ca pairā, ca wāurā, niiwa. ⁷ Jiro o biro ȳure ca īrijere ȳa t̄ow̄: “Wāmu nucāña Pedro. Waibucarāre j̄iari baaya,” īiw̄.

⁸ ”To biirije ȳure ca īiro ȳa pea o biro ȳa īi ȳaw̄: “Uph̄, biiticu. Ȳua, jīcāti uno peera ñañarāre, ca docuorāre ȳa baa ñaati majuropeeecā,” ȳa īiw̄. ⁹ To cōrora umuñrecop̄ ca wederije pea o biro ȳure īi nemow̄ ñucā: “Umuñreco Pac̄ añurā cā ca t̄iricarāre ‘Ñañarā niima,’ īiticāña m̄a,” ȳure īiw̄. ¹⁰ Itiati peti to biro bii, jiro tee niipetirijep̄ra umuñrecop̄ tuacā m̄a waaw̄ ñucā.

¹¹ ”To biro ȳure ca bii niiri tabera, itiarā Cesarea macārā ȳure cāja ca ama doti cojoricarā, wii peera ea yerijāupa. ¹² Añuri Yeri pea, “Ȳa waati,’ īitiḡra cāja mena waaḡja,” ȳure īiwi. Ñucā anija mani yaarā jīcā amo peti, ape amore jīcāga penituario ca niirā cāa ȳa mena waawa. Niipetirāp̄ra cā

yaa wiire jāa jāa waawu. **13** Cū pea Ùmureco Pacu puto macā cū yaa wiire to biro bii baua eari, “Jope macāpū jīcārāre tiicojoya Simón, buirica wāme peera Pedro, ca wāme cātigare cūja jorā waajato ūigu. **14** Cū, mure wederucumi, mu, mu yaa wii macārā muja ca ametuapere,” cū ca ūriquere jāare wedewi.

15 “Cūjare yu ca wede juo waorora, Añuri Yeri manire cū ca bii jorericarore birora cūja cāare cājapure ūaajāa nucā eawi. **16** To cōrora Wiogu Jesú: “Juan, oco mena uwo coeupi, muja pea Añuri Yeri mena muja uwo coe ecorucu,” cū ca ūriquere yu tūgoeñā buawu. **17** To biri, Ùmureco Pacu, mani, Wiogu Jesucristore díamacū ca tuo nūnūjeericarāre, Añuri Yerire manire cū ca tiicojorericarore birora cūja cāare cū ca tiicojorijere ūa pacagu, ¿ñiru yu niiti yua, Ùmureco Pacu cū ca tiirijere ca ū camotapu? —cūjare ūiupi.

18 To biro Pedro cūjare cū ca ūrijere tuo, Jerusalén macārā Jesucristore ca tuo nūnūjeerā pea wedetirāra, Ùmureco Pacure o biro ūi nucū buo baja peoupa:

—Judíos ca niitirā cāare Ùmureco Pacu, ūañarije cūja ca tui niirijere tūgoeñā wajoa, cū peere tuo nūnūjeeri ca ametuaparā cūja ca niiro cūjare tīcājapi! —ūiupa.

Antioquia macārā Jesucristore ca tuo nūnūjeerā

19 Esteban cū ca bii yairo jiro, Jesucristore ca tuo nūnūjeerāre ūañaro cūja ca tiirūgarā ca waa batericarā jīcārā, Fenicia, Chipre yucu poogapu, aperā Antioquíapu, duti waaupa. Tui macāripure,

aperāpura wedetirāra judíos wadore añuriye que-tire wede eaupa. ²⁰ To biro cāja ca bii pac-aro, cāja watoare niiupa jīcārā, Chipre to biri Cirene macārā, Antioquíapu earā, judíos ca ni-itirāre Wiogu Jesú yee añuriye quetire ca wederā. ²¹ Wiogu cā ca yeri tutuarije cāja mena niiupa. To biri pa, cāja ca tuo nñajee jao dooriquere camotatiri, Wiogu peere tuo nñajee jouupa.

²² Jerusalén macārā Jesucristore ca tuo nñajeeerā tee quetire thorā, Bernabére tiicojo cojoupa Antioquíapu. ²³ Bernabé pea toopu eagu, bharopura Ùmureco Pacu añuro cājare cā ca tiirijere īari bharo ueja niiupi. To biri cāja niipetirāre:

—Maja yeripu mena “O biro mani biijaco” īi tāgoeña bayi, mani Wiogure to birora tuo nñajeeecða niiña —cājare īi wede majioupi. ²⁴ Cūa, ca bojoca añugu, Añuri Yeri ca chogu, díamacu ca tāgoeña tutuagu, niiupi. To biri pa bojoca Jesú's're tuo nñajeeupa.

²⁵ Ate jiro Bernabé, Tarsopu waaupi Saulore amagu waagu. ²⁶ Cūre baa ea, Antioquíapu cūre amicoaupi. Toopure jīcā cāmapu Jesú's're ca tuo nñajeeerā mena nea poori, pa bojocare bue majio niiupa. Antioquíara Jesucristore ca tuo nñajeeerāre, “Cristo yaarā,”* cājare īi wāmeo tii joupa.

²⁷ Tii rāmārirena jīcārā ca biipere wede jugueri maya Jerusalén macārā waaupa Antioquíapu. ²⁸ Jīcū cāja mena macu Agabo ca wāme cātigu wāmu nucā, Añuri Yeri cū ca majioro mena, “Ati

* **11:26** 11.26 Cristianos.

yepa niipetiropu buaro aua niirucu,” cājare ñi wedeupi, wiogu Claudio cā ca doti niiri cuure ca biiriquere. ²⁹ To biri Jesucristore ca tuo nanuã Antioquia macãrã, cāja ca niiro cōro tii nemorã cāja ca tiicojorijere, “Mani ca tiicojoro cōro ca tiicojoparã mani niicu Judea macãrã Jesucristore ca tuo nanuãre tii nemorã,” ñiupa. ³⁰ To birora tiiupa, tii nemorã cāja ca tiicojorijere, Bernabé to biri Saulo jā mena tiicojo cojoupa Cristore ca tuo nanuãre ca juo niirã Judea macãrãpure.

12

Pedrore cāja ca tia cūurique

¹ Tii cuurena wiogu Herodes,* jīcārã Jesucristore ca tuo nanuãre cājare jīlarugu, nanu juo waaupi. ² Juan yee wedegu Santiago peera niipii mena cāre paa taa cōacā dotiupi. ³ To biro cā ca tiirijere judios cāja ca ujea niiro ñari, Pedro cāare ñee dotiupi. Atea, pan're ca wauarije ca ayiaya manirijere cāja ca baari boje rumarire to biro bi-iupa. ⁴ Cāre ñeeri jiro Herodes, Pedrore tia cūurica wiipu uwamarã bapari puna peti, jīcā punare bapari niirã wado ca niiri punari cāja ca ña cote niiri wiipu Pedrore cūupi. Pascua boje rumari jiro, “Bojocare yu ñorucu,” ñi tugoeñuapi. ⁵ O biro tiiri, Pedrore tia cūurica wiipu cāo niiupa. Jesucristore ca tuo nanuã pea yerijāricaro maniro Ùmareco Pacure cāre jāi boja niiupa.

Pedro cā ca witirique

* **12:1** 12.1 Judea yepa upu Roma macā.

6 Herodes, Pedrore bojoca menapu j*aiña* bejerugu c*ã* ca ami wienepa rumu mac*ã* ñamire, puar*a* uwamar*ã* watoapu, pua daa come daari mena c*ãja* ca jiac*ãricu* c*ãni* c*ãuaipi* Pedro, aper*ã* uwamar*ã* pea jope peere c*ãja* ca cote niiro *uno*. **7** Ca niiro tujarora j*cicu* Ùmureco Pacu y*uu*, c*ãre* queti wede bojari maj*u*[†] baua eaupi. Tia c*úurica* wii pea a*nuro* boe peticoaupa. Ùmureco Pacu puto mac*ã* pea Pedro warure padeña w*acõri*, o biro c*ãre* ñiupi:

—Yoari m*éé* w*ãmu* nuc*ãña* —ñiupi.

To biro c*ãre* c*ã* ca ñiriye menara, Pedro amorire come daari c*ãja* ca jiarique ñacoaupa.

8 Ùmureco Pacu puto mac*ã* pea o biro c*ãre* ñiupi ñuc*ã*:

—Juti j*ãña*, d*upo* juti j*ãña*, tiiya —ñiupi.

Pedro pea c*ã* ca ñirore biro t*iiupi*. Ùmureco Pacu puto mac*ã* pea o biro c*ãre* ñi nemoupi ñuc*ã*:

—Jotoa mu ca j*ãnarito* c*ãare* j*ãña*, y*ure* n*uhu* dooya —c*ãre* ñiupi.

9 Pedro, Ùmureco Pacu puto mac*ã* to biro c*ã* ca tiirijere, “To biro y*u* biicu,” ñi majiti pacagu, c*ã* jiro n*uhu* witi waupi. Qu*en*ñaricaro ca biirore biro pee c*ãre* biic*ãupe*. **10** Too witi waarr*ã*, ca nii j*uorã*, ñuc*ã* jiro mac*ãrã* ca coter*ã* uwamar*ãre* amet*u*a, come jope wiije watoa mac*ã* maare ca niiri jopere eaupa. Tii jope pea tee majuropeera p*ãacoaupi*. Tii jopere witi, j*cicu* caa w*ijeri* caare waa yapano eag*ura*, Ùmureco Pacu puto mac*ã* pea ca niiro tujarora j*cicura* c*ãre* c*ãu*, waa weocoaupi. **11** To c*õropu* Pedro pea t*ugoeña* maji bojoca cati ea:

—Mec*ã* docare d*íamacura*, Herodes, to biri judios, ñañariye y*ure* c*ãja* ca tiirugarijere y*ure*

[†] **12:7** 12.7, 15 Ángel.

ametuenerg cā puto macāre tiicojojapi Umuareco Pacu —llupi Pedro.

¹² Teere ū maji, Juan Marcos cāja ca ūigu paco María yaa wii, pau bojoca nea poocāri cāja ca juu bue niiri wii pee waacoaupi. ¹³ Tii wiipu eagu, wijeri caa pee ca niiri jope pee eari, juoupi. Cā ca juoro tuori, jīcō wāmo Rode ca wāme cutigo, ūago witi waaupo. ¹⁴ Cō pea, Pedro cā ca wederijere tuo majiri, buaro ujea niima ūigo jope pāatigora, “Jope niimi Pedro,” cājare ūigo waago toopura ūmaacā jāa waaupo. To biro cō ca ūiro, cāja pea:

¹⁵ —Mecāgo mu ū —cōre boca ūicāupa. Cō pea:

—Yee méé yu ū. Cāra niijāwi —cājare ūimiupo. Cāja pea ūucā:

—Cā méé niicumí. Cā yuu cāre coteri maju niicumí —cōre ūupa.

¹⁶ To biro cāja ca ū niiro uno, Pedro pea jope peera juogu tiiupi. To biro cā ca ūiro tuo, cāre jope pāama ūirā, ūa ucuacoaupa. ¹⁷ Cā pea wedeticānā ūigu, cā amori mena tii cōoña, tia cūurica wiipu ca niigure Wiogu cāre cā ami wieneriquere cājare wede, ūucā “Santiagore, to biri Jesucristore ca tuo nunujeerā cāare, atere cājare wedeya,” ūupi. Teere cājare ūi yapano witi, aperopu waacoaupi Pedro.

¹⁸ Boeri tabe ca niiro uwamarā, Pedrone ca cotericarā pea Pedro cā ca biiriquere majitima ūirā, no ca boorora ameri ūi meccāupa. ¹⁹ Herodes pea jāñā ama dotiñami Pedrone buatima ūigu, cāre ca cotemiricarārena tee juori cājare jābatecā dotiupi. Ate jiro Herodes, Judea yepa ca niircu waari, Cesarea pea niigu waacoaupi.

Herodes cā ca bii yairique

20 Herodes, Tiro, Sidón macāri macārā mena bħaro ajiaupi. To biri cāja pea cā pħotopħ cāja ca waapere ameri wede peni, “O biro mani biijaco” ameri īi, cāre īarā waaupa. Wiogħu Herodes're pade nemori maju Blastore, “Jāare mħi īi nemowa,” cāre īi, cā jħoripħu wiogħu Herodes're, “Añuro mani nijjaco” cāre īi jāiupa, cā ca doti niiri yepa maquē baariquere ca baa niirā niiri.

21 To biri Herodes:

—Tii rħamħ ca niiro, cāja mena yu wede penirucu —cā ca īrīca rħamħare, cā wiogħu jutire jāñacāri, cā ca doti duwiri cūmuropħu ea nuu ea, bojocare wede-upi. **22** To cōrora, bojoca peo o biro īi acaro buiupa:

—jAno ca wedegħu bojocħu méé niimi. Jägħu niimi! —īiupa. **23** To biro cāre cāja ca īi nħacħ bħori nimarora, Umureco Pacu yu, cāre queti wede bojari maju[‡] peo cā dia ħaaro cāre tiicāupi, Umureco Pacu re cā ca īi nħacħ bħotirije jħor. To biri becoa baa eco biċċā yai waaupi.

24 Umureco Pacu yee queti peo õ jañuri bate nħacħ nħenħa waa, niipetiri taberipħu wede bato nħenħa waarique nii, biiupa.

25 Bernabé, Saulo, Jerusalén're cāja paderique yapanori, too ca niiricarā Antioquía pee tua-coaupa ħuċċā. Juan, ħuċċā cārena Marcos cāja ca īiegħu cāre, cāja mena cāre ami waaupa.

13

Bernabé, Saulo añurije quetire cāja ca wede yu-jurā waa jħorique

[‡] **12:23** 12.23 Ángel del Señor.

¹ Antioquíare Jesucristore ca tħo nħanħejerā, ca biipere wede ġugue, bue majio, ca tii niirā, Bernabé, “Ca ñiigu” cūja ca īġu Simón, Cirene macū Lucio, Galilea yepa wiogħu ca niiricu Herodes ména ca bħċha ricu Menahem, to biri Saulo, niiupa. ² Jīcā rūmu betiri, Umareco Pacure īi nacū bħo juu bue, cāja ca tii niiri rəmāre:

—“Tee ca tiiparā niirucuma” īġu, yu ca jħojārā Bernabére to biri Saulore, yure jee dica woo bojaya —cājare īiupi Añuri Yeri.

³ To biri betiri juu bue yapano, cāja amori mena cājare ñia peo, cājare waarique uwicā cojoupa.

Chiprepħu cāja ca earique

⁴ Añuri Yeri cā ca doti cojorā, Bernabé, Saulo, Seleucia pee bua waa, too menara cūmua mena Chipre yucu poogapu waaupa. ⁵ Salamina macāre earā, judíos cāja ca nea poo juu bueri wijeripu Umareco Pacu yee quetire cājare wede jħo waaupa. Juan Marcos cāa cājare tii nemo yujurugħu, cāja mena waaupi.

⁶ Tii yucu poogare waa yuju peticā, Pafos cāja ca īri macāpu eaupa. Tii macāre bħa eaupa jīcū magħiġi maju judíos bojocu, watoara “O biro biiruġa,” īi ditori maju Barjesús ca wāmē cħtigħu. ⁷ Cā, cūmu pea, wiogħu Sergio Paulo ca wāmē cħtigħu, bħaro ca tħogħiex majiġu mena niiupi. Wiogħu pea, Umareco Pacu yee quetire tħoruġu, Bernabé, Saulore jħo doti cojoupi. ⁸ Cūmu, griego wederique mena peera Elimas ca wāmē cħtigħu pea, “Cāja ca wederijere wiogħu tħo nħanħejeremi” īġu, cājare īi camotaupi. ⁹ To biro cā ca īiro, Saulo, romano wederique mena peera Pablo ca wāmē cħtigħu pea

Añuri Yerire ca c̄hoḡ niiri, añuro c̄are ūa ñpōt̄o, ¹⁰ o biro c̄are ūupi:

—¡Ca ūi dito paiḡ, ñañaḡ, Satanás macā, niipe-tirije añurijere ca junaḡ! ¿Ñee tiiḡ Ùmureco Pac̄ díamacā c̄a ca wederijere m̄ ūi maa wijio niiti? ¹¹ Mecāra Ùmureco Pac̄ ñañaro m̄ ca biiro m̄ure tiirucumi. Ca ūatiḡ m̄ tuarucu. Jicā cuu cōro muipū c̄a ca boerijere m̄ ūatirucu —c̄are ūupi.

To biro c̄are c̄a ca ūiriye menara, c̄umu Elimas pea díamacāra ca ūatiḡup̄ tuacāupi. To biri ca ūatiḡ niima ūiḡ, c̄are ca t̄ua waap̄ure amaupi. ¹² To biro ca biirijere ūari, Wioḡ yee maquēre c̄a ca buerijere tuo ūjea nii, díamacā tuo n̄nūjeeeupi wioḡ Sergio Paulo.

Pisidia yepare ca niiri macā Antioquía p̄ c̄aja ca biirique

¹³ Pablo c̄a mena macārā mena, Pafos ca niiri-carā bua jāa, waarā, Panfilia yepare ca niiri macā, Perge c̄aja ca ūiri macāp̄ eaupa. C̄aja mena ca waamiric̄ Juan Marcos pea, toora c̄ajare camotati, Jerusalén pee tuacoaupi. ¹⁴ C̄aja pea, Perge ca niircarā waarāra, Pisidia yepa macā macā Antioquía p̄ eaupa. Yerijāarica r̄um̄ ca niiro, nea poo juu buerica wiip̄ jāa waa, ea nuu waaupa. ¹⁵ Doti c̄uriquere, Ùmureco Pac̄ yee quetire wede jugueri majā c̄eja ca owariquere bue yapano, nea poo juu buerica wii wiorā pea o biro c̄ajare ūi j̄uo cojoupa:

—Jāa yaarā, bojoca c̄aja ca t̄agoeña bayiro tiirugarā m̄ja ca wederugajata, mecāra ūīna —c̄ajare ūupa.

16 To biro cāja ca ūiro Pablo wāmū nucā, “Wedeticāna,” ūigū, cū amori mena tii cōoña, o biro cājare ūiupi:

—Muja, israelitas, ūucā judíos ca niitirā Umureco Pacūre ca ūi nucū bhorā, tuoya. **17** Israel yaa pooga macārā mani ūicū jāaripūre beje jeeupi Umureco Pacū. Ména Egiptopūre ape yepa macārāre biro cāja ca niiro, paū cāja ca bojoca būero tiiupi Umureco Pacū. Jiro, cū ca tutuarije mena, tii yepa ca niiricarāre jāo witiri, **18** ūañari wāme cāja ca biirique cuti nii pacaro, ca yucū maniri yepapūre cuarenta cāmari peti cājare ūa nānūjee nucā niiupi. **19** Canaán yepare jīcā amo peti, ape amore pūaga penituario niiri poogaari tii yaiori jiro, cū yaarāre tii yepare cājare tiicojoupi. **20** Ate niipetirije cūatrocientos cincuenta cāmari peti, to biro bii niiupa. Jiro ūucā cājare ca jāo niiparāre cājare tiicojoupi. Cāja pea Samuel, Umureco Pacū yee quetire wede jugueri majū cū ca niiri rāmūripū cājare jāo nii eyoupa. **21** Cāja pea jīcā cājare ca jāo niipū wiogūre jāiupa. Umureco Pacū pea, Quis* macū Saúl, Benjamín yaa puna macū cuarenta cūmari peti cājare ca jāo niiricāre cājare tiicojoupi. **22** Jiro Umureco Pacū, Saúl're, wiogū cū ca niirijere ēmari, David peere cāja wiogū cāre jōeneupi, o biro cū ca ūiricāre: “Isaí macū David're yū būa, yūre birora ca yeri cātigūre, cū, yū ca boorije niipetirore tiirucumi,” cū ca ūiricāre.

23 “Ani David niiquūricū pāramirena, “To biro yū tiirucu,” cū ca ūiricarore birora Umureco Pacū, Israel bojocare ca ametūenepūre tiicojoupi Jesucristore.

* **13:21** 13.21 Cis.

²⁴ Jesūs cā ca dooparo j̄uguero, Juan, niipetirā Israel bojocare, “Ñañarije māja ca tii niirijere tii yerijāa t̄goeña wajoa, Ḫmureco Pacā peere tuo nānājee, uwo coe dotiya,” cājare īi wedeupi. ²⁵ Cā ca bii yaipa tabe ca ea nānāa waaro, o biro īiupi Juan: “¿Māja, ‘Ñiru niicumi,’ yure māja īiti? ‘Cā niicumi,’ māja ca īi t̄goeñagā méé yā nii. Īaña. Yā jiro doomi jīcā, yāa cā dāpo juti unorena ca tuu weepā méé yā nii,” īiupi.

²⁶ “Yā yaarā Abraham pāramerā, māja judíos ca niitirā Ḫmureco Pacāre ca nācā bāorā, ate ametuarique queti mani yee nii. ²⁷ Jerusalén macārā, to biri cāja wiorā, Jesús're īa majitiupa. To biri cāre jīa cōarā ca biipere wede j̄ugueri maja cāja ca īrique, yerijāarica rāmāri cōrora cāja ca buerije ca īirore birora tiirā tiiupa. ²⁸ Jīcā wāme unora ca jīa ecopā cā ca niipe ñañaro cā ca tii bui cātiriquere bāati pacarā, Pilato cāre cā ca jīa cōa dotiro booupa. ²⁹ Cā yee maquē niipetiro cāja ca owarique ca īirore biro cāja ca tii yapano peotiro jiro, yucā tenipā cāja ca paa pua tuu cōarichre ami duwio, cāre yaa cōacāupa. ³⁰ Ḫmureco Pacā peea ca bii yairicarā watoare cāre catiocāupi. ³¹ Galilea ca niiricā, Jerusalén pee cā ca dooro cāre ca bapa cāti dooricarāre paā rāmāri cājare baua ea īño niiupi. Mecāra, cājara niima, “To birora biiwā,” bojocare ca īi wederā.

³² “To biri ate añurije quetire mājare jāa wede, mani ñicā jāapāre, “O biro yā tiirucu,” Ḫmureco Pacā cā ca īi cūurique maquērena. ³³ Ḫmureco Pacāa, mani, cāja pāramerāre, cā ca īiricarore birora tiimi, Jesús cā ca cati tuaro tiigā. Salmos ca nii jāori

pūuro jiro macā pūuro o biro ūi owarique ca ūirore biro:

“Maa, yu macā mu nii, mecāra mure yu macā jāa,”
ca ūirore biro.[†]

³⁴ Jicāti uno peera cū upāri ca boa yaitipere biro ūigu ca bii yairicarā watoare cū ca cati tuaro cū ca tiipe peera o biro ūiupi:

“David're, ca ñañarije manirije, díamacā ca niiri-jere, mure yu tiicojorucu yu ca ūiriquere, yu ca ūiricarore biro yu ūiirucu,” ūiupi.[‡]

³⁵ To biri ape tabe o biro ūi owarique nii:

“Cāre padē bojari maju, ca ñañarije manigu upārire, ca boa yairo tiitirucumi,” ūi.[§]

³⁶ “Díamacā petira David, cū ca niiri cuu macārāre Umureco Pacu cāre cū ca dotiricarore biro cājare jao niiri jiro bii yai, cū ñicū jāa niiquīricarā mena yaa cōa eco, cū upāri pea boa, biicā yai waaupa. ³⁷ Umureco Pacu cū ca cati tuaro cū ca tiiricu upāri pea boatiupa. ³⁸ To biri yu yaarā, Jesucristo jāori, ñañarije tiirique wapare acobo ecoriquere mājare jāa ca wederijere majiñā. ³⁹ Cū jāori, niipetirā cāre ca tuo nānājeerā, ca ñañarije manirā tii ecoma, niipetirije Moisés cū ca doti cūurique jāori, ca ñañarije manirā māja ca tii ecotiriquere. ⁴⁰ Ca biipere wede jugueri maja o biro cāja ca ūirique, mājarena ca biitipere biro ūirā, bojoca catiri niiñā:

⁴¹ “Tāoya māja, boborije ca ūi bui tutirā.

Ía ucha yaicoa, yai nācācoarāja.

† **13:33** 13.33 Sal 2.7. ‡ **13:34** 13.34 Is 55.3. § **13:35** 13.35 Sal 16.10.

Ati rəmərire, jīcā wāme tiig₧ doog₧p₧ y₧ tii, jīcā məjare cā ca wedemijata cāare, díamacā məja ca təotipere,” ū* —cājare ūupi Pablo.

42 Pablo, cā mena macārā mena, nea poo juu buerica wiire cāja ca witi waaro, “Ano jiro macā rəm₧ yerijāarica rəm₧ cāare ate maquērena jāare məja wedewa ūucā,” cājare ūupa. **43** Nea poo juu buerica wiip₧ cāja ca nea poo juu buerije ca petiro, pa₧ judíos, to biri judíos cāja ca tii ūucā bəorijere ca tii nənəjeerā, Pablo, Bernabé jāare nənə waupa. Cāja pea:

—Umureco Pac₧ cā ca mairije jəori ca jəo ecoricārā məja ca niirijere, to birora təo nənəjeecōa niiña —cājare ūi wede majioupa.

44 Ūucā tii semana yapare yerijāarica rəm₧ ca niiro, Umureco Pac₧ yee quetire təorəgarā tii macā macārā niipetirā jañurip₧ra neaupa. **45** To cōro pa₧ bojoca cāja ca nearo ūarā, judíos pea bəaro ūa ajiari, Pablo cā ca ūirijere ūi camota, cāre acaro bui tuti, ūi jəo waupa.

46 To biro cāja ca ūiro təo, Pablo, Bernabé jāa pea cājare uwi təgoeñaricaro maniro wede, o biro cājare ūi yəupu:

—Məja judíos'rena, Umureco Pac₧ yee quetire jāa ca wede jəopera niimiwu. Teere booti, to birora caticōa niirique ca cəorəgarā ūno méé nii, məja ca biirije jəori, mecāra judíos ca niitirā peere jāa wederā waarucu. **47** Mee, to birora jāare doti cojowi Wiog₧ o biro ūiri:

“Bojoca poogaarire ca boeparā məjare y₧ cūu, ati yepa niipetirop₧ y₧ ca ametəenerije quetire

* **13:41** 13.41 Hab 1.5.

m̄ja ca wedepere biro ūiḡ, jāare ūiwi”[†] — ūupa.

48 To biro c̄ja ca ūirijere t̄horā, judíos ca niitirā pea, “Wioḡ yee queti añurije nii,” ūi ūjea niiupa. “Caticōa niiriquere ca b̄aa eaparā niirucuma,” c̄a ca ūiricarā niipetirā tuo n̄an̄jeeupa.

49 To biri tii yepa macārā niipetirāpure, Wioḡ yee quetire wedeupa. **50** Judíos pea c̄ja ca ūirore biro ca tii n̄an̄jeerā romirire, c̄ja ca ūa nucā b̄orā romirire, to biri tii macā macārā ūm̄a ūparā ca niirā mena wede peniri, Pablo, to biri Bernabére ūañaro c̄jare c̄ja ca ūiruga n̄an̄jeero c̄jare tiiupa. To biro tiicāri, tii yepare c̄jare c̄oa wieneccāupa. **51** C̄ja pea, “M̄ja yee wapa ūañaro m̄ja tam̄orucu,” ūirā, c̄ja d̄aporire jita ca ea tuariquere paa bate c̄uu, Iconio pee waacoaupa. **52** Jesús yee quetire ca t̄o n̄an̄jeericarā pea, Añuri Yerire c̄o, b̄aro ūjea nii, bii niiupa.

14

Iconio macārāre añurije queti c̄ja ca wederique

1 Iconiore Pablo, Bernabé, c̄ja ca biirucuricarore birora judíos c̄ja ca nea poo juu bueri wiip̄ jāa waari, añurije quetire c̄a ca wederico judíos, judíos ca niitirā, pāt̄ tuo n̄an̄jeeupa.

2 Judíos Jesucristore ca t̄o n̄an̄jeetirā pea, judíos ca niitirāre, Jesucristore ca t̄o n̄an̄jeerā menare c̄ja ca ajiaro c̄jare tiiupa. **3** To ca bii pacaro, Pablo, Bernabé jāa pea Wioḡ c̄a ca tii nemorijep̄re ūgoeña tutuari uwiricaro maniro, toora yoaro añurije quetire wederico, tiicā niiupa. Wioḡ

[†] **13:47** 13.47 Is 49.6.

pea, Umu'reco Pacʉ cū ca mairije maquēre cāja
ca wede niirijere, "To birora nii," cājare ūi ma-
jiogʉ, cūja jaoripʉ ca ūa ñaaña manirije tii bau nii,
tii niiupi. ⁴ Tii macā macārā bojoca pea, jīcārā
judíos cāja ca ūrijere tuo nānājee, aperā Pablo jāa
cāja ca ūrije peere tuo nānājee, ameri bii dicā
waticā niiupa. ⁵ To biri judíos, judíos ca niitirā,
cājare ca dotirā mena neari, Pablo jāare ūtā mena
dee, ñañaro cājare tii, tiirügarā, ameri wede peni-
upa. ⁶ Pablo, Bernabé jāa pea teere majiri, Listra,
Derbe, Licaonia* yepa macā macāripʉ, to weja ca
niiri macāri pee duticoaupa, ⁷ añurije quetire to
birora cūja ca wedecā nānāwa waaricaropʉre.

Listrap u Pablore utā mena cūja ca deerique

⁸ Listrare niiupi jícã umã ca waa majitigã, upa suquêro ca bañaricã, waari méé, to birora ca duwi yai waagã. ⁹ Cã pea Pablo cã ca wederijere añuro tño duwiupi. Pablo pea, “Jesús yare catiocãrucumi,” diámacã cã ca ñi tagoeñarijere ña majiri, ¹⁰ tutuaroo wederique mena o biro cäre ñiupi:

—Wāmu nūcā, díámacā ea nūcā waaguya —iiupi.
Cū peá to biro cūre cā ca ūrije menara bupu wāmu
nūcā, waa jūo waapi.

¹¹ Pablo to biro cã ca tiirijere ïarã, bojoca pealicaonia macãrã wederique mena o biro ii acarobui jõo waupa:

—Jūguēa, bojocare biirā jeeñacāri manire ūarā duwi doojapa yéé! —ii acaro buiupa. ¹² To biri Bernabére cūja jūguē Zeus wāmere cūre wāmeotii, Pablo peera, bojocare ca wedegu cū ca niiro.

* **14:6** 14.6 Licaonia macārā apeye ca wederā niiupa. Bii pacarā griego cāja ca wederijere tħoċāupa.

macā apī cāja jāguē Hermes wāmere cūre wāmeo tii, tiiupa.[†] **13** Zeus yuu pai, macā piya waariaca tabera Zeus're ū nucā buorica wiire ca chogu pe, wechua, oori daari jee dooupi. Cā pe a cā bojoca mena, Pablo jāarire tii nucā buogu, wechare jāari joe juti añu māene nucā buorugaupi. **14** Pablo, Bernabé jāa pe a biro cājare cāja ca tii nucā buorugarijere ū majiri, cāja jutire yega, bojoca watoara o biro ū acaro bui jāa waupa:

15 —¿Nee tiirā atere to biro māja tiiti? Jāa cāa, mājare birora bojoca jāa nii. Ano añuriye queti mājare jāa ca wederije, ate ca wapa maniriye māja ca tii niirijere tii yerijāari, to birora ca caticōa niigū Umuareco Pacu, ati yepare, diare, teephre ca niirije niipetirije ca tiiricu peere cāja tuo nānājeejato ūirā, jāa ca wederije nii. **16** Ména jāguero macā cuuphra, bojoca poogaari cāja ca niiro cōrorena cāja ca tiirugarijere biro cāja tii-jato ūicāupi Umuareco Pacu. **17** To biro bii pacagu, Umuareco Pacu cā ca niirijere ūnogu, añuriye tii yerijāatiupi, umareco tutipu ca niirijere oco tiicojo, yucu ca dica cātiri yāteari tii, baarique tiicojo, ūncā yeri ujea niirique tiicojo, cā ca tii niirije mena — cājare ūupi.

18 Ate niipetirije cājare cāja ca ūi wederije mena do biro tii majiñā maniro ca bii pacaro, cājare cāja ca tii nucā buorugarijere biirique peti cājare ūi camotaupa.

[†] **14:12** 14.12 Zeus, Hermes griegos yaarā jāguēa niiupa; romanos pea ūncā cājaren Júpiter, Mercurio, cājare wāmeo tiiupa. Zeus niiupu cāja jāguēa ca nii majuropeegu. ūncā Hermes pea jāguēare queti wede yuju bojari maju niiupu.

19 To biro cāja ca bii niiri tabere jīcārā judíos, Antioquía, Iconio macārā eari, bojocare cāja ca tāgoeña wajoaro tiiupa. To biri Pablore ūtā mena dee, “Mee, cāre mani jīacācu” ū tāgoeña, macā tājaropu cāre wee witi waa cōacāupa. **20** To biro cāre cāja ca tiiro, Jesucristore ca tāo nānājeerā pea, cāre cāja ca nea poo amojoderora, cati wāmū nucā, macā peera piyacoaupi ūcā. Ape rāmura Bernabé mena Derbe macā pee waacoaupi.

Siria yepare ca niiri macā Antioquía pee cāja ca tua waarique

21 Tii macāre añurije quetire wede, pau cāja ca tāo nānājeero tiiri jiro, Listra, Iconio, Antioquía macārire **22** Jesucristore ca tāo nānājeerāre cāja ca tāgoeña tutuaro tii, “Díámacū māja ca tāo nucā buorijere to birora tāgoeña tutuacōa niīna” cājare ū, ūcā “Umāreco Pacu cā ca doti niiri tabepure ea waaraugarā, ūñaro tamuoriquera niiro bii,” cājare ū, ū tua waaupa. **23** ūcā, Jesucristore ca tāo nānājeerā cāja ca niiri taberi cōrora, cājare ca juo niiparāre beje, betirique mena juu bue, Wiogu cāja ca tāo nānājeericāpure cājare ūa nānājee doti, tii tua waaupa Pablo jāa.

24 Pisidia yepare ametuwa waara, Panfilia yepapure eaupa. **25** Perge macārāre añurije quetire wede yapano, Atalía macā pee bua waaupa. **26** Tii macāre bua ea, cūmuapu ea jāa, Umāreco Pacu cā ca mairije quetire ca wedeparā niirucuma ūigū, Añuri Yeri cājare cā ca jee dica woo dotirica macā Antioquía peera, tee añurije quetire wede yuju yapano, tuacoaupa ūcā. **27** Antioquíare tua earā, Jesucristore ca tāo nānājeerāre neori, niipetirije

Umureco Pacu cūja mena cā ca tiiriquere, nucā judíos ca niitirā cāa díamacū cūja ca tuo nūnūjeero cā ca tiiriquere, wedeupa. ²⁸ Tii macārā Pablo, Bernabé jāa Jesús yee quetire ca tuo nūnūjeerā mena yoaro niicāupa.

15

Jerusalén'pū cūja ca nea poorique

¹ Tii cuure Judea macārā, Antioquía pee ca waariacarā: “Moisés cā ca doti cūurique ca ūirore biro, jeyua quejero yapare* mūja ca wide taa dotitijata, mūja ametuatirucu,” cūjare ūi bueupa Jesucristore ca tuo nūnūjeerāre. ² Ate jħori, Pablo, Bernabé, aňurora ūricaro maniro cūja mena ameri tuti jāñuripū tee maquēre ameri wede peniupa. To biri, “Pablo, Bernabé, aperā jīcārā cūja mena macārā, Jesucristore ca tuo nūnūjeerā mena Jerusalén'pū cūja waajato, Jesús buerā ca niircarā mena, to biri Jesucristore ca tuo nūnūjeerāre ca jħo niirā mena, ate maquēre wede penirugarā,” ūiupa.

³ To biri Antioquía macārā Jesús're ca tuo nūnūjeerā cūja ca tiicojo cojoricarā, Fenicia, to biri Samaria yeparire ametuwa waara, judíos ca niitirā, aňuriye quetire tuorā Umureco Pacu peere tuo nūnūjeerugarā, tīrumūpu cūja ca tuo nūnūjee jħo dooriquere cūja ca tii yerijāariquere, cūjare wede ametuwa waaupa. Tii yepari macārā Jesucristore ca tuo nūnūjeerā pea teere tuorā, buaro ujea niiupa.

⁴ Pablo, Bernabé Jerusalén'pū cūja ca earo, Jesucristore ca tuo nūnūjeerā, Jesús buerā ca niircarā, to biri cūjare ca jħo niirā, cūjare bocaupa.

* **15:1** 15.1 Circuncisión.

Cūja pea niipetirije Um̄ureco Pacu cūjare cā ca tii nemoriquere cūjare wedeupa. ⁵ Teere cāja ca wedero t̄horā, jīcārā fariseos Jesucristore ca tuo n̄n̄ueericarā wāmu n̄ucāri, o biro ūiupa:

—Judíos ca niitirā Jesucristore ca tuo n̄n̄ueerā cāare, cāja jeyua quejero yapare wide taa, Moisés cā ca doti cūurique ca ūirore biro cūjare tii n̄n̄ujee doti, ca tiipera niiro bii —ūiupa.

⁶ To biro cāja ca ūiro tuo, tee maquēre wede penir̄garā, Jesús buerā ca niiricarā, to biri Jesucristore ca tuo n̄n̄ueerāre ca j̄uo niirā, neaupa. ⁷ Tee maquēre yoaro ameri wede penirijiro, Pedro pea wāmu n̄ucā, o biro cūjare ūipi:

—Yu yaarā, m̄aja maji, m̄aja mena ca niiḡure jīcātop̄ra Um̄ureco Pacu ȳre beje amiwi, judíos ca niitirā, añurije quetire yu ca wedero t̄hori, díamacā cāja tuo n̄n̄ueejato ūiḡu. ⁸ Um̄ureco Pacu, yeri cūtiriquep̄re ca majigu, “Yu yaarā niima,” cā ca ūirijere ūnoḡu, manire cā ca tiiricarore birora cāja cāare Añuri Yerire tiicojowi. ⁹ Um̄ureco Pacu, jīcā wāme uño peerena, manire, cāja menare ūa dicā wooricaro maniro, díamacā tuo n̄ucā b̄uorique j̄uori, cāja yerip̄re ca ñañarije manirā cāja ca niiro t̄iwi. ¹⁰ Too docare m̄aja pea ¿ñee t̄iirā Um̄ureco Pac̄re m̄aja ū amet̄a n̄ucārugati, anija Jesucristore ca tuo n̄n̄ueerāre, mani majuropeecā, ñucā mani ñicā jāa cāa, cāja ca tii n̄n̄ujee bayitiriquerena cūjare tii dotirā? ¹¹ To biro méé bii. Cūjare birora mani cāa, mani Wioḡu Jesús wapa manirora cā ca tii bojarique j̄uori, mani amet̄ene eco, mani ū maji —cājare ū wedeupi Pedro.

¹² Niipetirāp̄ra, Pablo, Bernabé, cāja j̄uori,

Umureco Pacu judíos ca niitirā watoapare ca ūa ñaaña manirije cā ca tii bau niiriquere cāja ca wedero, wederucuri méé thocā duwiupa. ¹³ Cāja ca wede yapanoro, Santiago cāa o biro ūupi:

—Tuoya yu yaarā. ¹⁴ Umureco Pacu, judíos ca niitirāre, cūre ca ūi nacā b̄oparāre jeegu añuro cājare cā ca tii joriquere manire wedemi Pedro. ¹⁵ Ate mena, ca biipere wede jagueri maja o biro cāja ca ūi owarique ca ūirore birora bii:

¹⁶ “David cā ca doti niirije ca petiro jiro,
cā pāramerā ca nii nānua waara
cāja ca doti niimirije ca petiro jiropare ūucā,
jīcā, David pārami ca nii nānua waagupare
ca doti niigū cā ca niiro cāre yu tiirucu,
¹⁷ aperā bojoca ca nii cojorā,
ati yepa macārā bojoca poogaari niipetirā,
yu wāmere ca ūi nacā b̄orā mena Upare cāja
amajato ūguā,’ ūimi Upu,
¹⁸ tīrumāpū macā yūtearipura, atere, ‘To biro yu
tiirucu’ ca ūricu,” ūi.

¹⁹ ”To biri judíos ca niitirā, Umureco Pacure ca tho nānjeerāre cāja ca tiitipe unorena cājare ca ūi maa wijiotiparā mani nii. ²⁰ “Waibucurā dīí weericarāre cāja ca tiicojo nacā b̄oriquere, māja nāmoa ca niitirāpurenā tii epericarā cutiriquere, waibucurā ñee taa jīlaricarā dīíre, dīre, baarique docare to cōrora tii yerijāña,” cājare ca ūi owa cojoparā mani nii. ²¹ Mee, tīrumāpura macāri cōrorenā nea poo juu buerica wijiерipare Moisés cā ca doti cūriquere wede majio, yerijāarica rāmari ca niiro cōro teere jāo bue, ca ūirā nii jāo dooupa — cājare ūi wedeupi Santiago.

Judíos ca niitirāre cāja ca owa cojorique

²² To biri Jesús buerā, Jesucristore ca tuo nūnūjeerāre ca juo niirā, Jesucristore ca tuo nūnūjeerā niipetirā mena wede peniri, “Jīcārā mani mena macārāre jeeri, Pablo, Bernabé jāa mena Antioquíapu cājare ca tiicojope niicu,” ameri ūi wede peniupa. To biri, cāja mena macārā ca nii majuropeerā ca niirā Judas, ape wāme Barsabás cāja ca ūigure, apī Silas're jeeupa. ²³ Cāja mena o biro ūi owarica pūuro tiicojo cojoupa:

“Jāa, Jesús buerā, to biri Jesucristore ca tuo nūnūjeerāre ca juo niirā,
mūja jāa yaarā judíos ca niitirā Antioquía, Siria,
to biri Cilicia macārāre, jāa añu doti cojo.

²⁴ Jīcārā jāa mena macārā jāa ca doti cojotirā nii pacarā, mūja pūtopu waacāri, mūjare cāja ca wede maa wijio pato wācōriquere jāa tuo. ²⁵ To biri ameri wede peni yapano, jīcārā jāa mena macārāre jeeri, mūja pūtopu mani yaarā Bernabé, Pablo, ²⁶ mani Wiogu Jesucristo yee jāori, bii yairicaro uwioro ūañiaro ca tamūoricarā mena mūjare cāja ūarā waajato ūirā, cājare ca tiicojope niicu,” jāa ūi. ²⁷ To biri Judas, Silas jāare, mūja pūtopu cājare jāa tiicojo cojo, mūjare jāa ca owa cojorijere cāja majuropeerā mūjare cāja wede majioljato ūirā. ²⁸ Añuri Yerire, to biri jāa cāare, mee paú wāmeri mūjare tii dotitirāra, ano mūjare jāa ca tii dotirije wadora mūjare jāa ca tii doti cojoro añucā: ²⁹ “Waibucurā díí weericarāre cāja ca tiicojo nūcā būoriquere baati, waibucurā ūne taa jīaricarā dííre, ūucā cāja díí cāare baati, mūja nūmoa ca niitirāpūrena tii epericarā cūtiti,

biiya,” mujare jää ñi cojo tee docare. Ate mujare jää ca tii doti cojorijere muja ca tii nunujeejata, añuro tiirā muja tiirucu.

Añuro mujare to bijato,
ñi owa cojoupa.

³⁰ To biri jīcātora cūjare waarique wui, Antioquía pee bua waa, Jesucristore ca tho nunujeerāre ne-ori, tii puurore cūjare tiicojoupa. ³¹ Jesucristore ca tho nunujeerā pea, tii puurore buerā, buaro ujea ni-iupa, cūja ca thogoeña bayiro ca tiiro macā. ³² To biri Judas, Silas jää cää, ca biipere wede jugueri maja niiri, cūjare cūja ca wederije mena, buaropura thogoeña bayi ujea nii, cūja ca biiro cūjare tiiupa. ³³ Toore jīcā cuu cūja ca niiro jiro, Jesucristore ca tho nunujeerā pea, cūjare ca tiicojo cojoricarā putopura cūja tua waajato ñirā, añuro mena cūjare waarique wui tuenecojoupa. ³⁴ Silas pea: “Anora yu tuarucu,” ñiupi. ³⁵ Pablo, Bernabé jää pea aperā pau mena, Antioquíara Wiogu yee añurije quetire wede, bue majio, tiicōa niiupa.

Pablo, Bernabé cūca camotatirique

³⁶ Ca yoa waaro jiro, ñucā Pablo, Bernabére o biro cāre ñiupi:

“Jamu, Wiogu yee añurije quetire mani ca wederica macāri niipetiropure mani ña yujuco, Jesucristore ca tho nunujeerā, ‘Do biro cūja bii niim-iti,’ ñirā” cāre ñiupi. ³⁷ Bernabé pea, cūja mena Juan Marcos’re ami waaragaupi. ³⁸ Pablo pea, cūjare pade nemo bapa cāti yapanotigura, Panfilia macārā cā ca tua weocā doorique ca niiro macā, cāre cā ca ami waaro bootiupi. ³⁹ To biri jīcāri cōro cūja ca thogoeñatirije ca niiro macā, ameri

camotaticoupa. Bernabé pea Juan Marcos mena cūmuapu ea jāa, Chipre pee waacoaupi. ⁴⁰ Pablo pea, Silas're jao, Jesucristore ca tuo nūnūjeerā, “Umureco Pacu añuro mūjare cū cotejato,” cūjare cāja ca ūiro jiro, ⁴¹ Siria, to biri Cilicia yepari ca niirā, Jesucristore ca tuo nūnūjeerāre wede majio queno, cāja ca yeri tūgoeña bayi ujea niiro cūjare tii, tiicā nūnua waaupa.

16

Pablo, Silas jāare Timoteo cā ca bapa cuti waarie

¹ Pablo, Derbere eari jiro, Listra macāre eagu, jīcū Jesucristore ca tuo nūnūjeegu Timoteo ca wāme cūtigu, judío bojoco Jesucristore ca tuo nūnūjeego macu, griego bojocare ca pacu cūtigure bua eaupi. ² Jesucristore ca tuo nūnūjeerā Listra macārā, Iconio macārā, Timoteo cū ca biirijere, “Ca bojoca aňugu peti niimi,” ūi nacū buorucuupa. ³ To biri Pablo, cāre cā ca bapa cuti waaro booupi. Ména cāre ami waarugu jāguero judíos tii taberi macārā ñaňaro ūi wede pairema ūigu, cā jeyua quejero yapare wide taa doticāupi, mee niipetirāpura, griego bojocu macu cā ca niirijere cāja ca maji peticārije ca niiro macā. ⁴ Waa nūnua waara cāja ca ametua waari macāri cōrorena, Jesús buerā ca niiricarā to biri Jesús're ca tuo nūnūjeerāre ca jao niirā Jerusalén macārā, “O biro mani tuijaco,” cāja ca ūiriquere cājare wede majio nūnua waaupa, tee ca ūirore biro cāja tii nuijato ūirā. ⁵ To biro cāja ca ūiro, Jesucristore ca tuo nūnūjeerā díamacu cāja ca tuo nacū buorijere buaro jaňuri tūgoeña bayi,

Jesucristore ca tho nənəjeerā to cānacā rəməra paₙ
jañuri bₙu nənua waaupa.

Macedonia macāre Pablo cā ca īarique

⁶ Añuri Yeri, Asia yepa macā macāri macārāre añurije quetire cūja ca wedero cā ca bootiro macā, Frigia, Galacia yepari pee tēo taa waaupa. ⁷ Misia yepa p̄to ea waarrā, Bitinia yepa pee ametua waarrugamiupa; Jesús yₙu Añuri Yeri pea bootiupi. ⁸ To biri Misia yepare to birora ametua waari, Troas macā pee buacoaupa. ⁹ Tii macāre ñamipu cā ca quēñaro jīcā Macedonia macā cā p̄to nucūcāri: “Macedonia pee doori, jāare tii nemoña,” cāre ca ñigare ñaupi Pablo. ¹⁰ Teere cā ca ñaricaro jirora, “Macedonia macārāre añurije quetire cūja wedejato ñigu, manire jaomi Ùmureco Pacₙ,” ii majiri, Macedonia pee tīa waarrugarā, jāa yee apeyere jāa jeyowu.

Pablo, Silas, Filipos'pₙ añurije queti cūja ca wedericque

¹¹ Troas ca niiricarāra cūmuapu ea jāa, díamacā Samotraciapu jāa tīacoawu. Ape rəməpu Neápolis jāa ea waawu. ¹² Too macārāra Filipos macā, Roma macārā cūja ca doti niiri macā, Macedonia yepare ca nii majuropeeri macāpu jāa waawu. Tii macāre jīcā rəməri jāa niiwu. ¹³ Yerijāarica rəmₙ ca niiro, macā tūjaropu jāa waawu, “Dia p̄tore judíos cāja ca nea poo juu bueri tabe niibocu,” ii tūgoeñari. Toopu ea, ea nuu waari, nomia too ca nea pooricarā romirire añurije quetire jāa wedewu. ¹⁴ Jīcō cāja mena macō Lidia ca wāme cūtigo, Tiatira macā macō, juti p̄íri ca wapa pacarije jūari moñiri ca niirijere ca noni wapa taago, Ùmureco Pacₙ

ca ūi nacū b̄orucugo niiupo. Añurije quetire cā ca wedero cō ca t̄orucuro, Wiogu pea, Pablo cā ca ūrijere cō t̄o nññejato ūig, teere añuro cō ca t̄o ñeero cōre tiiwi. ¹⁵ To biri cō yaa wii macārā niipetirā mena uwo coe doti ecori jiro, o biro jāare ūiwo:

—“Díamacūra, Wiogu Jesús're ca t̄o nññejego niimo,” yure m̄ja ca ūijata, yu yaa wiipu cānirā dooya —jāare ūi, jāa ca booti pacaro, “Yu yaa wii pee dooya,” jāare ūicoawo.

Pablo, Silas jāare cāja ca tia cūurique

¹⁶ Jicāti jāa ca juu buerucuri tabepu jāa ca waaro, jīcō wāmo, pade coteri majo ca biipere ūi b̄a majiriquere ca yeri cūtigo, jāare bocawo. To biro cō ca ūi b̄a majirije mena, cō wiorā peera paipo cāja ca wapa taaro tiirucuupo. ¹⁷ Cō, Pablore to biri jāare, o biro ūi acaro bui nññejewo:

—Anija Um̄areco Pacu ati um̄areco niipetiropure Ca Doti Niigure pade coteri maja niima. To biri amet̄arique maquē quetire m̄ujare wedema — ūiwo.

¹⁸ Pau r̄um̄ari to biro jāare ūi nññjee niiwo. Teere t̄o jutima ūig, Pablo pea amojode nacāri, to biro cō ca ūi yeri tutua niigure o biro ūiwi:

—Jesucristo cā ca dotiro mena, “Cōre witi waaguja” m̄are yu ūi — ūiwi.

To biro cā ca ūrijere menara, cōpure ca niig, to biirije cō ca ūi yeri tutua niig, pea cōre witi weocoawi.

¹⁹ To biri cō uparā pea teere majiri, “Do biro pee tiiri mani wapa taa nññha waarcaro mani,” ūima ūirā, Pablo, Silas jāare ñeeri, macā decomacāre ca niiri yepa bojocare cāja ca jāiña bejeri tabe uparā

putopʉ cūjare jeecoawa. ²⁰ Ca jāiñā bejerā pʉto cūjare jee eari, o biro ūiwa:

—Anija judíos nii pacarā, mani yaa macā macārāre wede mecano, ²¹ cāja ūicū jūmʉa cāja ca tii jħo doorique peere bue, tiima, mani romanos niiri teere booti, tee ca ūirore biro tii nanajeeti mani ca biirijerena —ūiwa.

²² To cōrora bojoca pea Pablo, Silas jāari menare ajacoawa. Wiorā jāiñā bejeri maja pea cūjare juti tuu wee dotiri, wājori mena cūjare bape dotiwa.

²³ Buaro cūjare bape yapanori jiro, tia cūurica wiipʉ cūjare tia cūuri, tii wiire ca cotegħare aňuro cūjare, cūre īa cote dotiwa. ²⁴ To biro cāre cāja ca ūiro macā, tii wiire ca cotegħu pea jupea macā jawipʉ cūjare jee jāa waari, cāja dəporire yucʉ pīi, pua pīi watoa cūu dəpori, cūjare jia tuu cūuupi.

²⁵ Tii ūamire ūami decomacā ca niiro, Pablo, Silas jāa, Umureco Pacure jāi juu bue, baja, cāja ca tii niiro, aperā cāja ca tia cūuricarā cāa teere tuo niupa. ²⁶ To biro cāja īi niiro, ca niiro tħajarora buaro yepa nanaupa, tii wiire cāja ca wee ūneherica yepa menapħra cagueri nucāpu. To biro ca biirije menara, joperi niipetirijepħura pāa peticoa, ūucā cāja ca jia cūuricarā cāare niipetirāpħrena come daari popi ūnaa peticoa, biiupa. ²⁷ Tii wiire ca cotegħu pea wācā eagħu, tii wii joperi niipetirijepħura pāarica joperi ca niiro īari, “Cāja ca tia cūuricarā duti witi peticoajcupa,” īi tħogħiex, cā niipħiġi tħuwee amiri cā majuropeera jade puacā yai waagħu doogħu tiimiupi. ²⁸ To biro cā ca tiiro Pablo pea o biro cāre īi acaro buiupi:

—Mā majuropeera ūnħarō tħiġi. Anora jāa niipeticā —ūiupi.

²⁹ To cõrora tia cūurica wiire ca cotegu pea jää boericaga jää, ūmaa jää waa, uwigü nanagüra Pablo, Silas jää puto ūaanuu waaupi. ³⁰ Jiro, cūjare juo witi waa:

—¿Nee yu tiigüti, ametüarugü? —cūjare ūi jääñaupi.

³¹ To biro cūjare cā ca ūi jääñaro:

—Wiogü Jesú's're díamacü tuo nūnūjeeya. To biro tiigü, mä, mä yaa wii macärä cāa, mäja ametüarucu —cäre ūi yuupua.

³² Jiro cäre, cā yaa wii macärä niipetiräre Úmureco Pacü yee quetire cūjare wedeupa. ³³ Tii ñamira tia cūurica wiire ca cotegu pea Pablo jääre juo waa, cāja camire coeupi. Jiro cā, cā yaa wii macärä, uwo coe ecoupa. ³⁴ Uwo coe doti yapanori jiro tia cūurica wiire ca cotegu pea cā yaa wiipü cūjare juo waari, cūjare baarique eca, cā yaa wii macärä niipetirä mena bāaro ujea niiupi, Úmureco Pacüre cā ca tuo nūnūjeerije jueri.

³⁵ Ape rūmu boeri tabe, wiorä pea, jīcärä uwamarä coteri majare, tia cūurica wiire ca cotegüre, “‘Pablo, Silas jääre wieneña,’ cäre ūrāja,” cūjare ūi cojoupa. ³⁶ To biri tia cūurica wiire ca cotegu o biro ūiupi Pablore: “Cūjare wienecäña yure ūi cojojapa uparä; to biri uwiricaro maniro witi, waacoarāja,” cäre ūiupi.

³⁷ To biro cā ca ūiro tuo, Pablo pea o biro ūiupi uwamaräre:

—¿Do biro? Jää romanos jää ca nii pacaro, paü bojoca cāja ca ūa cojoro jääre bape dotiri, jääre tia cūu dotijāwa, ūañarije jää ca tiiriquere jääre jāiñä beje jüoti pacarä. To biro tii pacarä, meçära: ¿Bojoca cāja ca ūatiropü jääre cāja wienerugati? Jää

waaticu. Cūja majuropeera doori, jāare cāja jee wienerā doojato —cājare ūupi.

³⁸ Uwamarā pea atere wiorāp̄ure cājare wede-upa. Cāja pea Pablo, Silas jāa romanos cāja ca niirijere majirā, tuo uchacoaupa. ³⁹ To biri, bojoca cāja ca ameri tii niirijere ca jāiñā bejerā pea waa, “Ñāñaro mājare jāa tijapa; teere jāare ajiaticāñā,” cājare ūi, cājare wiene, “Ati macāre waacoarāja,” cājare ūupa. ⁴⁰ Pablo, Silas jāa pea, tia cūurica wii ca niiricarā witi waarā, Lidia yaa wii pee waacoawa. Jesú's're ca tuo nānūjeerā ūi, cāja ca tāgoeñā ujea niiro cājare tii yapano, to ca niiricarā waacoawa.

17

Tesalónica cāja ca biirique

¹ Pablo, Silas, Anfípolis, Apolonia yeparire ametua waa, Tesalónica macāre earā, judíos cāja ca nea poo juu bueri wii ca niiri tabere eawa.

² Pablo pea cā ca biirucuricarore birora nea poo juu buerica wiip̄a waa, yerijāarica rāmāri itia rāmāp̄rena, cāja mena wede peniwi. ³ Umāreco Pacā wederique cāja ca owarique menap̄a ūicāri, “Umāreco Pacā cā ca tiicojo cojoricā bii yai, ñucā ca bii yaicoaricāp̄ra cati tua, cā ca biipera niiupa,” cājare ūi wede niiwi. O biro ūiwi:

—Ano mājare yā ca wedegā Jesú's'ra niimi, Umāreco Pacā cā ca tiicojo cojoricā —cājare ūi wedewi.

⁴ Jīcārā judíos teere tuo nānūjeeri, Pablo, Silas jāa mena neawa. Ñucā paā griegos Umāreco Pacāre ca ūi ñucā bāorucuricarā, to biri aperā ca nii majuropeera romiri cāa paā romiri tuo nānūjeewa.

⁵ To biro cāja ca biiro, judíos ca tao nānjeetirā pea, cāja mena bāaro ajiari, jīcārā ca bojoca ñañarā ñee tiiri méé macāre ca bii amojoderāre jāo neori, macāre acaro bui amojode, bojocare īi mecaō, cāja ca tiiro tiwa. Ñucā Pablo, Silas jāare bojocapāre cājare tiicojorāgarā, cājare amarā, Jasón yaa wiire ûmaa jāawa. ⁶ Tii wiire cājare bāatima ñirā, Jasón're to biri aperā jīcārā Jesucristore ca tao nānjeerāre ñeeri, wiorā pātopā cājare jee waara.

—Anija, ati umareco niipetiropā waacāri bojocare ca īi mecaō yujurā, anopā cāare eacā dooma. ⁷ To biro ca īi mecaō nānua doorāre, “Yū pāto niiñā,” cājare ñijapi Jasón. Cāja niipetirāpāra, wiogā apī niimi Jesús ca wāme cātigā ñicāri, Roma macā wiogā César cāca dotirijere bii ametāene nācā niima —īi acaro bui, cājare wee nānua waawa.

⁸ To biro cāja ca ñiro tāorā, bojoca, wiorāpā cāa, tao mecaōcoawa. ⁹ To cōrora Jasón're, ñucā aperā cāare cājare pitirāgarā wapa tiirica tiiri cājare jāiwa.

Bereapā cāja ca biirique

¹⁰ Ca naiorije menara Jesucristore ca tao nānjeerā, Pablo, Silas jāare Berea pee cājare tiicojocā cojowa. Tii macāre ea biirā, judíos cāja ca nea poo juu bueri wiipā waacāwa. ¹¹ Berea macārā pea Tesalónica macārā ametāenero añuro ca tāgoeñarique cātirā niiwa. To biri Pablo jāa cājare cāja ca wederijere añuro tao nānjeerā, “Cāja ca buerije díamacāra to niimiti,” ñirā, to cānacā rāmāra Umareco Pacā wederiquere bue niirucuwa. ¹² To biri paā judíos, ca nii majuropeera ca niirā griega romiri, paā umāa,

tuo nūnūjeewa. ¹³ Ñucā Tesalónica macārā judíos, Berea macārāre Ḫmureco Pacu yee quetire cājare wedegu tuijagu Pablo cāja ca ūrijere taocārāpuā toopu waari, too macārā bojocare cājare ū meciō ajienečāwa. ¹⁴ To biro cāja ca ū earo, Jesucristore ca tuo nūnūjeerā pea Silas, Timoteo jāa tii macā cāja ca tuaro uno, yoari mééra, Pablo peera dia pairi yaa puto pee cāre tiicojocā cojowa. ¹⁵ Pablore ca bapa cuti waaricarā pea, Atenas macāpu cūre juo eacoawa. Jiro “Timoteo, Silas yoari méé jañurira cāja doojato,” cā ca ū cojoriquere queti cuti tua eawa.

Pablo Atenas'pu cā ca biirique

¹⁶ Pablo, Atenas'pu, Silas, Timoteo jāare yue niigu, tii macāre cāja ca weericarā cāja ca dadacārijere ūari, cā yeripu buaro tugoeñarique paiwi. ¹⁷ To biri nea poo juu buerica wiipu, judíos, griegos, Ḫmureco Pacure ca ū nucū buorā mena buaro wede penirucuwi. Ñucā to cānacā rāmura wijeri watoa macā yepare ca nearā mena, buaro wede penirucuwi. ¹⁸ Ñucā jīcārā filósofos epicúreos, to biri estoicos, Pablo mena wede peni juo waawa. Jīcārā o biro ūiwa:

—¿Ani ca wederique peti majitigua ūnee unore ūrugu cā ūlibuti? —cāre ūiwa.

Aperā ñucā:

—Jāguēa apero macārāpūre wede boja yujuri yéé maju niibumi —cāre ūiwa.

Atere to biro ūiwa, Pablo, añurije queti Jesús yee maquēre, cā ca cati tuarique maquēre, cājare cā ca wedero macā. ¹⁹ To biri cāja ca nearo Areópagopu cāre ami waari, o biro ū jāiñawa Pablore:

—¿Ano jääre mʉ ca wederijea, ñee wāma wāme buerique to niiti? ¿Jää teere jää majitibogajati?*
20 ¿Jää ca tħo ñaatirijere mʉ wede, jää cāa, jää majiruga, do biro īirħagħo to īti? —ħiwa.

21 Atenas macārā niipetirāpħura, ñucā aperori macārā tħi macāre ca niirā cāa, apeyepħura tiircar maniro, wāma queti ca biirijerena tħo, teerenā ameri wede peni, tiicā duwi yujurucuupa.
22 Pablo pea, dotiri maja Areópago watoapħu wāmū ñucā, o biro cājare īwi:

—Atenas macārā, yu ca īajata, mħaja paħħu wāmerire ca īi ñucā bħorā peti mħaja niicā. **23** Mħaja ca īi ñucā bħori taberire īa waarucugħu, jīcā tutu wee nħacōrica tutupħre: UMHRECO PACU CA MAJIÑA MANIGħURE Īl NHCU BŪORICA TABE, īi owa tuurique ca niiri tuture yu bħxa eajjāw. To biri majiti pacarā mħaja ca tħi ñucā bħogħu yee maquērena mħejare yu wedegħu doo.

24 "Umureco Pacu ati yepare, to biri ati yepare ca niirije niipetiro ca tiiricħra niimi, ati yepa, ati umureco, Uppu. Bojoca cāja ca tiirica wiijerirena niitimi, **25** ñucā jīcā uno peera jīcā wāme uno peerena cāre cā ca tħi bojarije uno cāre ama bħxa ñaatimi. Cāra niimi, niipetirāpħrena catirique, yeri jāñarique, ñucā apeye niipetirije manire ca tiic-jogħu.

26 "Ñucā jīcā bojocħu menara, bojoca poogaari niipetirāpħrena tħiupi, ati yepa niipetiropħre cāja nijato īigħu. Ñucā cāja ca nii mħa ñucāpa yħtearire cūu, cāja yaa yepari ca nii eyopa taberire cūu,

* **17:19** 17.19 Jää cāa teere jää majiruga.

tiupi. ²⁷ Atere to biro tiiupi Ùmureco Pacu, niipetirã cäre ama, ape tabera cäre padeña jañuripu buacãbocuma ūima ūigü. Añuro petira Ùmureco Pacua, mani niipetirãpürena mani putoacära niicämi. ²⁸ Cä juorira cati, cä juorira äcü, cä juorira nii, mani bii. Jícärä griego muja mena macärä cüja ca tûgoeñarijere ca owarã,[†] o biro ūi owaupa: “Ùmureco Pacu pâramerã mani nii,” ūupa. ²⁹ To biri, Ùmureco Pacu pâramerã nii pacarã, “Ùmureco Pacua, oro, plata, ûtã mena, bojoca cüja ca tûgoeñari wämere biro cüja ca tiiricu niicumi,” ca ūi tûgoeñatiparã mani nii. ³⁰ Tîrumüpura Ùmureco Pacu, bojoca cüja ca majitirije juori, to birora cäjare ūacäupi. Mecä peera, niipetirãre niipetiro macärãpüre yeri tûgoeñia wajoari, cä peere tuo nñunjee dotimi. ³¹ Mee jícä rumu ati yepa macärä niipetirãre ca niirore biro, jícä cä ca beje amiricu menapu, cä ca ūa bejepa rumu cääre cüu yerijääupi. To biro cä ca tiipere niipetirãpüre ūoupi, ca bii yaicoaricüpürena cä ca cati tuaro cäre tiigü — cäjare ūi wedewi.

³² Ca bii yairicarã cüja ca cati tuarije maquëre cä ca wedero tñorära, jícärä cäre buiwa. Aperã pea, “Jiro ate maquëre mu ca wedero tñorique niirucu ñucä,” cäre ūiwa.

³³ To côrora toopu ca niiricu witi waacoawi Pablo. ³⁴ Jícärä cä mena waa, cä ca wederijere tuo nñunjeeawa. Cüja menare niiwa: Dionisio, Areópago ca nearucurã mena macä, ñucä jícõ nomio Dámaris ca wämë cutigo, to biri aperã niiwa.

[†] **17:28** 17.28 Poetas.

18

Pablo Corintopu cã ca biirique

¹ Ate jiro, Pablo, Atenas ca niiricu, Corinto macã pee waacoawi. ² Tii macãpure jícã judío Aquila, ca wãme catigu, Ponto yepa macã, cã namo Priscila menare baa eawi. Italiapu ca niiricu, wiogu Claudio, judíos niipetirãre, “Roma ca niirã cuja waacoajato,” cã ca ñirique ca niiro macã, ca dooricarã Pablo juggueroacãra ca earicarã niiupa. Pablo cajare ñagu waawi.

³ Cã cãa, cajare birora waa yujurã caja ca wiijeri buari quejeri tiiriquire ca paderique catigu niiri, caja mena tuawi, caja mena jícãri paderugu. ⁴ Yerijãarica rumari ca niiro cõrora, nea poo juu buerica wiipu waari, judíos're, ñucã griegos cãare, tugoeña wajoa caja ca tuo nnunjeero tiirugu cajare wederucuwi Pablo.

⁵ Silas, Timoteo, Macedonia ca niiricarã caja ca earo, Jesús yee queti wadore to macãrãre wede, ñucã judíos're:

—Jesús'ra Umareco Pacu cã ca tiicojoricu niimi — cajare ñi wede majio niiwi Pablo. ⁶ Caja pea cã ca ñirijere ñi camota, care acaro bui tuti, caja ca ñiro Pablo pea “Muja yee jaori ñañaro muja biirucu,” cajare ñigu, cã jutire paa bate, o biro cajare ñiwi:

—Muja yee wapa muja majuropeera ñañaro muja ca bii yaipe niirucu. Yu yee wapa méé, to biro muja biirucu. Mecã ména judíos ca niitirã peere añurije quetire yu wedegu waarucu —cajare ñiwi Pablo.

⁷ To biro ñi, tii wii ca niiricu witi waa, Ticio Justo ca wãme catigu, Umareco Pacure ca ñi nucã buogu, nea poo juu buerica wii puto ca wii catigu yaa wii pee waacoawi. ⁸ Nea poo juu buerica

wii wiogʉ Crispo pea, cã yaa wii macārã niipetirã menara Wiogʉ Jesús yee quetire t̄o n̄n̄ujeewi. Ñucā paʉ Corinto macārã Pablo cã ca wederijere ca t̄oriarã, t̄o n̄n̄jee, uwo coe ecowa. ⁹ Jicā ñami, quēñaricarore biropʉ bii oto weti waagʉ cã ca īaro, Pablore o biro cāre īipi Uμureco Pacʉ:

—Uwiticāña. Yerijāatigʉ, añurije quetire to birora wedecā n̄n̄ua waagʉja. ¹⁰ Yua mʉ menara yʉ niicā. Jicā uno peera ñañaro tiirugarã mure ñaatuatirucuma. Paʉ yʉre ca t̄o n̄n̄jeerāre yʉ cāo, ati macāre —cāre īipi.

¹¹ To biri Pablo jicā cāma decomacā Corinto macārare Uμureco Pacʉ yee quetire wede, tiicā n̄iwi. ¹² Acaya macā wiogʉ, Galión cã ca n̄iri r̄um̄rire, judíos nea poo, Pablore ñee, wiorã p̄utopʉ cāre ami waari, o biro cāre īi wedejāawa:

¹³ —Ania, doti cūrique ca tii dotitiri wāmepʉ, “Uμureco Pacʉre ca n̄ucū b̄uoparã mʉja nii,” bojocare īiri, tee peere cūja ca t̄o n̄n̄jeero tii yujumi —īwa.

¹⁴ Mee, Pablo wedegʉ doogʉ cã ca tiirora, o biro īwi Galión, judíos're:

—Mʉja judíos, ñañaro cã ca tiiriquere, cã ca jīarique ḥnore, mʉja ca wedejāajata, mʉjare yʉ t̄obojacupa. ¹⁵ Wederiquerena, bojoca wāmerena, mʉjare ca dotirije maquērena, mʉja ca īicārije ca niiro macā, mʉja majurope ameri quenoña; yua tee ḥnorena ca jāiña bejegʉ yʉ niirugati —cūjare īicāwi.

¹⁶ To biro īi, bojoca cūja ca tii bui cātiriquere ca jāiña bejerā cūja ca nea poori wiipʉ ca niirāre Galión cūjare wienecā cojowi. ¹⁷ To cōrora, nea poo juu buerica wii wiogʉ Sóstenes're cāre ñeeri, jāiña

bejeri maja cūja ca īa cojorora cāre quēewa. To biro cūja ca tiiriye Galión peera ñeacāpe cāre biiticāwu.

Pablo Antioquíapu cā ca tua waarique

18 Ména, Pablo, Corintora yoaro niicāwi. Jiro Jesucristore ca tuo nñanjeerāre waarique wui, Priscila, Aquila jāa mena cūmuapu ea jāa waacoawi Siria yepa pee waagu. Ména, Cencreas niigu, waaruugu juguero, “O biro yu tiirucu,” cū ca īriquere cū ca īricarore biro tiigu, cū dāpugare poa pedecāwi.

19 Éfeso earā, Pablo pea Aquila, Priscila jāare camotati, nea poo juu buerica wiipu waa, judíos too ca nea poorā mena wede peniwi. **20** Cūja pea, “Yoa jañuro jāa mena niiña,” cāre īimiwa. Cū pea bootiwi. **21** Biigupua, cūjare waarique wuigu, o biro cājare īwi: “Umureco Pacu cā ca boojata, jiro mājare yu īagu doorucu ñucā,” cājare īwi. To biro īi, Éfeso ca niiricu waacoawi. **22** Cesarea yepare tīa eagu, Jerusalén pee Jesucristore ca tuo nñanjeerāre cājare īagu waa, jiro Antioquía pee waacoawi.

Itiati Pablo cā ca waarique

23 Toore jīcā cuu niiri jiro, Galacia, Frigia yepari macārā Jesucristore ca tuo nñanjeerā cūja ca niiri macāri cōrorena cūja ca tāgoeña tutuaro cājare tii, īa yujugu waagu waacoawi ñucā.

Apolos Éfesore añurije queti cā ca wederique

24 Tii rūmūrire Éfesore eaupi judío bojocu Apolos ca wāme cūtigu, Alejandría macā. Añuro tuo yeri jāñaricaro ca wedegu, Umureco Pacu wederiquere añuro ca majigu, niiupi. **25** Cāa Umureco Pacu yeere cāja ca bue majoricu niiupi. To biri ueja niirique mena ca niirore biro, Jesucristo yee

añurije quetire wedeupi, Juan cū ca uwo coerique queti wadore ca majigū nii pacagū. ²⁶ Nea poo juu buerica wiipure, uwiricaro maniro añurije quetire wedeupi Apolos. To biro cā ca ūiro tāorā, Aquila, Priscila jāa pea apero pee cāre ami waari, bāaro jañuri Umareco Pacū yee quetire ca niirore biro cāre wede majio nemoupa. ²⁷ Jiro Apolos, Acaya cāja ca ūiri yepa pee cū ca waaraugaro, Jesucristore ca tāo nānūjeerā pea, cū ca tāgoeña ujea niiro cāre tii, ūucā Acaya macārā Jesús're ca tāo nānūjeerāre, “Añuro cāre ūneeña,” ūi owa cojoupa. Acaya macāpū eagū, Umareco Pacū cū ca añurije juori Jesús're ca tāo nānūjeericarāre bāaro cājare tii nemoupi. ²⁸ Niipetirā cāja ca tāo cojoro, judíos “Yee ūimi,” cāja ca ūi majitiri wāmeri mena, Umareco Pacū wederique menapū ūiri, “Jesús'ra niimi, Umareco Pacū cū ca tiicojo cojoricū,” cājare ūi wede majio niiupi Apolos.

19

Pablo Éfesopū cā ca biirique

¹ Apolos Corinto macā pee cū ca nii ditoye, Pablo pea, ca ūtā yucū cātiri yepa macā macārire waa yuju peticā, tēo taa waa, Éfeso macāre eawi. Tii macāre paū Jesucristore ca tāo nānūjeerāre bāea ea, ² o biro cājare ūi jāñawi:

—Jesucristore tāo nānūjeerā, Añuri Yerire māja ūneeri? —ūwi.

Cāja pea:

—Jāa ūneetiwū; jāa ūjcāti uno peera Añuri Yeri yee maquēre cāja ca wedero jāa tāo ūnaati —cāre ūi yūwa.

³ To biro cāja ca ūiro, Pablo pea o biro cājare ūi jāiñawi:

—To docare ¿ñee uno uwo coeriquere māja tii dotiri? —ūwi. To biro cā ca ūiro cāja pea:

—Juan cā ca uwo coerique unore jāa tii dotiwu —cāre ūi yāwa.

⁴ To biro cāja ca ūiro, o biro cājare ūiwi Pablo:

—Juan, ūñarije cāja ca tii niirijere ca tāgoeñā yeri wajoarāre uwo coeupi. To biro tii pacagu, cā jiro ca doopu, “Jesús peere tāo nānājeeyā,” cājare ūupi —cājare ūiwi.

⁵ To biro cā ca ūiro tāorā, Wiogu Jesús wāme mena uwo coe ecowa. ⁶ Pablo cā amori mena cājare cā ca ūia peoro, Añuri Yeri cājare ūaajāa nācā eawi. To biro cā ca biiro, cāja pea wederique ca tāoya manirije wede, ca biipere wede jugue, tiiwa. ⁷ Cāja niipetirā niirā, pua amo peti, dāpore pāaga penituarō amua niiwa.

⁸ Pablo pea itiarā muipūa peti nea poo juu buerica wiipu waari, uwiricaro maniro añurije quetire wede, ūucā Umureco Pacu cā ca doti niiri tabe maquēre wede, ūirucuwi bojocare, tāgoeñā wajoa tāo nānājee, cāja ca biiro tiirugu. ⁹ Jicārā teere junarā, ametāene nācā, tāo nānājeerugati, biicāri bojoca cāja ca tāo cojoro Wāma Maa maquēre tāo nānājeeriquere ūñaro ūi tutiwa. To biri Pablo cājare camotati, Jesucristore ca tāo nānājeerāre buerica wii Tirano ca wāme cātigu yaa wiipu cājare jee waari, to cānacā rāmura cājare bue majiocā ūirucuwi. ¹⁰ Pua cāma peti to biro tii niiwi. To biri niipetirā Asia yepa macārā, judíos, judíos ca niitirā, Wiogu yee quetire tāo peticāwa. ¹¹ Umureco Pacu pea Pablo menapu, do biro ca

tiiya manirijepu ca ña ñaaña manirije tii bau nii niiwi. ¹² Tuu coerica quejeri,* juti cã upare ca cãorique menapura, ca diarique cutirare teere jee waari, cuja ca padeña dotiro cuja diarique ametua, ñucã watla cujapure ca niirã cãa witi, biicawa.

¹³ Jicarra judíos, wiije watoa waarica maaripu bojocapure ca niirã watlare ca cõa wiene amojoderã cãa, bojocapure ca niirã watlare cõa wieneragara, Wiogu Jesus wame mena ñicari, o biro ñimiupa: “Pablo cu ca wedegu Jesus cu ca dotiro mena witi waaguja,” mare yu ñi,” ñirucuupa. ¹⁴ Atere to biro tiirucuupa, jicã amo peti, ape amore phaga penituaro ca niirã, judío bojocu paia upu Esceva puna.

¹⁵ To biro cuja ca ñi waarucuro, jicã rumu o biro cujare ñi yuuupi watla yeri peas:

—Yua Jesus're yu maji, Pablo cãare yu maji, muja peas, ¿ñirua uno muja niiti? —cujare ñiupi.

¹⁶ To biro ñigura, ca watla jaa ecori peas cujare queegu waa yerijaaupi, buaro cu ca tutuarije mena, cuja niipetirare quee yaiocã, tii wii ca niiricara juti manira, ca cami pacu waaricara cuja ca duti waari nucapu cujare tiicaupi. ¹⁷ Éfeso macarra niipetira judíos, judíos ca niitira tee quetire tuora, buaro uw*iu*upa. O biro ca biirije juori, Wiogu Jesus wame buaro jañuri ñi nucu buorique nii nunua waaupa. ¹⁸ Ñucã pau Jesus're ca tuo nunjeericara, jugueropure ñañarije cuja ca tii niirucuriquere pau bojoca cuja ca tuo cojoro, wede ametuenera eawa. ¹⁹ Ñucã pau majiri maja baje*ri*quere ca tiirucuricara cãa, cuja ca bue baje*ri* yaiarica puurire jee neori, pau bojoca cuja ca ña cojoropu teere joe

* **19:12** 19.12 Pañuelos.

batewa. Tii pūurori ca wapa cūtirijere cāja ca cōoñajata peera yua, wapatirica tiiri plata tiiri cincuenta mil[†] niiri tiiri cōro peti ca wapa cūtirije ca niiriquere majiwa.

20 O biro bii, Wiogʉ Jesú斯 yee queti ðo pee jañuri bii jeja nucā nññua waa, cū ca tutuarijere bii ññ, bii nññua waawʉ. **21** Ate niipetirije ca biiricaro jiro, Pablo, “Macedonia, Acaya yepari macārāre īa ametua waa, Jerusalén’pʉ ca waapʉ yʉ niicu,” ñiwi. Ñucā, “Jerusalén waari jiro Roma cāare ca waapʉ yʉ nii,” ñiwi. **22** To biri cāpea jīcā cuu cōro Asiapʉ tua nucā nññua waagʉ ñnora, cāre pade nemori maja puarā, Timoteo, Erasto jāare, Macedonia pʉ cājare tiicojo cojowi.

Éfeso macārā cāja ca wede mecārique

23 Tii rñmñrire Éfesopʉre Wāma Maa maquēre tho nññjeerique jāori, peetora biiricaro maniro añutiri wāmepʉ cāja ca acaro bui wede mecāro ti-iupa, **24** to macā jīcā Demetrio ca wāme cūtigʉ, plata mena paderi majʉ yee jāori. Ani Demetrio pea plata mena Artemisare[‡] ñi nucā buorā cāja ca neari wiire biiri wíijeriacā cū ca tiirije mena, cā mena paderi majare pairo cāja ca wapa taaro tiirucuupi. **25** To biri cāmena ca paderāre, ñucā aperā cājare birora ca paderique cūtirāre jāo neori, o biro ñiupi:

—Yʉ mena macārā, ate mani ca paderije mena añuro mani ca wapa taarijere māja maji. **26** Tao, īa, māja ca tiirora ani Pablo, “Jāguēa, bojoca cāja ca

[†] **19:19** 19.19 Dracmas. Cincuenta mil rñmñri pade wapa taaricaro cōro ca wapa cūtirijere joe baterā tiiwa. [‡] **19:24** 19.24 Griego wederique mena Artemisa; romano wederique mena Diana.

weericarā, tii nucā buoricarā méé niima,” ūi wede majori, paū bojocare ano Éfeso wado méére, Asia yepa niipetiro macārāpūre cāja ca tugoeña wa-joaro tii yujumi. ²⁷ To biri mecāra mani paderique wado méé manire yairūga, do biro ca tiiya manigo jūguēo Artemisare ūi nucā buorica wii cāa, nucā jūguēo, Asia yepa niipetiropū macārā, to biri ati yepa niipetiropū ca niirā cāja ca ūi nucā buogo menapura, cōre cāja ca ūi nucā buorije menapura yai nucācoarūga —cājare ūiupi.

²⁸ Atere o biro cā ca ūiro tħorā, buaro ajia, o biro ūi acaro buiwa:

—Éfeso macārā yoo Artemisa do biro ca tiiya manigo niimo —ūiwa.

²⁹ To cōrora tii macā macārā niipetirāpūra, “¿Nee tiirā cāja ūiti?” ūi mecācāupa. To biri Macedonia macārā Pablore ca bapa cūti waaricarā, Gayo, Aristarco jāare ūieeri, bojoca cāja ca neari tabepū cājare wee waawa. ³⁰ To biro cāja ca tiiro, Pablo pea bojocare wederūgū toopū jāa waarugamiwi; Jesucristore ca tħo nuna jeerā pee bootiwa. ³¹ Nucā Asia yepa macārā wiorā Pablo mena macārā menapura, “Cā dooticājato,” cāre ūi wede doti co-joupa. ³² Too ca nearicarā pea, mecācāwa. Cāja ca niiro cōrora bojorica wāmeri wado acaro bui biicāri, to ca nearicarā niipetirā jañuripūra, “Teere ūirā mani neajacupa,” ūi majiticāwa. ³³ To biri judíos pea bojoca watoa ca niiggħu Alejandrore decomacā pee cāre tumicōa wiene nucōwa. Cā pea to biro cāja ca tii nucōgħu bojoca cāja ca tħo cojoro judíos're wede bojarūgħu, cā amori mena tii cōoñari, “Wedet-icāna,” cājare ūiwi. ³⁴ Cāja pea cā cāa judíos bojocura

cā ca niirijere majiri, niipetirāpura jīcāri cōro pua horas cōro peti:

—jÉfeso macārā yoo Artemisa do biro ca tiiya manigo niimo! —ī acaro bui niwa.

³⁵ To cōrora tii macā macārā wiorā cāja ca īrijere owa coteri maju pea cāja ca acaro bui yerijāaro tiiri, o biro cājare īwi:

—Éfeso macārā, ati yepa macārā niipetirāpura, Éfeso macārā yoo jāguēo do biro ca tiiya manigo Artemisa yaa wii nea poo juu buerica wiire, nucā cōre biigo ca baugo ḫmareco tutipu ca duwi dooricore ca īa nūnjeerā mani ca niirijere majima. ³⁶ Mee atera jīcā uno peera, “Yee īima,” īi majitima. To biri to cōrora yerijāa waara. Añuro tugoeñati pacarā, to biro tiiticāña. ³⁷ Muja, anija, mani jāguēo Artemisare ñañarije cōre īi wede pai, cōre īi nucā bāorica wii maquē cāare ca tiiya manirijera tii, ca tiitirārena muja jee doojapa. ³⁸ Demetrio, cā mena ca paderā, jīcārā mena cāja ca ajiarije to ca nijata, mee teerena īirā, jāiña bejeri maja, ḫparā macāri jāo niiri maja, niima. Cāja p̄utopu waari, muja ca ameri wedejāarijere quenorāja. ³⁹ Ape wāme muja ca īirugarije to ca nijata, wiorā cāja ca nea poori tabepu wede quenoña. ⁴⁰ Ano meca ca bijārije menare, ḫparā cāja ca dotirijere junari ca bii ametuene nucārā niima, manire cāja ca īi wedejāaro uwioro tiirā mani tii. Manire cāja ca jāiñajata, “Tee jāori to biro jāa tiijāwu,” mani ca īipe mani majuropeecā —īwi.

⁴¹ To biro cājare ī yapano, to ca nea pooricarāre: “Waarāja,” cājare īicāwi.

20

Macedoniare, Greciare Pablo cã ca waa yu-juriqe

¹ Cãja ca wede mecã yerijãa waaro, Pablo pea Jesús're ca t̄o nññjeerãre j̄o cojo doti, j̄icã wãmeri cãjare wede majio, cãjare paabario t̄ua yapano, waarique wui, Macedonia pee waacoawi. ² Tii yepa macã yepari macãrã Jesucristore ca t̄o nññjeerãre b̄aaro cãjare wede majio waa yuju yapanori jiro, Greciapu eawi, ³ itiarã muipãa cã ca niiricaropure. Mee, Siria pee waagü doogü cãmuapu ea jãa waaragü bii niigura, judíos ññañaro cãre cãja ca tiiragarijere majiri, "Macedonia peera ca tuacoapu yu niicu," ñiwi. ⁴ Cã ca waaro, Berea macã Sópater macã Pirro, Tesalónica macãrã Segundo, Aristarco, Derbe macã Gayo, apí Timoteo, aperã Asia macãrã, Tíquico, Trófimo, cãre bapa cãti waawa. ⁵ Anija, Jesucristore ca t̄o nññjeerã pea jãa j̄uguero waa, Troas'pu jãare yueupa. ⁶ Jãa pea pan're* ca wauarije ca ayiaya manirije baarica boje rãmu jiro, Filipos ca niiricarã cãmu mena waara, j̄icã amo cõro niiri rãmuñri jiro Troas'pu cãjare ñemu ea, toopure j̄icã semana jãa niiwu.

Troas macãrãre Pablo cã ca ñagü earique

⁷ Ape semana ca nii j̄orí rãmuñre pan bato baarugarã jãa neawu. Pablo pea ape rãmuñra ca waapu niiri, Jesucristore ca t̄o nññjeerãre wedegü, ñami decomacã eyocãwi. ⁸ Ca emuari wiipure ca niiri jawi, paü j̄ia boericagaari ca niiri jawipure jãa neawu. ⁹ Toopure j̄icã Wãmu, Eutico ca

* **20:6** 20.6-7 Wãabe poti ca ayiaya maniri too, bojero uno niiupa.

wāme cātigʉ, tii jawire to boe jōenejato ūirā cāja ca tiirica jopere[†] duwiwi. Pablo yoaro cā ca wedero macā, cū ca wedero tuorucuñami, wugoa cāre ca earo cānicā nuu waarucuwi. To biima ūigu, itia cajawo[‡] jotoapʉra cāni ametʉacā ūaaduwi waawi yua. Ca dia waaricʉpure cāre ami wāmʉowa. ¹⁰To biro cā ca biiro, Pablo pea duwi waa, cū jotoa ea pea waa, cāre paabario, o biro ūiwi Jesucristore ca tao nʉnʉjeerāre:

—Ūa uchaticāña. Caticāmi —cājare ūiwi.

¹¹ Jiro ūucā Pablo māa waa, pan're pee bato, jāare ūo baa yapano, wedecā nʉnʉa waawi ūucā. Ca boerije mena wede yapano, waacoawi. ¹² Wāmʉ, ca ūaapaa jīaricʉ peera, ca catigure ami waawa. To biro cā ca biirije pea, niipetirāpʉrena cāja ca ūjea niiro tiiwʉ.

Pablo Miletopʉ cā ca waarique

¹³ Jāa pea, Pablore jāa ca jāaparopʉre cā ūguero cūmua mena Asón macāpʉ jāa waacoawʉ. Mee, “To biro yʉ biirucu,” cā ca ūrique ca niiro macā, tii tabeacāre maapʉ waarugawi. ¹⁴ Asón'pʉ ameribua ea, cāre jāa, Mitilene macā pee jāa waacoawʉ. ¹⁵ Too ca niiricarā waara, ape ūumure Quío ūpōtīñaro jāa eawʉ. ūucā ape ūumure, Samos pee tīa waa, jīcā ūumʉ jiropʉ Miletó macāre jāa ea waawʉ yua. ¹⁶ Pablo, Éfesore díamacūra ametʉacoarugawi, Asia yepare yoaro bii nʉnʉa waarugatigʉ. Ape tabera yʉ ca bii bayijata, “Jerusalén'pʉre Pentecostés boje ūumure yʉ ea-coabocu” ūima ūigu, pato wācā jañuwi.

[†] **20:9** 20.9a Ventana. [‡] **20:9** 20.9b Itia piso.

Éfeso macārā Cristo yaarāre ca j̄o niirāre Pablo cā ca wederique

17 Pablo pea Miletopura niigh, Jesús're ca tuo nūnūjeerāre ca j̄o niirā Éfeso macārāre j̄o doti cojowi. **18** Cāja ca earo īa, o biro cājare īwi:

—Mūja maji, mūja mena yū ca niiri rūmūri cōro Asia yepare yū ca ea j̄orí rūmūpura yū ca biirique cūti niiriquere. **19** “Ca nii majuropeegū yū nii” īlricaro maniro, yacó menara mūja watoare Wiogū yeere yū pade niiwū, paū tiiri judíos ñañaro yure cāja ca tiirūga cote pacaro. **20** Añuro mūja ca niipe maquē peera jīcā wāme uno peerena mūjare wedeticā, yū biitiwū. Noo mūja ca nea poori taberipū, mūja yaa wiijeripū, mūjare yū wederucuwū. **21** Judíos're, judíos ca niitirā cāare, “Tugoeña yeri wajoa, Umureco Pacū mena pee nii, mani Wiogū Jesucristore t̄o nūnūjee, tiiya,” yū īiwū. **22** Mecāra Añuri Yeri yure cā ca dotiro macā, toopū yure ca biipere majiti pacagū Jerusalén'pū yū waa. **23** Yū ca waari macāri cōrora, Añuri Yeri, “Tia cūu ecocoa, ñañaro tii eco, biirique māre yue,” yure cā ca īrije wadore yū maji. **24** To biro cā ca īicā pacaro jīcā wāme uno peerena tuo nūnūjee, yū ca cati niirije cāare, “Yū, yū ca cati niirije nii,’ ī mai,” yū īti, yū ca tii niirijere añuro ujea niirique mena tii yapano nūcā, ñucā Wiogū Jesús añurije queti Umureco Pacū manire cā ca mairije quetire yure cā ca wede dotiricarore biro tii, yū ca tii yapano earūgarijera ca niicāro macā.

25 ”Tuoya. Mecā docare Umureco Pacū cā ca dotiri tabe maquē quetire yū ca wede yujurica taberi macārā jīcā mūja mena macā uno peera

yure ūa nemotirucuma. ²⁶ To biri mecāra “Yū yee wapa méé ūañaro biirucuma,” yū ūi. ²⁷ Mee, jīcā wāme ūno peera wede duaricaro maniro Umareco Paca cā ca tiirugarijere yū wede peoticāwū. ²⁸ To biri māja majurope cāa, bojoca catiri nii, Añuri Yeri, Umareco Paca yaarā Jesucristore ca tūo nūnūjeerāre cā majuropeera cā ca bii yai boja ametūenericarāre ca ūa nūnūjeeparā mujare cā ca cūuricarore birora añuro cājare ūa nūnūjee, tiicōa niiña. ²⁹ Yee méé yū ūi. Yū ca waaro jiro, ca bojoca ūañarā§ māja watoare earucuma, Jesucristore ca tūo nūnūjeerāre ca ūa nūcā būotiparā. ³⁰ Nūcā jīcārā māja mena macārā Jesucristore ca tūo nūnūjeerāra, jāa peere cāja tūo nūnūjeejato ūirā, ca ūi dito buerā nii bau nii earucuma. ³¹ To biri bojoca catiri niiña. Tūgoeñāña, itia cāma peti yacó cape cāticāri, yerijāari méé ūamiri, ūmārecori māja ca niiro cōrorena, mujare yū ca wede majio niiriquere.

³² “Yū yaarā, mecāra, Umareco Pacare cā ca mairije maquē añurije quetire, ca tūgoeñā bayirā māja ca niiro tii, ūucā ūiipetirā ca ūañarije manirā cā ca tiiricarāre cāja yee ca ūiipere cāja ca būaro ca tiirijepare mujare ca ūa cote niiro yū tii. ³³ Oro, juti, wapa tiirica tiirire, jīcā ūno yee peerena ūa ūgo, yū ūitiwu. ³⁴ Māja majuropeera māja maji, yū yee yū ca boorijere, ūucā yū ūena macārā cāja ca boorijere, būarugū yū majuropeera ati amori ūena yū padewū. ³⁵ To biro yū ca tii niirije ūena, ca boo pacarāre tii nemorugū, tutuaro ca padepe ūi ūejare yū ūi wede majiowū, Wiogū Jesús: “Ca

tiicojogʉ pee, ca ñeegʉ ametʉenero ʉjea niimi” cã ca ñiriquere tʉgoeñacãri —cãjare ñiwi Pablo.

³⁶ Ate cãjare ñi yapano, Pablo cãja niipetirã mena, cã ãjʉro jupearipʉ ea nuu waa, juu buewi.

³⁷ Cãja niipetirãpʉra Pablore paabario, yerijãari méé do biro tiiya maniro otiwa. ³⁸ “Yare mʉja ña nemotirucu,” cãjare cã ca ñirique ca niiro macã, bʉaro tʉgoeñarique paiwa. Jiro petapʉ cãre bapa cuti bua waa, cãmuapʉ cãre waarique wui tʉja cojo, tiicãwa.

21

Jerusalén'pʉ Pablo cã ca waarique

¹ Cãjare camotatiri jiro bua jãa, díamacãra Cos'pʉ jãa waacoawʉ. Ñucã ape rʉmʉ Rodas'pʉ waa, to macãrãra Pátarapʉ jãa waawʉ. ² Pátara earãra, Fenicia pee ca waari cãmuare bʉa ea, tiigara ea jãa, jãa waacoawʉ. ³ Too waarrã, Chipre yucʉ poogare ca ãcõ nʉña pee ña ametʉa waarrã, díamacãra Siria yepapʉ waa, cãmuua pea Tiro macãre ca apeye cãupe ca niiro macã tii macã pee jãa pãa waawʉ. ⁴ Tii macãre Jesucristore ca tuo nʉnʉjeerãre bʉa ea, cãja mena jícã amo peti, ape amore pʉaga penituario niiri rʉmʉri jãa niiwʉ. Cãja pea Añuri Yeri cãjare cã ca wede majioro macã, “Jerusalén'pʉre waaticãña,” ñimiwa Pablore. ⁵ To biro cãja ca ñi pacaro, jícã amo peti, ape amore pʉaga penituario ca niiri rʉmʉri jiro jãa waacoawʉ ñucã. Niipetirã cãja nʉmoa, cãja puna mena, tii macã tʉjaropʉ jãare bapa cuti tʉja cojowa. Toopʉ jita dupari yepapʉ ãjʉro jupearí mena ea nuu waari, jãa juu buewʉ. ⁶ Jiro cãjare waarique wui, cãmuapʉ jãa

ea jääacoawu. Cūja pea cāja yaa wiijeripu tuacoawa ñucā.

⁷ Tiro macā mena bua jää waa nūnua waara, Tolemaida macāpu jää eawu. Jesucristore ca tuo nūnjeerāre īarā waa, cūja mena jīcā rāmu jää niiwu. ⁸ Ape rāmu waara, Cesarea macāre ea, Felipe añurije queti wederi maju, jīcā Jesús buerā ca niiricarāre pade nemori maju, jīcā amo peti, ape amore puaga penituarō ca niirā mena macā yaa wiire jää cāniwu. ⁹ Felipe pea wāmarā romiri bapari peti ca manu jāmua manirā Umuareco Pacu cū ca īrijere wede jūgueri maja romiri puna cūtiwi. ¹⁰ Mee, toore pa u rāmu ri jää ca nii waaro, Judea macā ca biipere wede jūgueri maju Agabo ca wāme cūtigu, eawi. ¹¹ Cū pea jääre īagu eari, Pablo wēñarica daare ami, cū amorire, cū dūporire jia, tiicāri, o biro īwi:

—Ate īimi Añuri Yeri: “Ati daa wēñarica daa upure Jerusalén macārā judíos o biro cāre tii jiari, aperā bojocapure tiicorucuma,” īimi —īwi Agabo.

¹² Atere tħori, jää, to biri Cesarea macārā:

—Jerusalén'pure waaticāña —jää īimiu Pablore.

¹³ To biro cāre jää ca īcā pacaro Pablo pea o biro ī yħħwi:

—¿Nee tiirā maja otiti? Yu ca cati niirijepura buaro yu ca tħogoeñarique pairo maja tii. Yu, Wiogu Jesús yee juori, jia ecorique wado méé, bii yairique cāare Jerusalén'pure ca bii yaipura niicāgu yu tii — īwi.

¹⁴ Do biro pee tii, cū ca tħogoeñā wajoaro tii majitima īrā, o biro cāre jää īwu: “Wiogu cū ca boorore biro mure to bijato,” jää īwu.

¹⁵ Ate jiro jää yee apeyere jeyo jää yapano, Jerusalén pee jää waacoawʉ yua. ¹⁶ Jīcārā Cesarea macārā Jesucristore ca tao nʉnʉjeerā jääre bapa cuti waari, Mnasón ca wāme cʉtigʉ yaa wii jää ca cāniparopʉ jääre jʉo waawa. Cūa Chipre macā, Jesucristore ca tao nʉnʉjee jʉoricarā mena macā niawi.

Pablo Jerusalén'pʉ cā ca earique

¹⁷ Jerusalén'pʉ jää ca earo, Jesucristore ca tuo nʉnʉjeerā ʉjea niirique mena jääre bocawa. ¹⁸ Aperʉmʉ Pablo, jää mena Santiago ūlagʉ waawi. Ñucā toopʉre, Jesucristore ca tao nʉnʉjeerāre ca jʉo niirā niipetirā niiupa. ¹⁹ Pablo pea cūjare jāi yapano, judíos ca niitirā watoapʉre cā mena ɻumureco Pacʉ cā ca tiiriquere, ca bii nʉnʉa waaricarore biro cājare wede nʉnʉa waawi. ²⁰ Teere cājare cā ca wedero taořā, ɻumureco Pacʉre ūi nucā bʉo baja peo, o biro ūiwa Pablore:

—Jää yee wedegʉ, mee mʉ ūia, paʉ miles peti judíos Jesucristore ca tao nʉnʉjeerā niima; bii pacarā cāja niipetirāpʉra Moisés cā ca doti cūuriquere tii nʉnʉjee yerijāarʉgati majuropeecāma. ²¹ Ñucā apeyera, niipetirā judíos, judíos ca niitirā watoapʉ ca niirāre, “‘Moisés cā ca doti cūuriquere tii nʉnʉjeeticāña. Mʉja puna jeyua quejero yapare wide taa dotieto. Ñucā mani ca tii niirucurije cāare tiiticāña,’ cājare ūi buemi,” cāja ca ūi wederijere taojapa. ²² ¿Ñee mani tiirāti? Mʉ ca earijere queti tao majuropeecārucuma bojoca. ²³ To biri jää ca wede majorore biro tiiya. Ano jää watoare niima bapari, “O biro jää tiirucu,” cāja ca ūiriquere ca tiiparā. ²⁴ Cājare jʉo waari, cāja mena

jīcāri ñañarijere coe, to biro māja ca tiirijere wapa tii, tiiya, cāja ca poa juá dotiparore biro ūigu. To biro mā ca tiiro ūarā, mure cūja ca ūiriquere: “Yeera ūicājapa. Cū cāa, Moisés cā ca doti cūuriquere tii nūnūjeecā niimi,” ūirucuma. ²⁵ Judíos ca niitirā, ca tēo nūnūjeerā peera, “Waibucurā díí weericarāre cāja ca tiicojo nūcū būoriquere baati, díire baati, waibucurā ñee taa jīaricarā dííre baati, ñucā māja nūmoa ca niitirāpūrena tii epericarā cūtiti, biiya, cājare ca ūipe niicu,” jāa ca ūiriquera jāa owa cojo yerijāawū mee —ūiwa Pablore.

Pablore cāja ca ūneerique

²⁶ Ape rūmū Pablo, cūjare jūowa, cāja mena cāja ca ñañarijere coe yapanori, Úmureco Pacū yaa wiipū jāa waaupi, “To biro jāa tiirucu” jāa ca ūrique, ñucā jāa ca niiro cōrora Úmureco Pacure tii nūcū būorā jāa ca tii niirije “To cōro petirucu” ūi wedegū waagū.

²⁷ To biro cāja ca tii niiri semana ca petiparo jugueroacā, jīcārā judíos Asia yepa macārā, Pablore Úmureco Pacū yaa wiipū cū ca niiro ūari, bojocare cūjare wede mecūocāupa. To biro ūicāri, ²⁸ o biro ūi acaro bui, ñeewa Pablore:

—jIsraelitas, jāare tii nemoña! Ani niimi, niipetiri taberipū waacāri, mani yaa poogare, Moisés cā ca doti cūuriquere, Úmureco Pacū yaa wiire, “Añuti,” bojocare ca ūi bue amojodegu. To biro ca ūigū niiri mecāra, griego bojocare Úmureco Pacū yaa wiipūre jūo jāa waacāri, ca Ñañarije Maniri jawire ca tiiya manirije tiimi —ūi acaro buiwa.

²⁹ Ména juguero peere Pablo, Éfeso macā Trófimore cā ca bapa cūtiro ca ūaricarā niiri,

“Umureco Pacu yaa wiipu cūre amicā jāa waajacupi,” ū tagoeñama ūrāra to biro ū mecūcāwa. ³⁰ To biri tii macā macārā niipetirāpura wede mecūcoari, bojoca pea Umureco Pacu yaa wiipu ūmaa eari, Pablore cāre ñee, cāre wee witi waari, yoari mééra tii wii joperire bia peticā cojowa. ³¹ Mee, Pablore jīarāpu cāja ca tiiro, uwamarā romanos cāja ca niiri tabe ca dotigare, “Niipetirā Jerusalén macārā acaro bui mecū peticoama,” cāja ca ūrije queti eaupa. ³² Tee queti tāocāgupua, cū uwamarā, uwamarāre ca dotirāre jūo neo, bojoca cāja ca niropu ūmaa dooupi. Uwamarāre ca dotigu, cū uwamarā mena cū ca dooro ūrāpu, Pablore quēe yerijāawa. ³³ To cōrora uwamarā wiogu pea cū puto pee waa, Pablore ñee, pua daa come daari mena cāre jia dotiwi. To biro tii yapano:

—¿Ñiru cū niiti? ¿Ñeere cū tijapari? —ū jāiñawi.

³⁴ To biro cū ca ūri, bojoca pea jīcārā ape wāme acaro bui, aperā ape wāme ū acaro bui, biicāwa. To biri to biiro cāja ca ū acaro buirijere, uwamarā wiogu pea “Tee jūori, to biro biijapa,” ū majiticāwi. To biri uwamarā cāja ca niiri tabepu cāre ami waa doticāwi. ³⁵ Uwamarā cāja ca niiri wii mua waarica tabere earāra, bojoca uwiori wāmepu cāja ca tii nūnūjeero macā cāre wee ñee, tiicā mua waawa, ³⁶ niipetirā cū jiro, “Jīacāña, jīacāña,” cāja ca ū acaro bui nūnūjeero macā.

Pablo bojocare cū ca wederique

³⁷ Uwamarā cāja ca niiri wiipu cāre ami jāa waaraā doorā cāja ca tiirora, Pablo pea uwamarā upure o biro cāre ū jāiñaupi:

—¿Jīcā wāme māre yu ca ūiro mā bootiti? —ūupi.

To biro cā ca ūiro, cā pea:

—¿Griego yeere mā wede majiti? ³⁸ ¿To docare māa, egipcio bojocā, tīrumā jañurore wiorā cāja ca dotirijere junari, bii ametāene nācā, bapari mil jīari maja uwamarāre ca yucā maniri yepapā ca jāo waaricā méé mā niicātimiti? —cāre ūupi.

³⁹ To biro cā ca ūiro, o biro cāre ūupi Pablo:

—Cā méé yu nii. Yāa, judío bojocā, Tarso macā, Cilicia yepare ca nii majuropeeri macā macā yu nii. Petopāra anija bojocare yāre wede dotiya —cāre ūupi.

⁴⁰ Uwamarā upā cāre cā ca wede dotiro macā Pablo pea, māa waarica tabe ea nācāri, cāja wede yerijāa waajato ūigā cā amori mena, “Wedeticāña,” cājare ūwi. Niipetirā cāja ca yerijāa waaro, arameo wederique mena o biro ūwi:

22

¹ —Yāa yaarā, yu pacāa ca nii cojorā, ñañarije ca tiitigu yu ca niirijere māja ca majipere biro ūigā, yu yee maquēre mājare yu ca wederijere tāoya —ūwi.

² Arameo wederique mena cā ca wedero tāorā, bāaro jañuro wederi méé tāowa. O biro ūi nānua waawi Pablo:

³ —Yāa, judío bojocā, Cilicia yepare, Tarso ca wāme cātiri macā ca bāhaaricā yu nii. To biro bii pacaguā, ati macā ca majaricā yu nii. Gamaliel cā ca buero mena mani ñicā jāa cāja ca doti cāurique ca niirore biro bue, ñucā yu yeri yu ca cati tāgoeñarije niipetiropā mena Ùmāreco Pacāre yu tii nācā bāowā, mecārire māja ca tii niirore birora.

⁴ Yāa, ate Wāma Maa maquēre ca tāo nānueerāre

nunari, yu jīacārucusuwa; umhare, nomiare, ñeeri, tia cūurica wiipu cājare yu tia cūurucusuwa. ⁵ Paia wiogu, judíos're ca jao niirā nippetirāpura atere majicuma. Cājara mani yaarā judíos Damasco ca niirāre ñee doti cojorā, cāja ca doti cojori pūurore yure tiicojowa. Toopu yu waawu, Jesucristore ca tao nunueerāre amagu waagu, ano Jerusalén'pu cājare ñee doori, ñañaro cājare cāja ca tiipere biro ligu.

*Pablo cā ca tūgoeñā wajoariquere cā ca wederique
(Hch 9.1-19; 26.12-18)*

⁶ "Maapu yu ca waa nunua waaro, jotoa decocomacā muipū cā ca niiro Damasco ea nunua waagu yu ca biirora, ca niiro tūjarora, umareco maquē ca boerije yu wejare boe ñaacūmu eawu. ⁷ To biro ca biiro, yepapu ñaacūmu waagu, o biro yure ca ñirijere yu tūowu: "¡Saulo! ¡Saulo! ¿Ñee tiigh yure mu nunuti?" ca ñirijere. ⁸ To biro ca ñiro tuo, "¿Wiogu, ñiru mu niiti?" yu ñi jāiñawu. Cā pea, "Yha Jesús, Nazaret macā, ñañaro mu ca tiiruga nunujeegura yu nii," yure ñiwi. ⁹ Yure ca bapa cāti waarcirā cāa, ca boe ajiyaarijere ñawa. Biirāpua yure ca wederije peera tūotiupa. ¹⁰ Yu pea o biro yu ñi jāiñawu, "Wiogu, ¿ñee yu tiigajati?" yu ñiwa. To biro yu ca ñiro: "Wāmū nunca, Damascopu waaguja. Mu ca tiipe nippetirijere toopu mure wederique niirucu," yure ñiwi. ¹¹ Tee ca boe baterije, ca ñatigu yu ca tuaro yure ca tiirique jāori, yu mena macārā yu amopu ñeeri, Damascopu yure tāa waaupa.

¹² "Tii macāre niiupi jīcā, Ananías ca wāme cātigu, Moisés cā ca doti cūuriquere tee ca ñirore

biro añuro ca tii nñanñeegʉ, tii macā ca niirā judíos añuro cāja ca ñi nucā bñogʉ. ¹³ Yare ñagu eagʉ, yʉ pñto ea nucā, o biro yare ñiwi: “Yʉ yee wedegʉ Saulo ña pñaña ñucā,” yare ñiwi. To biro yare cā ca ñirora ña pña, añuro yʉ ñacoawʉ ñucā. ¹⁴ To biro ñicā, “Mani ñicā jāa Ùmareco Pacʉ, cā ca boori wñmere maji, Ca Añugure ña, cā majuropeera cā ca ñirijere tuo, mʉ ca tiipere biro ñigʉ mʉre beje amijapi. ¹⁵ Mʉ, mʉ niirucu cā yʉ, mʉ ca ñariquere, mʉ ca taoriquere bojoca niipetirāpʉre ca wedepʉ. ¹⁶ Mecāra, ¿ñeere yuegʉ mʉ tiiti? Wñmʉ nucā, uwo coe doti Wiogʉ wñmere ñi nucā bñori, mʉ ca ñañarijere coe, tiiya,” yare ñiwi.

*Pablo judíos ca niitirā pñtopʉ cā ca tiicojo cojo ecorique
(Hch 6–7)*

¹⁷ “Ñucā Jerusalén'pʉ tua ea, Ùmareco Pacʉ yaa wiipʉ juu bue niigʉ, jīcā wñme quëñaricarore biro yare ca bii oto weo ññorijere ña, ¹⁸ ñucā Wiogʉ o biro yare ca ñigure yʉ ñawʉ: “Yoari méé Jerusalén're waacoagʉja. Ano macārā, yʉ yee maquere cājare mʉ ca wedero mʉre tuo nñanñeetirucuma,” yare ñiwi. ¹⁹ Yʉ pea o biro cāre yʉ ñiwʉ: “Wiogʉ, nea poo juu buerica wiijeri cōrorena waari, mʉre ca tuo nñanñeeräre ñee, tia cūurica wiipʉ cājare tia cūu, cājare quēe, ²⁰ ñucā mʉ yee quetire wederi majʉ Esteban're cāja ca jīaro cāare toora yʉ niiwʉ, cāre ca jīrārā jutire cāo cote, cāre cāja ca jīaro, ‘Añu majuropeecā,’ ñi niigʉ,” cāre yʉ ñiwʉ. ²¹ To biro yʉ ca ñiro, Wiogʉ pea o biro yare ñiwi: “Waagʉja. Ca yoaroripʉ ca niirā judíos ca niitirā pñtopʉ mʉre yʉ tiicojo cojorucu” —yare ñiwi.

Pablo, romano bojocʉ

22 Bojoca pea ate wāmere cã ca ūi wameo tii wederoa, añuro cāre tao eyowa. To cōrora wede juo waa, o biro ūi acaro buiwa:

—Ania ca catitipʉ niimi. Cāre ca jīa cōacāpe nii —ūiwa.

23 Yerijāari méé acaro bui, cūja juti dee bate, jita maa dee bate māene, cūja ca tii nānha waaro ūagu, **24** uwamarā ʉphʉ pea uwamarā cūja ca niiri wiipʉ Pablo ame jāa waa dotiri, cāre bape dotiupi, “Tee jāori, bojoca yʉ mena ajiarā to biro ūi acaro buima,” cã ūi wedejato ūigu. **25** Cāre baperʉgarā come daari mena cāre cūja ca jia niirora, o biro ūiupi Pablo:

—¿Ca dotirijea, romano bojocāre ūñaro cã ca ti-riquere jāiñarʉgarā jʉguero peera mʉjare to bape doticāti? —ūi jāiñauipi.

26 To biro cã ca ūiro tao, uwamarāre ca dotigʉ pea, cāja ʉphʉpare o biro ūi wedegʉ waauipi:

—Pabloa romano niijāwi. ¿Do biro cāre mʉ tiiguti? —ūiupi.

27 To biro cã ca ūiro tao, uwamarā ʉphʉ pea cã puto waa:

—¿Yee mééra romano mʉ niiti? —cāre ūi jāiñauipi. Cã pea:

—Ūju, cāra yʉ nii —cāre ūiupi.

28 To biro cāre cã ca ūiro uwamarā ʉphʉ pea o biro cāre ūiupi:

—Yʉa, romano niirʉgʉ, pairo yʉ wapa tiiwʉ —cāre ūiupi.

Pablo pea o biro cāre ūi yʉuupi:

—Yʉa baʉagʉpʉra romano ca niiricʉ yʉ nii —cāre ūiupi.

29 To biro cã ca ūiro, cãre ca bapeboricarã pea camotati, ūucã uwamarã wiogapu cãa, romano bojocarena come daari mena cã ca jia dotirique juaori uwicoaupi.

Uparã puptopu Pablo cã ca biirique

30 Ape rãmu uwamarã upu pea, “¿Nee uno juaori peti judíos Pablore cãja wedejãajapari?” ūi majirugama ūigü, come daari cãja ca jiariquere popio, paia wioräre, to biri niipetirã uparäre nea dotiupi. To biro tii, Pablore ami wieneri cãja puptopu cüre ami waauipi.

23

1 Pablo pea uparã ca nii majuropeera* ca nearicarãre ūa, o biro cãjare ūiupi:

—Yü yaarã, yüa yü ca catiri rãmari cõrorena ati rãmu menapure Úmureco Pacu cã ca ūa cojoro añuro tûgoeñarique mena yü tii nii —ūiupi.

2 To biro cã ca ūirora, paia wiogü Ananías pea, Pablo puto ca niigüre, cã ujerore cãre paa dotiupi.

3 To biro cã ca ūiro, Pablo pea o biro cãre ūiupi:

—¡Watoara ca bii dito paigu, mu cãare Úmureco Pacu mure paarucumi! Muca ca dotirije ca ūirore biro yüre tiirugü, too bii duwi pacagu, ¿Nee tiigü doti cûuriquere ca tii dotitiri wãme peere yüre mu paa dotiti?† —cãre ūiupi.

* **23:1** 23.1 Junta Suprema o Consejo: Cãja niiupa, bojocare ca jao niirã, doti cûuriquere ca jao buerã, to biri paia wiorã, niiupa.

† **23:3** 23.2-3 Judíos yee ca dotirije, cãja ca wedejãagüre ūañarije cã ca tii bui catiriquere majiti pacarã ūañarije tii dotitiupa. Ex 23.7; Lv 19.15; Mc 14.53-65; Jn 18.22-23.

4 To biro cāre cā ca ūiro, too ca niirā pea o biro cāre ūupa:

—¿Mā, Úmureco Pacu yaa paia wiogu, o biiri-jera mā ū tuticāti? —ūupa.

5 Pablo pea o biro ūupi:

—“Yu yaarā, yaa paia wiogu niicumī,” cāre yu ūtitjāwū. Úmureco Pacu wederique cāa to birora ūi: “Mā yaarāre ca jāo niigūre ñañarije cāre ū tuticāñā,” ū‡ —cājare ūupi.

6 Pablo pea ḫparā to ca niirā jīcārā saduceos, aperā fariseos, cāja ca niirijere īa majiri, tutuaro mena o biro ū wedeupi:

—Yu yaarā, yaa fariseo, fariseo macā yu nii, ca bii yairicarā cāja ca cati tuarijere yu ca tūgoeñā yue niirije jāorira yāre māja jāiña beje —ūupi.

7 Pablo ate cā ca ūirije menara fariseos, saduceos cāja majurope ameri tuti, jīcāri ca neamiricarā dica waticoupa. **8** Saduceos, “Ca bii yairicarā cati tuati, Úmureco Pacāre queti wede bojari maja mani, bojoca yeri cāa mani bii,” ca ūrā niima. Fariseos pea, ate niipetirijepurena “Niipeticā” ca ūrā niima.

9 To biri niipetirāpura acaro buicāupa. To cōrora jīcārā doti cūuriquere jāo bueri maja fariseos yaa puna macārā ca niirā pea wāmā nācā, o biro ūupa:

—Ania, jīcā wāme ḫno peera ñañarije tiitijapi. Ape tabera Úmureco Pacu pāto macā, bojocu yeri ḫno, cāre wedebujapi, to biri Úmureco Pacārena mani ūi ametuene nācātīcājaco —ūupa.

10 Cāja ca acaro bui niirije pea bāaro jañuro uwiori nācāpū cāja ca ūi nānā waarije ca niiro macā, uwamarā wiogu pea, “Pablore paa jude

‡ 23:5 23.5 Ex 22.28.

batecābocuma,” ū uwima ūigū, jīcārā uwamarāre jao doti cojoupi, Pablore ami wieneri uwamarā cāja ca niiri tabe pee cāre cāja ami waajato ūigū. ¹¹ Ape ñami peere Wiogū Jesúś, Pablore baua eari, o biro cāre ūiupi:

—Tugoeña bayiya Pablo. Ano Jerusalén're yu yee maquēre mu ca wederore birora Roma macārā cāare ca wedepu mu nii —cāre ūiupi.

Pablore cāja ca jīarūgarique

¹² Boerije mena jīcārā judíos Pablore jīarūgarā, “Ména cāre jīatirā baati, jiniti, mani biirucu,” ūrique mena, cāja majurope ñañaro cāja ca biipere ūicāri, ameri wede peni niupi. ¹³ To biro ca ūricarā cuarenta amet̄enero peti um̄ha niupi. ¹⁴ To biri paia wiorā, judíos're ca jao niirā p̄utopu waari, o biro cājare ūiupi:

—Ména Pablore jīatirāra baarique mani ca baajata, “Mani majuropeera ñañaro mani biirucu,” jāa ūi wede penijāwu. ¹⁵ Mecāra muja, uparā ca nii majuropeerāpu cāja ca tii nemoro mena uwamarā wiogure, “Jāa p̄utopu Pablore ami dooya, ñañaro cā ca tiiriquere añuro cāre jāiñā quenorā doorā jāa tii,” ūi ditorique mena cāre ami doo dotiya. Jāa pea cā ca eaparo j̄uguero maapuра cāre jīa cōarūgarā toopu jāa nii yerijāarucu —cājare ūiupi.

¹⁶ Pablo yee wedego macās pea to biro cāja ca ūrijere t̄ori uwamarā cāja ca niiri wiipu jāa waari, Pablore wedeupi. ¹⁷ Teere t̄ori, Pablo pea jīcā uwamarā wiorā mena macāre jao cojori, o biro cāre ūiupi:

—Ani wāmure muja wiogu p̄utopu cāre ami waaguja. Jīcā wāme cāre wederugami —iiupi.

18 To biro cā ca ūiro, uwamarā wiogu pea cāre ami waa, o biro ūiupi:

—Pablo, tia cūuricu mani ca c̄uogu yure j̄uo cojori, anire mu p̄utopu yure ami doo dotijāwi, m̄ure cā ca wedepa wāme jīcā wāme c̄uojagu —cāre ūiupi.

19 To biro cā ca ūiro, uwamarā upu pea apero jañuroacā cāre tāa waari, o biro cāre ūi jāiñauipi:

—¿Neere yure mu ūirugajāri? —iiupi.

20 Cā pea o biro cāre ūiupi:

—“Boerore judíos, Pablore uparā ca nii majuropeerā p̄utopu ami dooya, ñañaro cā ca tiiriquere añuro cāre jāiñā quenorā doorā jāa tii,” ūi ditorique mena cāre, m̄ure j̄uo doo dotirugarā ameri wede penijāwa. **21** Teere díamacu c̄ujare t̄aoticāña, cāre jīlarugarā c̄uja mena macārā cuarenta amet̄enero peti yaicāri yue niirā tiima. “Ména Pablore jīatirāra, baa, jini, mani ca tuijata, ñañaro manire to bijjato,” ūrique mena ameri wede penijāwa. To biri mecūra c̄ujare mu ca doti cojorije wadore yuerā tiima —cāre ūiupi.

22 To biro cā ca ūiro, uwamarā upu pea:

—Ano yure mu ca wederijere aperāre wedet-icāña —cāre ūi tuenecojoupi.

Cesarea pee Pablore c̄uja ca ami waarique

23 To biri uwamarā wiogu pea cā yaarā uwamarāre ca dotirā mena macārā p̄uarāre j̄uo cojori, o biro tii dotiupi:

—Doscientos peti uwamarā d̄upora ca waaparā, setenta peti caballoa mena ca waaparā, ñucā doscientos peti jaderica p̄liri ca c̄uorāre, c̄ujare neoña,

ñami decomacā j̄uguero Cesareap̄ ca waaparāre,
 24 ñucā Pablore cati añuḡra wioḡ Félix p̄utop̄
 ami wauḡarā caballoa cā ca peja waaparā cāre
 queno bojaya —iiupi. 25 C̄ja mena o biro ñi owarica
 p̄uurore tiicojo cojoupi:

26 Claudio Lisias,
 wioḡ Félix ca añu
 majuropeeḡre ȳ añu doti.

27 Judíos anire ñeeri, cāre j̄iaruḡarā tiimiwa.
 Ȳ pe, romano bojoc̄ cā ca nirijere majiri,
 ȳ uwamarā mena waari, cāre c̄ja ca j̄iaruḡaro
 ȳ camotaw̄. 28 Cāre c̄ja ca wedejārijere ma-
 jiruḡ, judíos wiorā p̄utop̄ cāre ȳ ami waaw̄.
 29 C̄ja yee doti cūrique maquērena ñicāri, cāre
 wedejāacāupa. Birop̄a j̄icā wāme uno j̄orí
 peera, j̄ia cōa eco, tia cūu eco, cāre ca tiipe
 unop̄a manicāmiwu. 30 Judíos cāre c̄ja ca
 j̄iaruḡa coterijere ȳre c̄ja ca wedero, “J̄icātora
 m̄ p̄utop̄ cāre ca tiicojope niicu,” ȳ ñijāw̄.
 Ñucā cāre ca wedejāaruḡarijere Félix cā ca tuo cojoro ñiña,”
 c̄jare ȳ ñijāw̄ —ii owa cojoupi.

31 To biri uwamarā pea cā ca dotiricarore birora,
 tii ñamira Pablore j̄o, Antípatris macāp̄ cāre ami
 waaupa. 32 Uwamarā, d̄upo mena ca waoricarā
 pea ape r̄um̄ra uwamarā c̄ja ca niiri tabep̄ c̄ja
 ca tua dooro uno, caballoa mena ca waoricarā pea
 Pablo mena waacā n̄n̄ha waaupa. 33 Cesareap̄
 earā, c̄ja up̄a cā ca owarica p̄uurore, Félix're cāre ti-
 icojo, ñucā Pablo cāre cāre wiyo, tii eaupa. 34 Félix
 pea tii p̄uurore bue yapano, Pablore “¿Noo macā m̄
 niiti?” cāre ii j̄aiñ̄aupi. Cilicia macā cā ca nirijere

majiri, ³⁵ o biro cāre ūiupi:

—Mure ca wedejāaricarā cāja ca earopu, mu ca wederijere yu thorucu —cāre ūiupi. To biro cāre ūi yapano, wiogu Herodes cā ca doti niirica wiipu Pablore cūuri, cā uwamarāre cote dotiupi.

24

Tértulo Pablore cā ca wedejāarieque

¹ Jicā amo cōro niiri rumuri jiro, paia wiogu Ananías, jicārā judíos're ca jho niirā, ūucā ca wedejāa ecoricarāre ca ūi nemogu * Tértulo ca wāme cutigu mena eaupi Cesareapure. Anija eaupa wiogu Félix p̄utopure, Pablore wedejāarā earā. ² Pablore cāja ca ami earo cāre wedejāagu, Félix're o biro ūi wede jho waauipi Tértulo:

—Mu, jāa wiogu mu ca niirije, añu majuropeecā. Tugoeña majiri jāare mu ca jho niirije jhorí, añuro nii, jāa yaa yepare paú queno ea, bii nānua waa. ³ Niipetiri taberipura, ūucā niipetirijepurena, “Añu majuropeecā,” ūirique mena atere jāa ūa, ca añu majuropeegu Félix. ⁴ Yoaro mure yu ca wede pato wācō nānua waatipere biro ūig, ca bojoca añugu mu ca niirije mena jicā nimaro jāare t̄ooya mure yu ūi.

⁵ "Ani Pablo, diarique ca punirijere biro, niipetiri taberipure, judíos watoapure, cāja ca ameri camotatiro ca tii yujugure jāa b̄ajaw. ūucā nazarenos're ca tuo nānjeerāre ca jho niig, niimi. ⁶ ūucā, Umureco Pacu yaa wiipu cāare ca tiiya manirijepu tiiruga nijjāwi. Tee jhorí cāre ūeeri, jāare ca dotirije ca ūirore biro ūañarije cā ca

* **24:1** 24.1 Abogado.

tiiriquere jāa jāiñā bejerugamijāwʉ. ⁷ To biro jāa ca tiirugagure, uwamarā wiogʉ Lisias pea jāa watoa ñajua eari, cā uwamarā mena jāare ēmari, “Cūre ca wedejāarā cāa ano mʉ pʉtopare waarucuma,” jāare ñiwi. ⁸ Ano mʉre jāa ca wederijere díamacʉ mʉ ca majirugajata, mʉ majuropeera cāre jāiñañaque —cāre ñiupi.

⁹ “Aperā judíos too ca niirā cāa, “To biro petira biiwʉ,” ñi quenoupa.

Pablo cā ca wederique

¹⁰ To cōrora wiogʉ, tii cōoñari Pablore cā ca wede dotiro cā pea o biro ñi yʉupi:

—Paʉ cāmari judíos're ca nirore biro cājare jāiñā beje, cājare mʉ ca jʉo tii niirijere majiri, ujea niirique mena mʉre yʉ wederucu yʉ ca tiiriquere. ¹¹ Mʉ majuropeera añuro mʉ ca majirore birora, pāa amo peti, dʉpore pʉaga penituaro niiri rʉmrira waa, ano Jerusalén'pʉ Umuñreco Pacʉre ñi nacā bʉogʉ doogʉ yʉ ca earicaro jiro. ¹² Jicārā uno mena peera ameri tuti, Umuñreco Pacʉ yaa wiipʉ, nea poo juu buerica wiijeripʉre, ñucā ati macāre jicā tabe uno peera bojocare wede mecaño, yʉ ca tiiro yʉre ñatiwa. ¹³ Anija mecañ yʉre cāja ca wedejāarijere jicā wāme uno peerena, “Díamacʉ nii,” mʉre ñi majiticuma. ¹⁴ Ate docare mʉre yʉ wederucu: Yaa yʉ ñicā jāa Umuñreco Pacʉre, Wāma Maa[†] maquēre ca ñirore biro yʉ tii nacā bʉo nii, anija yʉre ca wedejāarā, “Bojorica wāme tuo ñunueemi,” yʉre cāja ca ñirijera. Doti cūriquie

[†] **24:14** 24.14 “Wāma maa,” Jesucristore tuo ñunueeriique maquēre cāja ca ñirique, ñucā “Añuri wāme niirique cātū niiriquere ñiro,” ñi.

ca ūrige niipetirijere t̄o n̄najee, ca biipere wede jugueri majā cāja ca owarique cāare niipetirije yu t̄o n̄najee. ¹⁵ Yu cāa cājare birora, ca bii yairicarā, “Añurāre, ñañarāre, cāja ca cati tuaro tiirucumi Umuñreco Pac̄u,” cāja ca ū tagoeña yue niirore birora yu tagoeña yue. ¹⁶ To biri, Umuñreco Pac̄u cā ca ūa cojorore, ñucā bojoca mena cāare, añuri Wāme yu tagoeñarique cati niiruaga.

¹⁷ “Pau cāmari ape taberip̄ waa yujuri jiro, yu tua eawu ñucā yu yaa yepare, yu yaarā ca boo pacarāre cāja ca tiicojorijere jee doo, Umuñreco Pac̄are ū nucā buo, tiiḡu dooḡu. ¹⁸ Atere tiiḡu yu t̄iiwu, ñañarije tiiriquere coeri jirop̄u, Umuñreco Pac̄u yaa wiip̄ yure cāja ca bua earica tabera. Pau bojoca unora yure bapa cātitiwa. Ñucā bojocare wede mecāorucu, yu t̄iitiwu. ¹⁹ Yure ca ñaricarā jīcārā judíos Asia yepa macārā niiwa. Cāja niima, yu menare cāja ca ajiarije to ca niijata, ano mu p̄utop̄u doori, yure ca wedejāaparā. ²⁰ To biro to ca biitijata, anija ano ca niirā, judíos yaarā uparā ca nii majuropeerā cāja ca nea poorop̄ure ñañaro yu ca tiiriquere cāja ca buarique to ca niijata, m̄are cāja wedejato, ²¹ cāja watoap̄ure tutuaro mena, “Mecāra, ca bii yairicarā cāja ca cati tuarije maquēre yu ca t̄o n̄najerije j̄orira yu ca tii bui cātiriquere yure muja jāiña beje,” yu ca ūrige méé to ca niijata — ūiupi Pablo.

²² Félix pea atere t̄uoḡu, Wāma Maa maquēre añuro ca majicāgu niiri, “Jiro ca ūipe niicu ñucā,” ū:

—Uwamarā wioḡu Lisias cā ca earop̄u, ano muja ca ū niirije maquēre añuro yu t̄o petirucu —cājare ūicāupi.

23 To biro cājare ūi, uwamarāre dotiri maj̄re, “Pablore añuro ūia coteya. Biigupua apero ūnoacā cūre waa doti, cā mena macārā cūre cāja ca tii nemoro cājare camotaati, biiya,” ūiupi.

24 Jicā rūmuri jiro eaupi ūucā Félix, cā nāmo Drusila judío bojoco mena. Ea, Pablore j̄uo doti cojori, Jesucristore díamacā tho ūucā buorique maquēre cā ca wederijere ūoupa. **25** Félix pea, atere ūogu, Wāma Maa maquēre añuro ca majicāgu niiri, ca niirore biro tii niirique maquēre, ūgoeñā bayiriquere, to biri jiropure ūnañaro tii yaio ecorique ca niipe maquēre, Pablo cā ca wederora teere ūori uwima ūigu, o biro cūre ūiupi:

—¡Mee, mecāra to cōrora añu! Waaḡja. Jiro apeye ūno yā ca tiitiri tabe ūno māre yā j̄uorucu ūucā —cūre ūiupi.

26 Apeyera ūucā Félix, wapa tiirica tiiri Pablo cāre cā ca tiicojorijere yuerucumiupi. To biri paū tiiri cūre j̄uo cojori, cā mena wede penirucupi. **27** Pua cāma jiro Félix, wiogu cā ca niirijere witicāupi; cā wajoa yee jāupi Porcio Festo. Félix pea judíos mena añuro tuarugama ūigu, Pablore tia cūurica wiipura cāre cūucāupi.

25

Pablo, Festo mena cā ca wede penirique

1 Festo tii yepa macārāre ca doti niipu cā ca jōene ecoricaro jiro tii yepare eari, itia rūmu jirora Cesarea ca niiricu, Jerusalén pee maacoaupi. **2** Toopu cā ca earo, paia wiorā, judíos ūparā ca nii majuropeerā, Pablore wedejāupa. **3** Ūucā, “Pablore Jerusalén pee yoari méé cāre, jāare ami cojo doti

bojaya,” ūiupa. Cāja ca tūgoeñarije pea, Pablore maapura cāre cāja ca jīa cōacāro tiirugarā ūimiupa.

⁴To biro cāre cāja ca ūiro, Festo pea:

—Cesareapura tia cūuricū niicārucumi. Jiro jañuroacā yū majuropeera toopū yū waaruga tūgoeñā. ⁵To biro jīcārā mūja wiorā yū mena Cesareapū waari, ñañarije cā ca tii bui cātirique to ca nijjata, toopū cāre mūja ca wedejārijere cāja wedejato —cājare ūi yūucāupi.

⁶Festo pea, Jerusalén're jīcā semana cōro, pūa amo cōro niiri rūmūri cōro nii nemo, Cesarea peera tuacoaupi ñucā. Ape rūmu, wiorā cāja ca nearopū ea nuu eari, Pablore jūo doti cojoupi. ⁷Toopū Pablo cā ca jāa earo, Jerusalén macārā toopū ca bua waaricarā cāre neari, jīcā wāme ūno peera díamacā ca nijtirijerena paū wāmeri ñañarijepū cāre wedejāupa. ⁸To biro cāja ca ūiro, Pablo pee cāa o biro ūiupi:

—Yūa, jīcā wāme ūno peera judíos're ca dotirije menare, Úmureco Pacū yaa wii menare, ñucā ūpū Roma macā mena cāare ñañarije ūnora tiirucu, yū tiiti —ūi yūupi.

⁹Festo pea judíos mena añuro tuarugama ūigū:

—¿Mūre cāja ca ūirijere yū ca jāiñā petiparore biro ūigū, Jerusalén'pū mū waarugati? —ūiupi.

¹⁰To biro cā ca ūiro, Pablo pea o biro cāre ūi yūupi:

—Mee, Roma macā ūpū yūre ca jāiñā bejepū patora yū nii. Mee mū majuropeera, judíos menare jīcā wāme ūno peera ñañarije yū ca tiitiriquere añuro mū maji. ¹¹Jīa cōa ecorique ūnopū ñañarije yū ca tii bui cātiricaro jiro to ca nijjata

cāare, bii yairiquera yu uwiti yha. Anija yare cāja ca wedejāarije díamacū to ca niitijata, jīcū uno peera cūjapure yare tiicojo majitima. ¡Roma macū upa César majuropeera yare cā jāiña bejejato! —íupi Festore.

¹² To biro cā ca íiro, Festo, cāre ca tii nemorā mena wede peni yapano, o biro íupi Pablore:

—Mee mu majuropeera wiogu romano César mu ca biirijere cā ca jāiña bejero mu ca boorije ca niiro macā, César puptopu mu waarucu —cāre íupi Festo.

Festo, wiogu Agripare cā ca wede penirique

¹³ Jīcā rūmuri jiro wiogu Agripa, Berenice mena Cesareapu, Festore cāre aňu dotirā waaupa.

¹⁴ Toopure paú rūmuri cāja ca niiro macā, Festo pea Pablo yee maquēre wiogure wedeupi. O biro íupi:

—Anore jīcū, Félix cā ca tia cūuricu niimi. ¹⁵ Jerusalén'pu yu ca earo, paia wiorā, judíos're ca jao niirā, cāre wedejāari, “Cāre jīa cōacāña,” yare ū jāiwa. ¹⁶ Yu pea, to biro cāja ca íiro: “Jāa romanos jīcū uno peerena cāre ca wedejāarā mena ameri ūati, cāre cāja ca wedejāarijere cā yee maquēre cā ca wedero tuotirāra, cāre cāja ca jīa cōaro jāa tii ūati,” cājare yu ū yūucāwū. ¹⁷ To biri cāre wedejāari maja anopu cāja ca earo, yoaro yue mani waatigura, ape rūmura wiorā cāja ca nearopu ea nuu eari, cāre yu ami doo dotiwū. ¹⁸ Cāre ca wedejāarā dooricarā pea, “Tee tii bui cātijacupi,” yu ca ū tūgoeñamirique peera jīcā wāme unora ūrucu, tiiticāwa. ¹⁹ Cāre cāja ca wedejāarije pea, cāja ca ū nūcū bhorije maquērena, ūcū Jesús ca bii yaicoaricupurena, “‘Caticāmi,’ ūimi Pablo,” ū wedejāacāwa. ²⁰ Yūa, tee

unto maquere do biro pee i jaiña beje majitima iigü, “¿To biro mure cüja ca iirijere Jerusalén’pü mure cüja jaiña bejejato iigü, toopü mü waargatiti?” cäre yü i jaiñamiwu. ²¹ Cä pea ñañaro yü ca tii bui cütrique to ca nijata, romanos upü majuropeera yü ca biirijere cä jaiña bejejato iivi. To biri, “Anora tia cüurica wiipü cä niicäjato mena, Romapü cäre yü ca tiicojoparo jüguero,” yü iiwü –iupi Agripare.

²² To biro cä ca iiro, Agripa pea, o biro cäre iupi Festore:

—Yü cää, cä ca wederijere yü taorüga –iupi.

Festo pea o biro cäre i yüupi:

—Jäü, mee boerora cäre mü taorucu –cäre iupi.

Pablo, Agripare cä ca wederique

²³ Ape rumure Agripa, Berenice mena, añurije juti jaiñacäricarä añuro cüjare cüja ca tii nucä buorije watoa, uwamarä uparä, macä wiorä ca nii majuropeera mena nea poorica jawipü jää eaupa. To biri Festo pea Pablore ami doo dotiri, ²⁴ o biro iupi:

—Upü Agripa, müja ano jää mena ca niirä niipetirä: Ani müja püto niimi. Judíos niipetirä cäre yüre wedejärä, Jerusalén cäare ano Cesarea cäare, to birora: “¡Cäre jíacäña!” yüre i jai acaro bui yerijäatima. ²⁵ Yüra, cä ca jia cöa ecope unopura jicä wäme unora ñañarije cä ca tii bui cütrique mani. To ca bii pacaro, cä majuropeera, “Romanos upü majuropeera yüre cä jaiña bejejato” cä ca iiro macä, “Romapü ca tiicojope niicu,” yü iiwü. ²⁶ Jicä wäme uno peera ani ñañaro cä ca tii bui cütrique, wiogüpüre yü ca owa cojopere yü cüoti. To biri ano müja pütopü cäre yü ami doo, añuro petira

mã, ʌpu Agripa pãtore, cãre jãiñã bejeri jiro jícã wãme cãre yã ca owa cojopere yã cãobocu ñima ñigã. ²⁷ Jícã, tia cãuricã ca niigãre, “Ate jãori wedejãa ecojapi,” ñitigãra tiicojojata, watoara ñee ca tii bui cãtitigãrena tiicojorica wãmera niicã yura –ñiupi.

26

¹ To cõrora Agripa pea, o biro ñiupi Pablore:
—Mã ca biirijere mã wede maji yua —ñiupi.

To biro cã ca ñiro, Pablo pea cã amore juu mæne, o biro ñi wede jão waaupi:

² —Upã Agripa, mecãra bñaro yã ʌjea nii, niipetiriye judíos yure cãja ca wedejãarijere mure wederugã. ³ Añuro petira mña, judíos cãja ca tii jão doorique niipetirijere, ñucã jãa ca ameri wede penirucuriye cãare añuro mã maji. “To biri pato wãcãricaro maniro yure taoya,” mure yã ñi.

⁴ ”Judíos niipetirãpura, wimagu niigupura, yã yaarã watoare, ñucã Jerusalén're yã ca bii niiri-quere añuro majima. ⁵ Cãja, tñrumãpura yã ca bii jão dooriquere majima. Cãja ca boojata, fariseos cãja ca tii ñucã bñao niirijere jícã wãme dãjaricaro maniro ca tii ñanãjeegã yã ca niiri-quere mure wede majima. ⁶ Mecãra Ùmureco Pacã mani ñicã jãapure, “O biro yã tiirucu,” cã ca ñiri-quere yã ca yue niiri-je jãorira yure wedejãama. ⁷ Mani yaarã Israel yaa pooga macãrã pã amo peti, dãpore pãaga penituaro ca niiri punari, ate “O biro yã tiirucu,” cã ca ñiri-que ca bii eapere ñarugarañ yuema. To biri ùmurecori, ñamiri, yerijãari méé Ùmureco Pacãre ñi ñucã bñao niima. Atere yã ca yue niiri-je jãorira mecãra, judíos yure wedejãama, wiogã Agripa. ⁸ ¿Ñee tiirã mña, ca bii yairicarãre cãja

ca cati tuaro Ùmureco Pacu cū ca tiirijere, díámacū mūja tuo nūnūjeetiti?

Ñañaro cū ca tiirucuriquere Pablo cū ca wed-erique

⁹ "Yu majuropeera jugueropare, "Jesús Nazaret macūre ca tuo nūnūjeerāre, ñañaro ca tiipe niicu," yu ñi tagoeñarucuwa. ¹⁰ To biri ñañaro cājare yu tiirucuwa, Jerusalén'pu niig. Paia wiorā cāja ca dotiro mena, paú Jesucristore ca tuo nūnūjeerāre tia cūurica wiipu cājare tia cūu, ñucā cājare cāja ca jīajata cāare "Añu majuropeecā," yu ñirucuwa. ¹¹ Paú tiiri nea poo juu buerica wiijeri cōrora waari, ñañaro cājare yu tiirucuwa, cāja ca tuo nucā buorijere ñañarije cāja ñi tutijato ñigu. Cāja mena yu ca ajiarije bii ametuene nucācoari, ñañaro cājare tiirug, ape macāripu cājare yu ca nūnū yujropu yure tiicāwa.

Cū ca tagoeñā wajoariquere Pablo cū ca wed-erique

(Hch 9.1-19; 22.6-16)

¹² "To biro tii yujug, jīcāti Damasco macāpu paia wiorā yure cāja ca doti cojoro mena yu waa bui cātiwu. ¹³ Yu wiog, to biro biig, jotoa decomacā muipū cā ca niiro maapu yu ca waaro, ùmurecopu maquē muipū cā ca boerije ametuenero ca boerijere yu ñaw. Tee ca ajiyaa boe baterijera yu, yu mena macārāre, boe bate ñaacūmu ea, jāare paa ûmaa nucācoaw. ¹⁴ To biro ca biiro, niipetirāpura yepapu jāa ñaacūmucoaw. Yu pea hebreo wederique mena: "Saulo, Saulo ¿ñee tiig yure mū nūnūti? Mu majuropeera ca joo yoori wacare natē puagare biro tiiri, mu majuropeera ñañaro tiig

m̄a tii,” ȳre ca ūrijere ȳt t̄ow̄. ¹⁵ To biro ca ūiro ȳt pea: “¿Wioḡ, ūiru m̄a niiti?” ȳt ūiw̄. To biro ȳt ca ūiro Wioḡ pea o biro ȳre ū ūwi: “Yua Jesús, ūañaro tiiruḡ m̄a ca n̄anuḡra ȳt nii. ¹⁶ Wām̄ ūucāri, ȳre tuoya. Ȳt yeere ca padeḡ m̄are tii, ūucā ȳt yee maquē m̄a ca ūrijere wede, m̄are ȳt ca ūnōpe cāare wede, ca tiip̄ m̄are tiiruḡ, m̄are ȳt baua ea. ¹⁷ Judíos, to biri judíos ca n̄itirā p̄utop̄ m̄are tiicojo cojoḡ, ūañaro m̄are cāja ca tiirugarijere m̄are ȳt amet̄enerucu. ¹⁸ C̄ajap̄ure m̄are ȳt tiicojo cojo, añuro ū maji, ūañarije cāja ca tii ūrijere to cōrora tii yerijāari añurije pee tii, ūucā Satanás cā ca dotirore biro cāja ca tii ūrijerijere tii yerijāari, Ūm̄ureco Pac̄ peere t̄o n̄anujee, díamacā ȳre cāja ca t̄o n̄anujerije j̄ori ūañarije cāja ca tiiriquere acobo eco, Ūm̄ureco Pac̄ yaarā ca ūañarije manirā watoap̄ cāja yee ca ūrijere b̄ua ea, cāja ca biro cā ūijato ūiḡ, ” ȳre ūiwi.

Pablo cā ca ȳuñrique

¹⁹ “To biri wioḡ Agripa, Ūm̄urecop̄ maquē ȳre ca bii ūñorijere ȳt amet̄ene ūcātiw̄. ²⁰ To biro biitiḡra, mee j̄icātora Damasco macārāre añurije quetire cājare wede j̄o, jiro Jerusalén macārāre, Judea yepa niipetiro macārāre, ūucā judíos ca n̄itirāp̄ cāare, “T̄ugoeña yeri wajoa, Ūm̄ureco Pac̄ure t̄o n̄anujee, m̄a ja ca biirijere ūñorā añurije tii n̄iñā,” cājare ȳt ūiw̄. ²¹ To biro ȳt ca ū wede yujurije j̄ori, judíos Ūm̄ureco Pac̄ yaa wiip̄ ȳre ūneeri, ȳre j̄iarugawa. ²² To biro ȳre cāja ca tiirugarije to ca nii pacaro, Ūm̄ureco Pac̄ pea mecā menap̄ra ȳre tii nemocōa niimi. To biri

tugoeñña tutuarique mena, Umreco Paca yee que-tire, ca juo niirãre, ca nii coterãre, yu wede nãnua waa. Ca biipere wede jugueri maja, to biri Moisés “O biro biirucu,” cãja ca lírique ca niitirijepura jícãti uno peera wede, yu tiiti. ²³ Mesías, ñaÑaro tamuo bii yairi jiro, ñuca ca bii yairicarãre cati tua jugue biicãri, añuriye ametãriqu e quetire cã yaarãre wede, griego cãare wede tiirucumi, cãja ca lí cõo jugueriquepu wadore yu wede —l*í*upi Pablo, Agripare.

Agripa, Cristore cã ca tuo nãnãjeero Pablo cã ca tiirãgamirique

²⁴ Pablo atere cã ca wede tuja waarora, Festo pea o biro cãre l*í* camotacãupi:

—¡Pablo, mu mecaãcoa! Buaro buema lígu, mecaãcã yai waagu mu tii —cãre l*í* acaro buiupi.

²⁵ To biro cã ca l*í*ro, Pablo pea o biro cãre l*í* yuupi:

—Yu mecaãti, ca nii majuropeegu Festo. Añuro tugoeñacãri, díamacãra ca niirore biro lígu yu tii. ²⁶ Upu Agripa atere añuro ca majigu cãa anora niimi. To biri uwiri méé, cã ca tuo cojoro yu wede. Yee méé yu l*í*, cã cãa ate niipetirijere añuro majicumi, atea yairopu biitiwu. ²⁷ Upu Agripa, ¿Umreco Paca yee quetire wede jugueri maja cãja ca l*í*quãriquere díamacã mu tuoti? Díamacã mu tuocu. Teere yu maji —cãre l*í*upi.

²⁸ To biro cã ca l*í*ro, o biro cãre l*í* yuupi Agripa:

—Petoacã mena, Jesucristore ca tuo nãnãjeegu yu ca niiro mu tiicã boo —l*í*upi.

²⁹ Pablo pea o biro cãre l*í*upi:

—Yoari mééra, jiro jañuripu, mʉ wado méére, ano mecʉ yʉ ca ūrijere ca tʉo niirā niipetirāpʉra yure biro Jesucristore ca tʉo nʉnʉjeerā cūja nijjato ūigʉ, Umureco Pacare yʉ jāi, biirāpʉa come daari manirāra —ūiupi.

³⁰ To cōrora ʉpu, macā wiogʉ cāa, Berenice mena, to biri too cūja mena ca duwiricarā niipetirā wāmʉ nucā, ³¹ apero pee waari, cūja majurope o biro ameri ūiupa:

—Ania, ca jīa ecopʉ cū ca niipe ʉnopʉra tii bui cūtitijapi. Yeera tia cūuricʉ niicāmi —ūiupa.

³² Agripa pea o biro ūiupi Festore:

—Cū majuropeera, “Roma macā wiogʉ majurope yure cū jāiñā bejejato,” cū ca ūitijata, cūre ca wieneçāpe niimijapa —ūiupi.

27

Pablore Romapʉ cūja ca tiicojo cojorique

¹ “Italiapʉ ca tiicojo cojope niicu” ūiri jiro, Pablore to biri aperā tia cūurica wiipʉ ca niirāre uwamarā cūja ca niiri tabe, Emperador ca wāme cūtiri tabe macʉ, uwamarā wiogʉ Julio ca wāme cūtigʉpʉre cūjare wiyowa. ² To biri Adramitio macāga cūmua Asia yepa macā petaripʉ ca waaria mena ea jāa, jāa waawʉ. Tesalónica yepa macā macā Macedonia macā Aristarco cāa jāa mena waawi. ³ Ape rāmu Sidón macāre jāa ea waawʉ. Tii macāre uwamarā wiogʉ Julio pea Pablore añuro cāre tiiwi. Cū mena macārāre ūa yuju, cūja pee cāa cāre tii nemo, cūja tuijato ūigʉ, to birora cāre ūacāwi. ⁴ Sidón bua jāa waara, Chipre yucʉ pooga ditoye pea jāa ametʉa waawʉ, jāa ca waaro díamacā peera

wino ca paa puu ãpõtõoro macã. ⁵ Tii yaare Cilia, Panfilia yepari ãpõtñaro ametua, waa nñnua waarã, Licia yepa macã macã Mira ca wãme cutiri macãre jää eawu.

⁶ Tii macãrã uwamarã wiogu jõcaga cõmuia Alejandría macãga, Italiapu ca waaricare buari waa nñnua waarugara, tiiga pee jääre ea jää dottiwi. ⁷ Too waa nñnua waarã pa u rãmuri, añuroacã jää bii nñnua waawu. Biirique peti, Gnído ca wãme cutiri macã ãpõtñarore jää eawu. Ména, wino to birora ca paa puu ãpõtõocã niiro macã, Salmona ãpõtñarore, Creta yucu poogare amojode ametua waarã, ⁸ tii yucu pooga tujarore ca yoacãro wioro bii paja yuju nñnua waa, Añuri Petari* ca wãme cutiri tabe, Lasea macã putoacã ca niiri tabere jää eawu.

⁹ To biroacã bii nñnua waama ñirã, yoaro peti biirã jää biiwu. Pue bucu eacoaro ca biiro macã, waaricaro buaro uwioro dooro tiiwu, mee baarique betiri juu buerica boje rãmu ca ametuacoarique ca niiro macã.[†] To biri Pablo pea o biro cãjare ñi wede majiowi:

¹⁰ —Yu mena macãrã, yu ca ñajata, ano mani ca waape uwio majuropeecãro dooro tii, cõmuare cõacã, apeyera cõacã, ñucã mani majuropeecã bii yaicoa mani biicáruga —cãjare ñimiwi.

¹¹ To biro cãjare cã ca ñi pacaro, uwamarã wiogu pea, Pablo cã ca ñirijere tuericaro uno, tii cõmuia wiogu, ñucã tii cõmuare ca waa tuugu peere boca tuo nñnueewi. ¹² Tii peta pea, pue bucu

* **27:8** 27.8 Buenos Puertos. † **27:9** 27.9 Lv 16.

ametuenerica tabe uno méé ca niiro macā, niipe-tirā jañuripura, “Creta macā peta jotoa pee cāare doca pee cāare, muipū cū ca ñaaajāa waari nuña peere ca nii cojori peta Feniceph, pue bucu ca ametuenepe niicu,” li tugoeñawa.

Ca wino paa puurique

13 Jōcā jiro macā nuña peere añuroacā wino ca paa puu juo dooro ñarā, “Mee mani ca boorore birora bii,” li tugoeñari, cūja ca cūu ñeerique come pīrire jee muene jāa, Creta yucu pooga wejare jāa waa nunua waawu. 14 Ca yoa waatirora, muipū cā ca mua doori nuña to biri jotoa macā nuña watoare wino ca paa puu doorije pea tutuaro paa puu ñaatua eawu cūmuare. 15 To biri wino ca paa puu dooro díamacā pee, cūmuare do biro tii waa queno poo majitima ñirā, tee ca paa puu cojoro peera jāa waacā yai waawu. 16 Cauda ca wāme cutiri yucu pooga wejare buuaro ca wino ca paa puuti jañuri tabe pee ametua waara, biirique peti, duarā ea jāaricaga cūmuare jāa ami jāawu. 17 Tiigare ami jāa yapano, cūmuua pairica peere pūugu dupo daari mena jia ñee nemowa.[‡] Jiro, “Jita dupari buari Sirte maquēph mani ñaapeabocu,” li uwima ñirā, juti quejeri cūja ca tāa muene nucōriquere jee duwio, ca paja ñeeri pīre ami cōa poori, ca wino paa puurije menara jāa waacā yai waawu. 18 Ména ape rumu pee cāare to birora wino buuaro jāare ca paa puu cōa tuucōa niiro macā, cūmuapu ca niirije apeyere diapu jee cōañua juo waawa. 19 Itia rumu ca waaro, cūja majuropeera cūmuua maquēre jee

[‡] **27:17** 27.17 Cūmuare pūugu dupori mena dudua ñeejacupa, watibatecoabocu ñima ñirā.

cōañua peticāwa. ²⁰ Pau rumari muipū unora, ñocða unora bauri méé, buaro jañuro too ca wino paa puu nunaa waaro ñarã, “Mani caticārucu,” ñirique unopua jāare manicāwu yua. ²¹ Pau rumari baari méé jāa ca biiro macā, Pablo pea niipetirā watoa wāmu nacā, o biro ñiwi:

—Yu mena macārā, yu peere tuo nunajeeri, Cre-tapura mani ca tuacājata, o biro ñañaro mani ca biirijere tamuoti, apeye cāa yaiti biibojacupa. ²² To ca bii pacaro mecāra jutirititicāña, jīcū uno peera mani bii yaitirucu biirāpua. Cūmua wado yairucu. ²³ Meepu macā ñami, cū yuu nii, cū yeere padē cote, yu ca tiigu, Umureco Pacu cū ca tiicojoricu jīcū cū puto macā yure baua eari, ²⁴ o biro yure ñijāwi: “Uwiticāña Pablo. Roma macā wiogu§ putou mu eacoarucu. Mu juori, mu mena cūmua ca niirā niipetirāre cājare ametuenerucumi Umureco Pacu,” yure ñijāwi. ²⁵ To biri, tugoeña tutuaya yu mena macārā. Yua Umureco Pacure, “Cū ca ñirore birora ca tiigu niimi,” yu ñi, to biri “Cā puto macā yure cā ca ñijārore birora biirucu,” yu ñicā. ²⁶ Biirāpua, yucu poogapu mani ñaapearucu —ñiwi Pablo.

Cāja ca duarique

²⁷ Jāa ca waari tabe díamacū waatirāra apero pee jāare ca wino paa puu cojocāro macā, pua semana peti dia pairi yaa Adriaticopure* bii paja yuju ñami waarrā, ñami decomacā peti cūmua waatuuri maja pea, “Mee, yepa ea waarrā mani tii,” ñi majiupa. ²⁸ To biri, ¿no cōro to ñucuati? ñirā, cōñarica daa mena cōñawa. Treinta y siete metros ñucuawu

§ **27:24** 27.24 Emperador César. * **27:27** 27.27 Italia yepa jiro peere ca niiri yaa dia pairi yaa Adriático wāme catiupa.

tií tabe. Jäguero jañuro cõoñawa ñucã, too pea veintisiete metros'ra ñacãacãwü yua. ²⁹ “Ùtägaaripü mani ñaatuare,” ñi uwima ñirã, cãmuare to ñucã ñee poojato ñirã, come píri bapari píi[†] cãmuua ca waa tuuro pee jee cõañuari, “Yoari méé ca boero tiiya Ùmureco Pacü,” ñi jää niiwa. ³⁰ Cãmuua waa tuuri maja pea, “Ca duticoape niicu” ñi tãgoeñari, cãmuua ñiquia pee, come píri jee cõañuarãre biro tii ditori, ca duaro ea jääricaga cãmuare ami duwio juo waawa. ³¹ To biro cäja ca tiiro, Pablo pea uwamarã wiogüre, cä uwamarãre, o biro cãjare ñi wedewi:

—Anija cãmuapüra cäja ca tuatijata, mäja cää mäja catitirucu —ñiwi.

³² To cõrora uwamarã pea tii cãmuare jia ñeerica daarire paa jude, diapü tii cõañua weocäwa.

³³ Tii ñami ca boe doori tabere, Pablo pea niipetirãpürena petopüra apeye uno baaya ñigü, o biro ñiwi:

—Püa amo peti, düpore baparica penituario ca niiri rãmäri peti, do biro manire to ca biiro, mani ñajaco ména ñirã, petoacãbaarucuri méé mäja bijäwu. ³⁴ Apeye uno baaya petopüra, mäjare yü ñi: Catirügarã ca baaparã mäja nii, jïcä mäja mena macä uno peerena, mäja düpüga maquë poa jïcä daacã unoora mäjare yai weotirucu —cäjare ñiwi.

³⁵ To biro ñigüra, pan'gare ami, niipetirã cäja ca ña cojoro, Ùmureco Pacüre, “Añu majuropeecä” ñi juu bue yapano, pee ami, baawi. ³⁶ To biro cä ca tiiro ñiarã, niipetirã tãgoeña tutua, cäja cää, ujea niirique mena baawa. ³⁷ Tii cãmuapüre ca niirã niipetirã, doscientos setenta y seis peti jää niiwu. ³⁸ Cäja

[†] 27:29 27.29 Anclas.

ca baarugaro cōro baa yapano cūmuare to nacāti jañujato ūrā, trigo poarire jee cōaňua bate duowa.

Cūmua ca duarique

³⁹ Ca boe waaro cūmuare ca waa tuurā pea, tii yepare īa majitiwa. To bii pacarā, jita dupari yepapuare ca nii pāa waari jawire ūari, “Tii jawi pee cūmuare mani waa pāa waa ñaaco,” ūiwa. ⁴⁰ To biro ūi, cūmuare to paja ñeejato ūrā, come pīri cūja ca jia yoo duwio cojorica daarire diapura paa jude cōaňua cojo, ñucā waa tuurica pīrire popio duwio cojori jiro cūmua īquña pee ca niiri quejerore wino ca paa puu cojoro pee ūaa māene nacō, jita dupari yepa pee waa pāa nānua waawa. ⁴¹ Cūmua pea jita dupari yepa ca nii wia dooro pee waa, tii yepapu ñaapea peyacā cūmu waawu. Cūmua īquña pea, dia jupea jita dupari yepapu ñaapeacāri ācūrucuri méé ca biiro, cūmua waa tuurica tua pee oco ca jaberije ñaatuarora wati batēcā nānua doowu.

⁴² To biro ca biiro, uwamarā pea cūja ca ñee waaricarā jīcū uno peera cūja ca baa dutitipere biro ūrā, jīa batēcāruga tūgoēñamiupa. ⁴³ Cūja wiogu peea Pablo menarena jīa cōacābocuma ūima ūigu, cūjare jīa dotitiwi. Dotitigura, “Ca baa majirā uno ñaaňua jūgue baa pāa waarařa; ⁴⁴ aperā yucu pīri, ñucā cūmua ca wati bateri pīri mena peja pāa waarařa,” ūiwi. To biro tiirā, niipetirāpura aňuro cati aňurāra tii yucu poogare jāa eawu.

28

Malta yucu poogapu Pablo cū ca biirique

¹ Mee, niipetirāpura tii yucu poogare pāa earā, “Malta ca wāme cūtiri yucu pooga nijapa,” jāa ūi

majiwu. ² Bojoca too ca nii juo dooricarā pea, jāa niipetirāpurena añuro jāare tiiwa. Oco rumari niima ūiro, buaro ca yujaro macā too macārā pea, pairi pecame dio yapano, “Jumarā dooya,” jāare ūiwa. ³ Pablo cāa peca ca boporijere ca jeericu niiri, teere jee tīagu tii niwi. To cū ca tiiro, aña ca ajirijere duti witi waagura, Pablo amopu bacacā ñaañumu waawi. ⁴ Cāre cā ca baca ñaañumu waaro ūarā, too macārā pea o biro ameri ūiwa:

—Ania ca bojoca jīagu niibumi. Dia pairi yaapu cāare cū ca ametuacā pacaro, ñañaro cū ca tiirique wapa pea cū ca catiro cāre booti —ūiwa.

⁵ Pablo pea pecamepu añare wēe yaye cōa joecā cojowi. Cū peera bojoricaro biirucu, biitiwu. ⁶ Bojoca pea, cāre mipi, ñucā ca niiro tujarora dia ñaacoa, cū ca biiro ūarugarā yuemiwa. Yoaro yuerucuñami, bojoricaro biirucu cū ca biitiro ūari, tugoeña wajoari, “Biiti, jāguē niibumi ania,” ameri ūiwa.

⁷ Tii tabe putore niiwu jīcā, tii yucu pooga macā ca nii majuropeegu, Publio ca wāme cutigu yaa yepa. Cū pea añuro jāare boca, cū yaa wiipu itia rum peti jāare cuo niiwi. ⁸ To biro jāa ca biiri tabere, Publio pacu pea wiorique, díi yoopote mena diagu tiiupi. To biro ca bii yojagure Pablo pea cāre ūagu waari, juu bue yapano, cū amori mena cāre ñia peo, cāre tii catiocāwi. ⁹ To biro cāre cū ca tii catiorije juori, aperā tii yucu pooga macārā ca diarique cutirā cāa, cū puto doori, cūja ca diarique cutirijere ametueñe ecowa. ¹⁰ Pau apeye jāare tiicojo, waa nunua waara jāa ca cuope niipetiro jāare tiicojo, tiiwa.

Romap^u Pablo cā ca earique

¹¹ Tii yuc^u poogap^ure itiarā muipūa niiri jiro, pue b^uc^u ca niiro tii yuc^u poogara ca tua nūcāricagara ea jāa, jāa waacoaw^u. Tii cūmua pea, Alejandría macāga, cāja jāguēa Cástor, Pólux're īa cōori cāja ca owa tuuricarā ca tujarica niiw^u. ¹² Too ca waaricarāra Siracusa macāre ea, itia r^um^u peti jāa niiw^u. ¹³ Too ca niiricarā, tii tabere weja jañuroacā waa nūnua waa, Regio macāp^u jāa eaw^u. Ape r^um^u peera, jāa jiro pee wino ca paa puu doorije ca earo, ape r^um^ura Puteoli macāp^u jāa eacoaw^u. ¹⁴ Tii macāre jīcārā Jesucristore ca t^uo nūn^ujeerāre jāa b^ua eaw^u. Cāja pea, "Jāa mena jīcā semana tuaya," jāare īwa. Too bii nūnua waarrāp^u, jāa ea waaw^u Romare. ¹⁵ Roma macārā Jesucristore ca t^uo nūn^ujeerā pea to biro jāa ca bii nūnua waarijere queti t^uori, Foro de Apio, ñucā Tres Tabernas ca wāme c^utiri tabep^u jāare bocarā dooupa. Pablo pea cājare īari, Ùm^ureco Pac^ure, "Añu majuropeecā" īi, t^ugōeña bayi, biiwi ñucā. ¹⁶ Romap^u jāa ca earo, Pablo peera bojoricarop^u cāre cūuri, uwam^u jīcārena cāre cote dotiwa.

Romap^u añurije quetire Pablo cā ca wederique

¹⁷ Itia r^um^u jiro Pablo pea, judíos're ca j^uo niirāre j^uo neowi. Cāja ca nea petiro īa, o biro cājare īwi:

—Y^u yaarā, y^ua, mani yaa pooga macārā menare ñañaro tiiti, ñucā mani ñicā jām^ua cāja ca tii j^uo doorique mena cāare ñañarije īti, y^u ca bii pac^uaro Jerusalén'p^u y^ure ñeeri, romanos'p^ure y^ure tiicojowa. ¹⁸ Cāja pea y^ure jāiñari jiro, ca jāa ecopep^u ñañarije y^u ca tii bui c^utitiriquere īa majiri, y^ure wieneçār^ugamiwa. ¹⁹ To biro cāja ca

tiiruga pacaro, judíos pee cāja ca bootiro macā, yu majuropeera, “Upu Roma macā majuropeera yure cā jāiñā bejejato,” yu ūiwa. Biigupu, yu yaa pooga macārāre wedejāarugū méé to biro yu ūiwa. ²⁰ Atere ūima ūigū, mājare ūia, māja mena wede peni, tiirugū mājare yu jāo cojojāwū. Mani israelitas bojoca mani ca yue niiriye jāorira, anopare come daari mena jiacāricū yu nii —ūiwi Pablo.

²¹ To biro cā ca ūiro, cāja pea o biro cāre ūiwa:

—Jāa jīcāti uno peera mu yee maquē quetire Judea macārā jāare cāja ca owa cojorijere ūneerucu, jāa tiiti. Ņucā mani yaarā judíos, Jesucristore ca tuo ūnajeerā toopu macārā ca earā cāa, jīcā uno peera mu yee maquē ūnañarije queti cāti, ūnañaro māre wede ama, tiitiwa. ²² To biri mu ca ūtugoeñari wāmtere jāa ūtoruga. Ate wāma wāme ūi ūucā bāoriquere niipetiri taberi macārāpura ūnañaro cāja ca wede pairije wadore jāa maji —ūiwa Pablore.

²³ To biri Pablo mena nearugara, “Tii ūmu ca niiro mani neajaco” ūi, tii ūmu ca earo, cā ca niiri wiipare pau bojoca nea poowa. Pablo pea boeri tabe ména ūmureco Pacū cā ca doti niiri tabe maquē quetire ca wede juoricū, tii ūmu ca naiori tabepu cājare wede yerijāawi. Moisés cā ca doti cūurique, ūmureco Pacū yee quetire wede jāgueri māja cāja ca owarique mena ūri, Jesucristore cāja ca tuo ūnajeero tiirugū, cājare wedemiwi. ²⁴ Pablo cā ca ūrijere, jīcārā tuo ūnajeerā, aperā tuo ūnajeerugati, biicāwa. ²⁵ Cāja majuropeera jīcāri cōro ūtugoeñatima ūrā, waa batecā jāo waawa. To biro cāja ca biro Pablo pea o biro cājare ūiwi:

—Díámacūra Añuri Yeri muja ñicā jāa niiquīricarāpure Umureco Pacu yee quetire wede jugueri maju Isaías menapu o biro ūiquipu:

26 “Waari, o biro ūiña anijare:

Buaro tħoċā pacarā, tħo puotirucuma;

Ca īacārā nii pacarā, īa jeeñotirucuma.

27 Ati pooga macārā, cāja yeripura ca tħo nħunjeerugatirā jeeñacā yai waama.

Cāja amoperire tiarique cħoċāma.

Cāja capegarire biaricarāre biro biima.

To biro cāja ca biitijata, cāja cape mena īa,

cāja amoperi mena tħo,

cāja yeri menapu tħo puo, tħgoeñā yeri wajoa, biibocuma.

Yu pea cājare yu catioboci,”* ūiquipu.

28 ”To biri atere muja ca majiro yu boo: Umureco Pacu cā ca ametħenerije judíos ca niitirā peere wederique nii, cāja pea teere añuro tħo nħunjeerucuma —ūwi Pablo. **29** Pablo atere o biro cā ca ūiro, judíos pea, cāja majuropeera ameri acaro bui tuti, ūicā tua waawa.

30 Pua cāma peti cāre cāja ca wajorica wiire[†] niawi Pablo. Niipetirā cāre ca īarā earucurāre, ujea niiri que mena cājare jāi bocarucuwi. **31** Uwi tħgoeñaricar maniro, Umureco Pacu cā ca dotiri tabe maquē quetire wede, ñucā Wiogħu Jesucristo

* **28:27** 28.27 Is 6.9-10. † **28:30** 28.30 Casa alquilada.

yee maquëre jĩcãrã peerena ñi camota ecoricaro
maniro bue, tiicõa niirucuwi.‡

To biro to bijjato.

Lucas

‡ **28:31** 28.30-31 Ati pñurore ca owaricña, cñ ca owa cojogñre, ate
jiro Pablo cñ ca bii nññha waariquepura wede nññha waatiupi.
Añuro petira Jesucristo yee añurije queti Jerusalén mena ca bii
juoriquera jeja nñcã nññha waaro romanos yaa yepapñ cñare ca
eacoariquere wedegñ cñ ca ñirique nñupá.

**Umareco pacʉ wederique
The New Testament in the Waimaha language of
Columbia
El Nuevo Testamento en el idioma Waimaha de
Colombia**

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Waimaja (Waimaha)

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Waimaha

Brazil

[bao]

Copyright Information

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Waimaha

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

All rights reserved.

2023-04-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

cxxxiv

b27487a1-9972-5a73-bd06-ca59527b1979